

Magyar BÜNÜLDÖZŐ

A Magyar Bűnüldöző Szakmai Egyesületének tudományos-szakmai folyóirata

Alapítva: 2010

III. évfolyam 1–4. szám

2012/1–4.

A tartalomból

Dr. Kovács Gyula

A Rendőrség és a kisebbségi csoportok kapcsolata

Cseh Eszter

Meg nem hallott segélykiáltások

Dr. Csillei Béla

Melyik utat válasszam?

Hóbor Zsolt

A büntetőeljárás gyorsításának lehetőségei gyakorlati szemmel

Dr. Kovács Gyula

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények

Sütő Csaba

A betöréses lopás nyomozása napjainkban

Szőnyi Gusztáv

Gyermekepornográfia az interneten

**A MAGYAR BÜNÜLDÖZŐK SZAKMAI EGYESÜLETÉNEK
TUDOMÁNYOS-SZAKMAI FOLYÓIRATA**

Megjelenik: negyedévente

Elektronikus megjelenés: <http://www.bunuldozok.hu/>

Kiadja:	Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete
Felelős kiadó:	Jakab György elnök
Szerkeszti:	Szerkesztőbizottság
Elnök-főszerkesztő:	Dr. Kovács Gyula
Főszerkesztő-helyettes:	Hóbor Zsolt
Szerkesztőbizottság tagjai:	Prof. Dr. Blaskó Béla r. vezérőrnagy, PhD Dr. Bócz Endre ny. fővárosi főügyész, CSc Dr. Kovács Lajos ny. r. ezredes Dr. Lakatos János ny. r. ezredes
Munkatársak:	Dr. Kovács Gyula rovatvezető Kiss Erika műszaki szerkesztő Szőnyi Gusztáv olvasószerkesztő
Szerkesztőség:	1048 Budapest, Külső Szilágyi út 120. Telefon: +36 (30) 378-1119 Telefax: +36 (1) 380-9694 E-mail: magyar.bunuldozo@gmail.com sajto@upcmail.hu
Nyomdai munkák:	iPixel Nyomda és Grafikai Stúdió Kft.
Lapnyilvántartási szám:	163/0474/2/2010 HU ISSN 2061-8727 (nyomtatott) HU ISSN 2062-1078 (online)

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A lap olyan írásokat közöl, melyek a bűnüldözési szakterület problémáival, a szakterületet befolyásoló jogalkotási kérdésekkel foglalkoznak, és a társadalmi devianciákat, a bűnüldözés problémakörét kriminalisztikai, kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzik, értékelik. ♦ A szerzők szakmai véleményét a lap híven közli, azok tartalmáért teljes mértékben a szerző felel, ezért a közölt tanulmányokban megjelenő vélemények és következtetések nem feltétlenül azonosak a lapalapító véleményével. ♦ A szerkesztőség – az érdemi mondanivaló érintetlenül hagyása mellett – fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására és tipografizálására. ♦ A szerkesztőségnek nem áll módjában a kéziratokat megőrizni, és visszaküldeni. ♦ A szerkesztőség másodközlést alapvetően nem vállal.

Mottó: „Nincs olyan rebellis gondolat,
amelyet ne lenne érdemes megismerni!”

Tartalomjegyzék

MERT KELL EGY CSAPAT	4
BESZÁMOLÓK	5
<i>Dr. Kovács Gyula</i>	5
A Rendőrség és a kisebbségi csoportok kapcsolata.....	5
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK.....	7
<i>Cseh Eszter</i>	7
Meg nem hallott segélykiáltások – Az erőszakot szenvedett nők helyzete Angliában és Magyarországon	7
<i>Dr. Csillei Béla</i>	17
Melyik utat válasszam	17
<i>Hóbor Zsolt</i>	22
A büntetőeljárás gyorsításának lehetőségei gyakorlati szemmel	22
<i>Dr. Kovács Gyula</i>	37
Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények.....	37
<i>Sütő Csaba</i>	49
A betöréses lopás nyomozása napjainkban, avagy a támadóbb jellegű betöréses lopás elleni tematika	49
<i>Szőnyi Gusztáv</i>	57
Gyermekepornográfia az interneten	57

Mert kell egy Csapat! ***Főszerkesztői gondolatok***

Dr. Kovács Gyula
a Szerkesztő Bizottság elnöke
főszerkesztő

A Magyar Bűnüldöző 2011/3–4. számában közzétett főszerkesztői beköszöntőmben a lap alapítása óta eltelt időszakot úgy jellemeztem, hogy a Szerkesztőség (és ezzel együtt az Egyesület) tevékenységét a fennmaradásért való szakadatlan küzdelem határozta meg.

Nos, sajnálattal kell megállapítanom, hogy nincs ez másképpen napjainkban sem.

Nagyon úgy tűnik, hogy a permanens anyai gondok (tudniillik a lap nyomtatott formában való megjelentetése nem kevés pénzébe kerül az Egyesületnek) az alkotói kedvet is lelohasztották: az idén vajmi kevés publikálásra szánt mű érkezett a szerkesztőségbe, valamint az ezzel kapcsolatos hírverés is rendesen kívánnivalót hagyott maga után. Pedig lett volna miről, mit írni...

Most, így évvége felé – nem kevés örömnkre – lapunk tetszhalott állapotából fel-támadni látszik: néhány kollégánk (köztünk főtítkárunk, Hóbor Zsolt is) néhány igen-csak figyelemreméltó írással lepott meg minket, valamint akadt még az év utolsó harmadának eseményeiből közlésre érdemes, hogy csak a Rendőrség Igazgatási Központjában november 28-án megrendezésre kerülő, a Rendőrség és a kisebbségben élő társadalmi csoportok kapcsolatát boncolgató konferenciát említsem.

A Magyar Bűnüldöző szerkesztői gárdája is kibővült Egyesületünk rendes tagja, Szőnyi Gusztáv ny. r. alezredes személyével, aki jelenlegi számunkban nem csak olvasószerkesztőként, hanem szerzőként is debütált *Gyermekepornográfia az interneten* című írásával. (Szőnyi úr nyugállományba vonulásáig a BRFK Gyermek-, Család- és Ifjúságvédelmi Osztály helyettes vezetője volt.)

Nem adjuk fel tehát! Töretlenül hiszünk benne, hogy érdemes ezt a lapot fenntartani és makacsul bízunk abban, hogy írásainkkal szakmai épülésére szolgálunk munkatársainknak. Továbbra is Petőfivel valljuk: használni és nem ragyogni akarunk. Hogyan is szólt a *Régi idők focija* mosodásának, Minarik Edének már-már szállóigévé vált mondása? „Kell egy Csapat!” – és kell egy lap (tesszük hozzá).

Fogadják hát szeretettel ezt az összevont, karácsonyi számot, amely elektronikus (internetes) formátumban jut el minden Kedves Olvasóhoz.

E kusza gondolatok jegyében köszönöm meg a Szerkesztőség egyéves munkáját. Békés, boldog karácsonyt és sikerekben gazdag, eredményes újesztendőt kívánok olvasóinknak, munkatársainknak, családtagjaiknak és szeretteiknek egyaránt!

Beszámoló, tudósítások és vélemények

Dr. Kovács Gyula¹

A Rendőrség és a kisebbségi csoportok kapcsolata (Rendhagyó beszámoló egy nem szokványos konferenciáról)

*„Ne mi mondjuk meg, ne ők döntsék el:
beszéljük meg együtt!”²*

A KONFERENCIÁRÓL

Az Országos Rendőr-főkapitányság 2012. november 28-án rendezte meg a Rendőrség és a kisebbségben élő társadalmi csoportok kapcsolata témájú konferenciát a Rendőrség Igazgatási Központjában.

A konferencia, amelyen előadóként (is) volt szerencsém részt venni, megítélésem szerint az utóbbi évek egyik legjobb ilyen jellegű rendezvénye volt, természetesen értve ez alatt azokat az összejeveleteket, amelyeken jelen voltam.

AZ ELŐADÓKRÓL ÉS AZ ELŐADÁSOKRÓL

A főkapitányi köszöntőt követően számos kiváló előadást élvezhettünk végig. Az előadások sorrendben a következők voltak:

1. Dr. Kovács Gyula: Az úgynevezett gyűlölet-bűncselekmények bizonyítási problémái
2. Oláh László: Együtt a közös jövő útján – Közösségi bűnmegelőzés a fővárosban
3. Dr. Ambrus Zoltán: A „Rendőrség–Roma–Respect Program” tapasztalatai
4. Bozorádi János: Biztonságban a közterületeken az összefogás erejével
5. Kopasz Árpád: Gyakorlati tapasztalatok a roma közösségekkel való együttműködésben
6. Dr. Csillei Béla: Esélyteremtés és integráció – Roma fiatalok az oktatásban
7. Forgács István: Tudatosabb rendőrség, tudatosabb roma közösségek

¹ A szerző a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületének tudományos titkára, a Magyar Bűnüldöző tudományos-szakmai folyóirat főszerkesztője.

² Részlet dr. Csillei Béla előadásából.

AZ ISKOLAIGAZGATÓ ÉS AZ ELŐADÁSA

A jobbnál-jobb előadások közül dr. Csillei Béla mondanivalója fogott meg leginkább: még most is töpreng az elhangzottakon...

Dr. Csillei Béla a szolnoki „Integrált Oktatásért” Alapítvány Dr. Hegedűs T. András Szakiskola, Középiskola, Általános Iskola és Kollégium igazgatója.

Az oktatási intézmény Pedagógiai Programjában felvállalta a sajátos nevelési igényű tanulók oktatását-nevelését, a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségét biztosító pedagógiai munkát, a beilleszkedési, tanulási és magatartás zavarral küzdő fiatalok iskolai előmenetelének támogatását, integrációs és képesség-kibontakoztató felkészítést, valamint az etnikai kisebbséghez tartozó tanulók segítségét. Vallják, hogy az ilyen fiatalok hátrányainak ellensúlyozására szükség van egyéni képességeik kibontakoztatására, fejlesztésére; fejlődésük elősegítésére; a továbbtanulási esélyeik kiegyenlítésére, megteremtésére és a munkaerő-piaci helytállásuk megalapozására.³

Az igazgató úr meggyőző, őszinte és személyes hangvételi előadása is lényegében erről szólt.

AZ ELŐADÁSOM

Előadásom bevezetőjében kifejtettem, hogy nem tartom magam a téma szakértőjének. Sőt szakértő sem vagyok, mert nekem nem adta meg a sors, hogy rendőri pályafutásom alatt csupáncsak egyfajta dologgal foglalkozzam: mire úgy éreztem, hogy valamihez konyítani kezdek, mindig mást találtak ki a számomra...

Ez persze, egyfelől jó dolog, mert relatíve széleskörű szakmai ismeretekkel rendelkezem, másfelől viszont nem az, mert egyik témában sem vagyok igazán profi.

Előadásomat PowerPoint bemutatóval kísértem, azonban a diások csak lazán kapcsolódtak a mondanivalómhoz, ugyanis alapvetően a közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B. §) bizonyítási problémáira koncentráltam. (Nem rejtettem véka alá a tavaly május 7-től hatályos módosítással összefüggő aggályaimat sem.)⁴

ÖSSZEFOGLALVA

Nem győzöm hangsúlyozni, hogy remek egy konferencia volt: aktuális (és igencsak kényes) témák, értelmes, jól felkészült előadókkal és tartalmas előadásokkal.

Az előadók és a részt vevők nem kevés hányada roma származású volt (dr. Csillei Béla pl. külön kiemelte, hogy felesége is az), ami figyelemreméltó momentum. Kiemelést érdemel, hogy néhány civil jogvédő szervezet (pl. a Magyar Helsinki Bizottság) is képviseltette magát.

Végezetül dicséretet érdemelt vendéglátóink figyelmessége és bőkezűsége: csak gratulálni lehetett a szervezéshez és a bőséges, ízletes ebédhez! Köszönjük!

³ Az iskoláról és a Pedagógiai Programról részletesebben: <http://www.htszakiskola.hu/>.

⁴ Bővebben: http://5mp.eu/web.php?a=kgvula&o=Uz8YVM0_Qe (az előadás szerkesztett változata és a diások).

Szakmai-tudományos közlemények dolgozatok, szakcikkék és tanulmányok

Dr. Kovács Gyula rovata

Cseh Eszter⁵

Meg nem hallott segélykiáltások⁶ – Az erőszakot szenvedett nők helyzete Angliában és Magyarországon⁷ (Részletek)

SZERKESZTŐI BEVEZETÉS

Cseh Eszter munkájának jelentős része az Angliában eltöltött három hónapos szakmai gyakorlat során szerzett tapasztalatokra épül. A Suffolk megyei nyomozókkal együtt tevékenykedve ismerhette meg az angol rendőrség felépítését, működését, valamint az angol nyomozási és részben bírósági főszakasz sajátosságait. Szerzőnk angliai tartózkodásának csaknem harmadát egy erőszakos közösülés nyomozásával töltötte. (Pontosabban annak figyelemmel kísérésével, mivel akkortájt a Rendőrtiszt Főiskola elsőéves, Erasmus-diák volt).

A 2. számú lábjegyzetben hivatkozott eredeti pályaműből lapunk 2011/3–4. számában már közöltünk részleteket. Most az erőszakot szenvedett nők helyzetével, az áldozatvédelemmel és kis részben a családon belüli erőszakkal foglalkozunk, a teljesség igénye nélkül.

ÁLDOZATVÉDELEM, AVAGY HOGYAN SEGÍTENEK AZ ERŐSZAKOS KÖZÖSÜLÉS SÉRTETTJEINEK ANGLIÁBAN

„Ez után mondták azt, hogy kezdjek el vetkőzni, mire mondtam, hogy a pénzt már odaadtam, hagyjanak békén! Erre az, aki első alkalommal tette, ismét rám fogta a kést (...). Elindultam az ajtó felé (...). A másik kettő férfi elállta az utamat, míg a kést tartó leültetett a lépcsőre és lehúzta a nadrágomat. Nem fogott le egyik férfi sem, hogy maradjak a lépcsőn (...). Ez a férfi félrehúzta a bugyimat és több-

⁵ A szerző rendőr főhadnagy, a Pécsi Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztályának munkatársa, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának harmadéves hallgatója, a Magyar Bünyöldözők Szakmai Egyesületének rendes tagja.

⁶ Az Amnesty International azonos című, EUR 27/002/2007. számú jelentése alapján. Részletesen lásd: <http://www.amnesty.hu/> (Amnesty International honlapja).

⁷ A mű eredeti formájában a szerző szakdolgozatoként látott napvilágot, amelyet 2010 tavaszán jeles eredménnyel védett a Rendőrtiszt Főiskolán (a főiskola jogutódja 2012. január 1-től a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar), egyben első díjat nyert vele az intézményi TDK Kriminálisztikai Szekciójában. A pályamű 2011 áprilisában ugyancsak első helyezést ért el az OTDK Had- és Rendészettudományi Szekciójában. A műből – a szerző írásbeli hozzájárulása alapján – szerkesztett részleteket közlünk. A lektor Szőnyi Gusztáv, lapunk olvasószervezője, az eredeti dolgozat konzulens tanára szerény személyem volt.

ször is megpróbált belém hatolni, ami először nem sikerült neki, majd többszöri próbálkozás után sikerült.

Én ekkor igazából nem éreztem fájdalmat, mert próbáltam arra koncentrálni, hogy kitarást, nem fog sokáig tartani, és még arra, hogy remélem, ennyivel megúszom és nem lesz komolyabb bajom. A másik két férfi közben mögöttünk állt a lépcsőn, ahogy a férfihoz beszéltek. Arról beszéltek, hogy ne csináld már, nem látod milyen csúnya.

Azt mondták, hogy milyen dagadt vagyok és emiatt nem kéne, mert ez gusztustalan. De ennek ellenére egyikőjük sem próbálta megakadályozni őt abban, hogy hagyja abba, amit csinál. Ez az egész kb. másfél óráig tartott, mert nagyon nem akart menni neki. Kezdetben a behatolás is nehezen ment neki, majd azon próbálkozott, hogy élvezzen. Azonban egyáltalán nem élvezett el. Csak a hüvelyembe hatolt be, máshova nem. Arra sem kényszerített, hogy orálisan elégitsem ki. Ez után abbahagyta és mondta, hogy most már menjek el.

Kérdésre elmondom, hogy egész idő alatt igazából csöndben voltam, kiabálni nem kiabáltam, azonban mikor megerőszakolt, végig sírtam.⁸

Szerte az Egyesült Királyság területén, az úgynevezett Victim Care Centre-ek (VCC), az Áldozatsegítő Központok különlegesen képzett munkatársai, az úgynevezett victim care officerok felelősek azért, hogy segítsék a szexuális bűncselekmények áldozatául esett nőket, gyerekeket és ritkán férfiakat. A segítők gyakorta hangsúlyozták, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények sértettjei által elszenvedett érzelmi-llelki trauma sokkal nagyobb és nehezebben gyógyul, mint bármilyen fizikai sérülés.

A VCC-ben dolgozó szakemberek, akik között találunk szociális munkást, pszichológust és rendőrt egyaránt, az áldozatsegítés mellett természetesen a nyomozásba is bekapcsolódnak.

Tim Peters – a VCC vezetője – az épületben történő körbevezetés során részletezte, hogy mivel is foglalkoznak. Tim legelőször egy játékokkal teli kis szobába vezetett, amely a kihallgatás előtt álló gyermekek várószobája volt. Itt elmondta, hogy nem kérdezhetnek rá közvetlenül a történetekre, csak open questions, azaz „nyitott kérdéseket” tehetnek fel a gyermekeknek, aztán a DVD-szobában a szaktanácsadóval közösen kielemezik a gyermek vallomását, gesztusait, viselkedését. Azért ajánlatos elkerülni a „Meséld el, mi történt!” instrukciót, mivel ez konfabulációhoz vezethet.

Egy másik helyiség, amely szintén hangulatos, otthonosan volt berendezve (kényelmes kanapé, képek a falon, stb.), elsősorban a fizikai bántalmazást vagy szexuális zaklatást, erőszakot szenvedett nők kihallgatására szolgált. Később megmutatta azt a vizsgálószobát, ahol az orvosok rendkívül korszerű gépekkel végeztek orvosi vizsgálatokat a gyermekkorú sértetteken anélkül, hogy a gyermekeknek plusz traumát okozott volna a vizsgálat. Ezek a gépek ugyanis rendkívül érzékeny kameráknak köszönhetően távolról képesek minden sérülés felvételére és rögzítésére, amit aztán a bíróságon mint bizonyítékot használnak fel az orvos szakértő tolmácsolásával.

Akkoriban számos gyakorló hazai kollégámat faggattam arról, hogy vajon Magyarországon léteznek-e ilyen, vagy ehhez hasonló kihallgató szobák. A válaszok sajnos nem nyugtattak meg.

Hazánkban hosszú évtizedek óta alapvető taktikai ajánlás, hogy a gyermekkorú sértett és/vagy tanú kihallgatását lehetőleg a tanú életkori sajátosságainak megfelelő környezetben kell elvégezni. Különösen lényeges szempont ez akkor, amikor az erőszakos vagy nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény sértettje gyermekkorú. Ehhez kapcsolódik az úgynevezett gyermekmeghallgató szobában történő kihallgatás jogintézménye, amelyről a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermek-meghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet ad eligazítást. (A jogszabály a pályamű lezárása után, 2011. november 19-én, a kihirdetését követő napon lépett hatályba, mondhatni, hogy jócskán „lapzártá után” érkezett.)

⁸ Cseh Eszter: Az erőszakos közöszlész nyomozása Angliában és Magyarországon, 38–39. oldal (Tudományos Diákköri Dolgozat, Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2010).

A 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet értelmében a *rendőrség nyomozó hatósága a tizennegyedik életévét meg nem haladott* (gyermekkorú) személy meghallgatását az olyan *gyermekmeghallgató szobában fogatosítja*, amelyben a büntetőeljárás céljával összhangban biztosítható, hogy az eljárási cselekmény a gyermekkorú lehetőség szerinti kíméletével, a gyermek mindenképp fennálló érdekét szem előtt tartva valósuljon meg.⁹

A *gyermekmeghallgató szobát a gyermekkorú életkori sajátosságainak megfelelően kell kialakítani*, berendezni, felszerelni, valamint a kialakításának és felszereltségének a gyermek szükségleteihez kell igazodnia annak érdekében, hogy biztosítsa a gyermek lelki és fizikai biztonságát. A gyermekmeghallgató szobában *kép és hangfelvétel készítésre alkalmas technikai eszközöket biztosítani kell*.¹⁰

A KIM rendelet értelmében a Budapesti Rendőr-főkapitányságnak és a megyei rendőr-főkapitányságoknak az illetékeségi területükön legalább egy gyermekmeghallgató szoba kialakítását biztosítaniuk kell, legkésőbb 2014. január 1-jéig.¹¹ Noha az *idézett tárcaminiszeri rendelet a gyermekmeghallgató szobában történő meghallgatást kihallgatást kógens módon előírja* (a nyelvtani értelmezésből ez a következtetés vonható le), *a magam részéről óva intek mindenkit attól, hogy e rendelkezést mechanikusan alkalmazza*. Szakmai körökben eltérő vélemények keringenek arról, hogy a gyermekmeghallgató szobában történő „foglalkozás” mennyi időt korthoz ajánlott, *abban viszont mindenki egyetért, hogy a prepubertás kort meghaladó, tehát a nagyjából tizenkét év körüli gyermekkorút ilyen jellegű szobában ne hallgassák ki*.

Jelzem azt is, hogy korábbi, a témával kapcsolatos kutatások alkalmával a megkeresett *a nyomozó hatóságok is kifogásolták, hogy a rendőrségi épületekben nincs úgynevezett gyermekmeghallgató szoba*, ahol a kiskorú sértettel – a korából adódó speciális személyiségét, valamint a sérelmére elkövetett bűncselekmény sajátosságait is figyelembe véve – megfelelő körülmények között lehetne foglalkoztatni.¹²

A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK ÉS NÉHÁNY GONDOLAT A HÁZASSÁGI ÉLETKÖZÖSSÉGEN BELÜL ELKÖVETETT ERŐSZAKOS KÖZÖSÜLÉSRŐL

A családon belüli erőszak Angliában és az áldozatok segítése a VCC-ben

A VCC-ben dolgozó áldozatsegítők – többségükben nők – a családon belüli erőszak sokféle előfordulási formájáról meséltek, sőt *Laura Moore* e témában komplett (ki)képzésben részesített. *Laura* megmutatta a sokféle, nőket segítő „promóciós terméket” (toll, ajakbalzsam, kiskönyv, poháralátét, s mindegyik a segélyvonal számával ellátva), *a menedékházakról mesélt, ahol az otthonukból menekülésre kényszerült nőkön segítenek*. Számos „safety plan”-t (biztonsági tervet) tettek közzé, amelyben például arról írnak, hogy mi legyen készenlétben összecsomagolva, ha menekülni kell, és azt hogyan tegyék.

Kísérőm szembesített a családon belüli erőszakról készített Nagy-Britanniára kiterjedő statisztikákkal is. A statisztikákban szereplő bűncselekmények nagy része ugyan szexuális jellegű, de nem a brandonizhoz hasonló „stranger rape”(ismeretlen tettes által elkövetett erőszakos közösülés) volt. Ennek ellenére azért tartom a témához kapcsolódónak, mert Angliában ugyanolyan súlyú szexuális bűncselekménynek minősül, ha azt a családtag követi el, mintha egy idegen, és a nőket minden eszközzel (az említett szórólapok, termékek, felvilágosító előadások, egyéb rendezvények, stb.) próbálják rábírní, hogy ilyen esetben is tegyenek feljelentést.

Tájékoztatóul csak néhány jellemző adatot említek a családon belüli erőszak kapcsán (ide tartozik tehát a házasságon belül elkövetett erőszakos közösülés is):

- a bűncselekmények több mint 25%-át teszi ki,

⁹ Lásd a 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet 1. § (1) bekezdésének rendelkezéseit!

¹⁰ Vesd össze a 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet 1. § (2)–(3) bekezdésével!

¹¹ 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet 1. § (5) bekezdése és 2. §.

¹² A szerkesztő megjegyzése. E témáról részletesebben lásd Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása, 126–127. és 188–189. oldal (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2011).

- a bűncselekmények következtében minden harmadik napon meghal egy nő (az elkövető legtöbbször az áldozat jelenlegi vagy korábbi partnere),
- óvatos becslések szerint is a nők egyharmada sértetté válik élete során,
- átlag harmincöt alkalommal éri a nőket bántalmazás, mire segítséget kérnek,
- az ügyek 98%-a nem jut el a bíróságra, mert a vádat visszavonják,
- terhes nők esetén háromszorosa a bántalmazás valószínűsége, vélelmezhetően sebezhetőségük, kiszolgáltatottságukból eredően,
- a rendőrséghez minden hatvanadik másodpercben érkezik bejelentés egy ilyen jellegű bűncselekmény miatt,
- minden hatodik másodpercben bántalmaznak egy nőt otthonában.

Ennek ellenére – szemben az ezeröt száz állatmenhellyel – mindössze kétszáz menedékszálló van a bántalmazott nők számára!

Meg nem hallott segélykiáltások – Az erőszakot szenvedett nők helyzete Magyarországon

„Tudtam, hogy ha nemet mondok vagy ellököm magamtól, megint nagy őrvongést csap és tör-zúz. Ezt nem tehettem meg a gyerekeimmel, így az ő nyugalmuk érdekében inkább becsuktam a szememet és vártam, hogy túl legyen rajta.”¹³

Kíváncsi voltam, hogy Magyarországon milyen hasonló segélyvonalak, intézmények működnek, és a következőket találtam: NANE (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen) Egyesület,¹⁴ (ingyenes) Segélyvonal bántalmazott nőknek és gyermekeknek,¹⁵ ESZTER (Erőszakos Szexuális Támadást Elszenvedettek Rehabilitációjára) alapítvány és ambulancia,¹⁶ valamint nem mellesleg a számos segélyvonal.¹⁷

A segítség tehát –korlátozottabban ugyan, de – hazánkban is adott, ami azonban igazán nehéz és problematikus, az a jogsértő cselekmények bizonyítása. A házassági életközösségen belül elkövetett erőszakos közöszülés esetén ugyanis a közöszülés ténye önmagában semmit sem bizonyít, hiszen a házastársak között természetes a szexuális kapcsolat. Ha egy lány vagy nő folyamatos fenyegetettségben él, valószínűleg nem fogja tudni bizonyítani, hogy nem egyezett bele a nemi aktusba.

Egy nemzetközi szervezet nem a civil segítségnyújtás hiányában, hanem a hatósági morálban, hozzáállásban látja a problémát és fogalmazza meg mindazt, amely – bár nem annyira élesen – bennem is felmerült az angliai tapasztalatokkal összefüggésben.

Az Amnesty International (továbbiakban: AI) Multi-Kulti csoportja demonstrációt szervezett a Múzeum körúton 2007 májusában. Az AI májusban kiadott, egyik magyar kutatója által készített nemi erőszakra szóló jelentése – „*Magyarország. Meg nem hallott segélykiáltások. A nők nem kapnak megfelelő védelmet a családon belüli szexuális erőszak ellen*” címmel – ráirányította a figyelmet azokra a jellegzetes hatósági attitűdökre, amelyek miatt a nemi erőszakot átélt nők nem jutnak kellő jogorvoslathoz. A jelentésből kiderül, hogy Magyarországon még az átlagnál is maga-

¹³ Morvai Krisztina: *A családon belüli erőszakos bűncselekmények kontextuális megközelítésének jelentősége a büntető jogalkotásban és jogalkalmazásban*, 98. oldal (PhD disszertáció tervezet a kutatóhelyi vitához, Budapest, 2001).

¹⁴ <http://www.nane.hu/egyesulet/index.html> (a NANE Egyesület honlapja).

¹⁵ <http://www.nane.hu/egyesulet/tevekenysegek/segelyvonal.html> (a NANE Egyesület segélyvonala).

¹⁶ <http://www.eszteralapitvany.hu/> (az ESZTER alapítvány és ambulancia honlapja).

¹⁷ Például: <http://segitsegnyujtas.lapozz.hu/> (Segítségnyújtás).

sabb a látencia.¹⁸ A jelentés ennek okaira is igyekszik felhívni a figyelmet a nyomozástól kezdve, a vádemelésen túl a bíróság előtti eljárásig.

A kormány a közelmúltban tett néhány lépést a megfelelő irányba. 1997-ben módosult a Büntető Törvénykönyv, és az új Btk. immár elismeri, hogy a házasságon belüli nemi erőszak is bűncselekmény. 2003-ban az Országgyűlés határozatot fogadott el a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról.¹⁹ Szintén 2003-ban, majd 2007-ben született egy Országos Rendőr-főkapitányi Intézkedés a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására.²⁰

Az Országgyűlés 2012. szeptember 17-ei ülésén a népszavazásról és a népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény rendelkezései szerint megtárgyalta „Az Országgyűlés tűzze napirendre azt, hogy legyen önálló büntetőjogi törvényi tényállása a családon belüli erőszaknak Magyarországon” tárgyú országos népi kezdeményezést, és az abban foglaltakkal egyetértett.²¹

Hozzászóltam néhány közösségi portálon, az úgynevezett családon belüli (más terminológiával: az együtt élők közötti) erőszak Büntető Törvénykönyvben önálló tényállásként történő megfogalmazásával kapcsolatos vitákhoz. Itt és most szeretném összegezni és megosztani a kedves olvasóval, a témával összefüggő álláspontomat. Mielőtt még bárki megkövezne (némelyek, sajnos személyes sértésnek veszik, ha véleményem, horribile dictu ellenvéleményem van), szeretném leszögezni, hogy nem vagyok nő- és gyermekverő, valamint az úgynevezett családon belüli erőszakot mélységesen elítélem, viszont *büntetőjogásként és kriminalistaként a családon belüli erőszak Btk.-ban külön tényállásként való elhelyezése ellen vagyok*.

Először: a családon belüli erőszakot szabályozza a Btk. Csak példálózva: testi sértés (Btk. 170. §), kényszerítés (Btk. 174. §), személyi szabadság megsértése (Btk. 175. §), zaklatás (Btk. 176/A. §), kiskorú veszélyeztetése (Btk. 195. §), erőszakos közöszlítés (Btk. 197. §), szemérem elleni erőszak (Btk. 198. §) és említhetném még a nemi erkölcs elleni bűncselekmények zömét. Ráadásul, ha a sértett kiskorú vagy védekezésre, illetve akaratnyilvánításra képtelen állapotban van, valamint az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, illetve ha az elkövető a cselekményt a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el, akkor az majd minden, az előzőekben felsorolt tényállás esetében súlyosító körülmény [pl. Btk. 170. § (3) bekezdése, 197. § (2) bekezdés b) pontja, vagy 198. § (2) bekezdés b) pontja].

Másodszor: az összevert és/vagy szexuálisan bántalmazott asszony, esetenként férfi, illetve gyermek általában nem tesz feljelentést (néhány szülő még akkor sem, ha a gyermekét, akár szexuálisan molesztálja a szülőpárja, sőt elvéve még falaz is neki – lelke rajta), *a pedagógus félrenéz és a környezet szintén közömbös*. Pedig az említett tényállások (néhány alapesetet nem számítva) hivatalból üldözendők. Ahol magánindítványra indul meg a büntetőeljárás, ott azt a kiskorúak esetében a gyámhatóság is előterjesztheti. Szóval, *a környezet közömbössége ellen nem véd semmilyen tényállás*.

Harmadszor: ha mégis, valamilyen megmagyarázhatatlan csoda folytán a sértettek (vagy bárki más) *feljelentést tesznek, akkor nem ritkán a nyomozási szakban reked meg az eljárás* (szakzsargonon ezt úgy mondják, hogy meghal az ügy). Márpedig *a nyomozó hatóság finoman fogalmazva hezitálása, valamint az ügyvédi praktikák ellen nincs és nem is lesz orvosság a Btk.-ban*, mint ahogy a környezet – már említett – (bűnös) közömbösségére sincs egyelőre megoldás. Nem melleleg jegyzem meg, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.), soron kívüli eljárás címszó alatt (64/A. §) egyebek mellett előírja, hogy a büntetőeljárást soron kívül kell lefolytatni

- a kiskorú sértett sérelmére elkövetett, az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmény (Btk. XII. Fejezet I. Cím) vagy a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény (Btk. XIV. Fejezet) miatt,
- a fentiekben felsoroltakon kívül más, személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, ha a kiskorú sértett érdeke a büntetőeljárás mielőbbi befejezését indokolja, így különösen akkor, ha a sértett testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését a bűncselekmény jelentősen veszélyeztette, illetve ha a

¹⁸ Az úgynevezett látenciakutatással kapcsolatosan bennem komoly aggályok merülnek fel: hogyan lehet egzakt módon mérni azt, ami ab ovo nem jut a tudomásunkra (a szerkesztő megjegyzése)?

¹⁹ 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról. Lásd még a 115/2003. (X. 28.) OGY határozatot a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról (7.3. Családon belüli erőszak megelőzése).

²⁰ Az Országos Rendőrfőkapitány 13/2003. (III. 27.) ORFK Intézkedése a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására.

²¹ A szerkesztő kiegészítése. Lásd a 60/2012. (IX. 18.) OGY határozatot!

terhelt az eljárás lefolytatásakor is ellátja a sértett nevelését, felügyeletét vagy gondozását, vagy egyébként is a sértett környezetében él [Be. 64/A. § a) és b) pontja].

Végezetül (negyedszer): ismétlem, az úgynevezett családon belüli erőszakot szankcionálja a Btk. A laikusoknak ezt nem muszáj tudniuk, de a jogászoknak és a törvényhozóknak igen. „Családon belüli erőszak” – ilyen bűncselekmény nincs (és ne is legyen, ez amúgy is kriminológiai megközelítés), ellenben van olyan testi sértés, kényszerítés, személyi szabadság megsértése, stb. amelyet a családon belül vagy másképpen az együtt élők sérelmére valósítanak meg. Példának okáért: a „*sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll*”, illetve az elkövető a bűncselekményt a „*sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el*” kitétel lényegében lefedi a családon belül történő elkövetést. Ehhez társul a már említett kiskorú és a védekezésre, illetve akaratnyilvánításra képtelen állapotú személy sérelmére történő elkövetés, ami – mint írtam – ugyancsak súlyosabban minősítő körülmény.

Mi lehet a megoldás? Megítélésem szerint egyfelől a *feljelentésre kötelezettek körét szükséges bővíteni, valamint be kell tartani (és tartatni) az eljárási szabályokat*. Másfelől az *inkriminált tényállásokban*, ahol szükséges, *súlyosabban minősítő körülményként kell feltüntetni azt a tényt, ha a sértett védekezésre képtelen vagy kiskorú, továbbá ha a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, stb. alatt áll*.

A feljelentésre kötelezettek körének kiszélesítése alatt pedig azt értem, hogy például a *gondozó, a pedagógus és az egészségügyi dolgozó számára a kérdéses bűncselekmények gyanúja esetén a törvény írja elő a feljelentési kötelezettséget*. A Be. 171. § (1) bekezdés második mondata főszabályként kimondja, hogy a feljelentés kötelező, ha annak elmulasztása bűncselekmény, a (2) bekezdés viszont csak a hatóság tagja vagy a hivatalos személy, továbbá, ha külön törvény előírja, a köztestület számára teszi kötelezővé a feljelentést. Nos, ezt a hivatkozott (2) bekezdést kell módosítani: ha az óvodapedagógus, az orvos, stb. észleli, hogy a gyermeket bántalmazták (ennek nyomai általában a nem hozzátértek számára is egyértelműen felismerhetőek), vagy bárminemű olyan körülményt tapasztal, ami az úgynevezett családon belüli erőszakra utal, kutyakötelessége legyen a rendőrségen feljelentést tenni és/vagy a gyámhatóságot értesíteni.²²

Továbbra is fennáll az a követelmény, hogy az áldozatnak bizonyítania kell a fizikai ellenállást, és ugyanakkor jellemző maradt a késedelmes rendőri reakció is, valamint a képzett szakemberek és speciális szolgáltatások hiánya az igazságügyi és az egészségügyi rendszerben: ezek a tényezők mind csökkentik azok számát, akik feljelentést tesznek a szexuális erőszakkal kapcsolatos bűnügyekben. Azok a lányok és nők, akiket megerőszakoltak, arra számíthatnak, hogy nem hisznek nekik és megbélyegzik őket.

Egy 2006-os közvélemény-kutatásban, amelynek során csaknem 1200 embert kérdeztek meg, a válaszadók több mint 32%-a vélekedett úgy, hogy a nők felelősek azért, ha megerőszakolják őket: a férfiak csaknem 40%-a és a nők több mint 25%-a. Ezen kívül csaknem kétszer annyi férfi gondolta azt, hogy ha egy férj szexuális együttlétre kényszeríti a feleségét, az nem nemi erőszak: a férfiak több mint 15%-a és a nők több mint 8%-a.²³

Szeretném felhívni a figyelmet néhány, az *interneten közzétett közvélemény kutatásra, mint az adott bűncselekménnyel kapcsolatos laikus vélemények megismerésének módszerére*. Kutatásaim során az adatgyűjtést – Hoxa portálján²⁴ és saját honlapomon²⁵ túlmenően – kiterjesztettem Liszy fórumára,²⁶ Hargitai Márta internetes naplójára,²⁷ az iWiW közösségi portálra,²⁸ valamint – legjobb tudomásom szerint – a kérdőíveket számos barátom megosztotta a Facebook közösségi oldalon²⁹ létrehozott adatlapján is.

²² A szerkesztő megjegyzése. Részletesebben lásd dr. Kovács Gyula: Gondolatok a családon belüli erőszak büntetendővé nyilvánításához [<http://5mp.eu/web.php?a=kgyula&o=OqFBrb8VW0>] (Dr. Kovács Gyula honlapja)].

²³ MEDIÁN Közvélemény- és Piackutató Intézet, 2006. Publikálatlan adatok. A MEDIÁN felajánlása az Amnesty International számára.

²⁴ www.hoxa.hu/ – Hoxa portál az életről és egyéb jószágokról.

²⁵ <http://kgyula.5mp.eu/> – Dr. Kovács Gyula [KGyul@] honlapja.

²⁶ <http://sgforum.hu/forum.php3?azonosito=Liszy> – Liszy Home Vendéglő és Fórum.

²⁷ http://kibogozom.blogter.hu/474746/egy_nemi_erkolcs_elleni_bcs-ek_nyomozasahoz – Blogter.

²⁸ <http://iwiw.hu/kgyula1101/adatlap> – Dr. Kovács Gyula [KGyula] adatlapja.

²⁹ www.facebook.com/ – Facebook.

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények, illetve azokon belül súlyozottan az erőszakos közöszlítés és a szemérem elleni erőszak társadalmi megítélésének megismerése érdekében a *jelzett internetes oldalakon öt kérdőívet tettem közzé*. Mint minden alkalommal, jelen esetben is tanulságos válaszokat kaptam. Az inkriminált kérdőívek a következő kérdéseket tartalmazták:

1. Elkövetek-e már a sérelmedre nemi erkölcs elleni bűncselekményt?
2. A sérelmedre elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt tettél-e feljelentést?
3. Megítélésed szerint, a sértettek miért nem tesznek feljelentést (a sérelmükre elkövetett) nemi erkölcs elleni bűncselekmények miatt?
4. Büntetnéd-e a házastárs sérelmére elkövetett erőszakos közöszlítést vagy szemérem elleni erőszakot?
5. A szó élettani (köznap) értelmében lehetséges-e férfi sérelmére erőszakos közöszlítést elkövetni?

Jelzem, hogy a kérdőíveket név nélkül tettem közzé (a válaszolók anonimitását így garantáltam), valamint, ahol indokoltnak tartottam, a vonatkozó jogszabályhelyeket is megjelöltem (pontosan a megkérdezettek laikus mivolta miatt). Jelzem továbbá, hogy *Hoxa portálja kifejezetten női oldal* (saját magukat is így aposztrofálják), *amelynek a kérdőívek kiértékelésének napján* (2011. október 19.) 306.827 regisztrált tagja volt. Az egyes kérdőíveken szereplő felvetésekre a válaszok a Kriminális-tika lap című internetes portálon olvashatók.³⁰

A *nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása* című főiskolai jegyzet elkészítését megelőző kutatásaim során – újfent *internetes közvélemény-kutatás keretén belül* – ismét az *úgynevezett civil szférát szolgáltattam meg*. Az első kérdőív arra kereste a választ, hogy a megkérdezettek szerint a *nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények megelőzése* (a bűnmegelőzés) *kinek* (mely szervnek) a *feladata*, a második pedig azt vizsgálta, hogy *egy nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény áldozatává válása mennyire tudható be a sértett közreműködésének*. Az első kérdőív esetében bejött a papírforma, a másodiknál viszont – legalábbis számomra – megdöbbentő eredmények születtek. Az adatgyűjtéshez ismét Hoxa portálját³¹ használtam fel. Nézzük részleteiben!

Az első kérdőíven szereplő tizenkettő válaszlehetőséget három kategóriába csoportosítottam.

Az első kategóriába azok portállakók tartoztak, akik szerint

1. a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények megelőzése a rendőrség és a büntető igazságszolgáltatás feladata, illetve
2. a bűnmegelőzésnek az állami szervek és a hatóságok szoros ágazati együttműködésén kell alapulnia, valamint
3. a kérdéses bűncselekmények megelőzése a helyi és tágabb közösségek (önkormányzatok, civil szervezetek, egyházak, stb.) és magánszemélyek feladata.

Jelzem, hogy *72,21 százalékkal azok voltak* többen, sőt több mint kétharmados (majdnem háromnegyedes) többségben, akik erre a kategóriára szavaztak.

Nézzük a részeredmények alakulását:

- a bűnmegelőzés a rendőrség (stb.), az állami szervek (stb.), a helyi és a tágabb közösségek és a magánszemélyek feladata (1–3. válaszlehetőségek együtt), 63,07%,
- a bűnmegelőzés a rendőrség és a büntető igazságszolgáltatás feladata, 3,73%,
- a bűnmegelőzés a rendőrség, a büntető igazságszolgáltatás, a helyi és tágabb közösségek és a magánszemélyek feladata (1. és 3. válaszlehetőségek együtt), 3,73%,
- a bűnmegelőzésnek az állami szervek és a hatóságok szoros ágazati együttműködésén kell alapulnia, 0,42%,
- a bűnmegelőzés a tágabb közösségek (önkormányzatok, civil szervezetek, egyházak, stb.) és magánszemélyek feladata, 0,42%,
- a bűnmegelőzés a rendőrség és a büntető igazságszolgáltatás, az állami szervek és a hatóságok feladata (1. és 2. válaszlehetőségek együtt), 0,42%,
- a bűnmegelőzés az állami szervek, a hatóságok, a helyi és a tágabb közösségek és a magánszemélyek feladata (2. és 3. válaszlehetőségek együtt), 0,42%.

³⁰ A szerkesztő megjegyzése. Részletesebben lásd dr. Kovács Gyula: Az erőszakos közöszlítés a számok tükrében [<http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/15.pdf>] (Ibolya Tibor ügyész oldala).

³¹ <http://www.hoxa.hu/> – Hoxa portál az életről és egyéb jószágokról.

Az első kérdőívvel összefüggésben jeleztem, hogy a papírforma bejött. Ez alatt azt értettem, hogy a válaszolók zöme szerint a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények megelőzése össztársadalmi feladat.

A második kategóriába azok a válaszadók voltak sorolhatók (24,89%), akik *nem tudtak a kérdésre válaszolni* (21,16%), illetve – a kérdőívben feltüntetett válaszlehetőségekhez képest – *más véleményen voltak* (3,73%).

A harmadik kategóriát 2,90 százalékkal azok a megkérdezettek képezték, akik *nem igazán hittek a társadalmi bűnmegelőzés erejében* (1,66%), illetve azt vallották, hogy a *leghatásosabb bűnmegelőzés a bűnelkövetők felderítése és a büntetés kiszabása* (1,24%). Megjegyezni kívánom, hogy a "bűnmegelőzésnél lényegesen fontosabbnak tartom a bűnűldözést" válasza senki nem voksolt, valamint a kérdőív a portálon a mai napig aktív.³²

A második kérdőívben feltüntetett kilenc válaszlehetőséget ugyancsak három főcsoportba soroltam.

Az első főcsoportba azok az alanyok tartoztak, akik szerint a *sértettnek lényegében nem róható fel az, hogy nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény áldozatává vált*: összesen 58,62 százalékuk vélekedett így (számomra ez a magas arány volt a megdöbbenő). Ezen belül 56,46 százalékuk *kategorikusan tagadta a sértetti közrehatást*, míg elenyésző részarányuk (2,16%) úgy foglalt állást, hogy az *áldozattá válásnak egyéb okai vannak*.

A második főcsoportban jóval cizelláltabb válaszlehetőségek adódtak. Itt a megkérdezettek 29,31 százaléka szavazott a *sértetti közrehatásra*:

- a sértett elővigyázatlansága és kihívó, stb. magatartása mellett az áldozattá válásnak más okai is voltak, 22,41%,
- az áldozattá válás a sértett elővigyázatlanságának (az óvatosság hiányának) tudható be (1. válaszlehetőség), 2,16%,
- mindkettő ok (1–2. válaszlehetőség) szerepet játszik a sértett áldozattá válásában, 2,16%,
- az áldozattá válás a sértett kihívó, provokáló magatartásnak tudható be (2. válaszlehetőség), 1,72%,
- az áldozattá válás inkább a sértett elővigyázatlanságának (az óvatosság hiányának) tudható be, 0,86%.

Jelzem, hogy a csoportban az *„inkább a sértett kihívó, provokáló magatartásának tudható be”* válaszlehetőségre felelet nem érkezett. Megdöbbenésem oka tulajdonképpen az volt, hogy a válaszadók közel 60 százaléka az irányított kérdés (vagy előre meghatározott válaszlehetőség) ellenére sem tartotta a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény sértettjét valamilyen mértékben felelősnek az áldozattá válásában. E témát – itt és most – bővebben nem kommentálok, mivel a problémakör kifejtése, a kérdésekre adott válaszok kimerítő elemzése-értékelése, meghaladja e jegyzet kereteit, és más tudományterület (pszichológia, szociológia, stb.) kompetenciájába tartozik.

A harmadik főcsoportba tartozók (12,07%) *nem tudtak a kérdésre válaszolni*.

E kérdőív is aktív, megtalálható Hoxa portálján, és az sem kizárt, hogy idővel a válaszarányok is megváltoznak.³³

Ha az intim partner követi el az erőszakot az áldozatoknak nehezebb segítséget kérniük és gyógyulniuk. Egy erőszakot megélt nő szavaival: *„Hogy milyen az a bizonyos házasságon belüli nemi erőszak, amiről mostanában olyan sokat beszélnek? Bárki el tudja képzelni, aki filmen látott már olyat, hogy egy parkban, erdőben, a saját lakásán vagy bárhol máshol letepernek és megerőszakolnak egy nőt. Ugyanis a dolog pontosan úgy zajlik, mint bármilyen más nemi erőszak. Megragadják az ember haját, felpofozzák vagy ököllel arcba ütnek, esetleg hasba rúgják, vagy egyszerűen egy kést szorítanak a torkához. Aztán lerántják a földre vagy egy ágyra, szétfeosztják a combját és beléhatolnak. (...) A különbség a filmekben mutatott és a házasságon belüli nemi erőszak között az, hogy mi nem síkíthatunk, mert a gyerekünk felébredhet a szomszéd szobában. Vagy az, hogy az egész közben ott van mellettünk a gyerekünk, félelemtől eltorzult arccal. Különbség az is, hogy mindezt az teszi velünk, akit egyszer szerettünk, akiben mindenkinél jobban megbíztunk. És persze különbség az is, hogy minderről azt állítják, hogy csak mi találjuk ki. Hogy hazudunk.*

³² <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=29226> – Hoxa portál, szavazások.

³³ A szerkesztő megjegyzése. Részletesebben: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása, 197–198. oldal és <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=29271> (Hoxa portál, szavazások).

*Vagy ha nem, és tényleg létezik ilyen, akkor meg nem olyan nagy ügy... Gondolják ők.*³⁴

Dolgozatomban korábban kitértem arra, hogy pontosan miből áll a sértett orvosi vizsgálata, és milyen nagy jelentőséggel bír. Éppen ezért okoz problémát (és nehezíti meg a nyomozók munkáját) az, hogy Magyarországon a megerőszakolt vagy szexuálisan bántalmazott nők orvosi vizsgálatát nőgyógyászok végzik kórházakban, nem külön erre kiképzett törvényszéki vagy egészségügyi ellátást nyújtó orvosok. Országunkban nincsenek speciális központok, amelyek egyrészt ellátják az erőszakot túlélőket, másrészt megfelelnek a bünyügyi igazságszolgáltatási követelményeknek is, ami a bizonyítékgyűjtést illeti. Ezeknek a szolgálatoknak a hiánya sérti a nők jogait, mert így késedelmesen jutnak a vizsgálathoz, a bizonyítékok gyűjtése nem következetes, nem adott standardok szerint zajlik, és nem kapnak utógondozást sem. Ez hozzájárul ahhoz, hogy kevesen tesznek feljelentést nemi erőszak miatt: mert a vizsgálatok nem támogató közegben zajlanak, mert kicsi a valószínűsége, hogy valakit nő fog megvizsgálni, és mert hiányoznak a megfelelő támogató szolgálatok.

Éppen ezért a nők számára lehetővé kellene tenni, hogy női orvos vizsgálja meg őket, bizalmasan, nem egy zsúfolt rendelőben, és csak egyetlen, mindenre kiterjedő vizsgálaton kelljen részt venniük, amely magában foglalja az orvosi kezelést és a bizonyítékok gyűjtését, dokumentálását is.

Az egészségügyi dolgozóknak arra is lehetőségük van, hogy összegyűjtsék és dokumentálják a támadás körülményeinek megerősítésére szolgáló bizonyítékokat, és azonosítsák az elkövetőt, illetve leírják az esemény egészségre gyakorolt hatását. Ha az egészségügyi ellátásban szabvány nyomtatványokat használnának – éppen úgy, mint például az angoloknál – a bizonyítékgyűjtéshez és a dokumentáláshoz, az nemcsak megerősítené a bizonyítékgyűjtést szexuális erőszak esetén, hanem az áldozatok kezelését is javítaná.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. 115/2003. (X. 28.) OGY határozatot a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról (7.3. Családon belüli erőszak megelőzése)
2. 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról
3. 60/2012. (IX. 18.) OGY határozatot a népi kezdeményezésről
4. Cseh Eszter: Az erőszakos közösülés nyomozása Angliában és Magyarországon (Tudományos Diákköri Dolgozat, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2010)
5. <http://iwiw.hu/kgyula1101/adatlap> (Dr. Kovács Gyula [KGyula] adatlapja)
6. <http://kgyula.5mp.eu/> – Dr. Kovács Gyula [KGyul@] honlapja.
7. http://kibogozom.blogter.hu/474746/egyes_nemi_erkolcs_elleni_bcs-ek_nyomozasahoz (Hargitai Márta elektronikus naplója)
8. <http://segitsegyujtas.lapozz.hu/> (Segítségnyújtás)
9. <http://sqforum.hu/forum.php3?azonosito=Liszy> (Liszy Home Vendégeknyv és Fórum)
10. <http://www.amnesty.hu/> (Amnesty International honlapja)

³⁴ Morvai Krisztina: *A családon belüli erőszakos bűncselekmények kontextuális megközelítésének jelentősége a büntető jogalkotásban és jogalkalmazásban*, 96. oldal (PhD disszertáció tervezet a kutatóhelyi vitához, Budapest, 2001).

11. <http://www.eszteralapitvany.hu/> (az ESZTER alapítvány és ambulancia honlapja)
12. <http://www.hoxa.hu/> (Hoxa portál az életről és egyéb jószágokról)
13. <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=29226> (Hoxa portál, szavazások)
14. <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=29271> (Hoxa portál, szavazások)
15. <http://www.nane.hu/egyesulet/index.html> (a NANE Egyesület honlapja)
16. <http://www.nane.hu/egyesulet/tevekenysegek/segelyvonal.html> (a NANE Egyesület segélyvonala)
17. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2011)
18. Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés a számok tükrében [<http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/15.pdf>] (Ibolya Tibor ügyész oldala)
19. Kovács Gyula: Gondolatok a családon belüli erőszak büntetendővé nyilvánításához [<http://5mp.eu/web.php?a=kgyula&o=OgFBrb8WW0>] (Dr. Kovács Gyula honlapja)
20. Morvai Krisztina: A családon belüli erőszakos bűncselekmények kontextuális megközelítésének jelentősége a büntető jogalkotásban és jogalkalmazásban (PhD disszertáció tervezet a kutatóhelyi vitához, Budapest, 2001)
21. Országos Rendőrfőkapitány 13/2003. (ill. 27.) ORFK Intézkedése a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására
22. www.facebook.com/ (Facebook)

Dr. Csillei Béla³⁵

Melyik utat válasszam?³⁶

Belép a fiatal, pályakezdő pedagógus a tanterembe, ahol döbbenten veszi észre, hogy a padokban néhány – vagy talán jó néhány –, az átlagosnál barnább bőrű, csillogóbb szemű, mozgékonyabb gyermek ül és kíváncsian nézi az új tanítót. Ez az első találkozás meghatározó, minden résztvevő számára. Ez tény, mint ahogy az is tény, hogy azok a roma emberek (másképpen: a cigány kisebbséghez tartozó személyek), akikkel a rendőrök nap, mint nap, szolgálat közben, a terepen találkoznak, nem minden esetben a jogkövető magatartást tanúsítók köréből kerülnek ki. Bár valószínűleg nem megalapozott, de ugyanakkor nem is minden alap nélküli az a vélekedés, hogy a cigányság egy része a dologtalan életmódot választja, amely szorosan kapcsolódik a nem jogkövető magatartáshoz. Ebből eredően számos roma ember találkozása a rendőrség képviselőivel gyakorta konfliktusos helyzetet teremt, lett légyen az igazoltatás vagy akár házkutatás. Ez pedig helyenként megközelíti az előítéletes hozzáállást, mindkét oldalról. A kérdés tehát aktuális, a válasznak pedig objektívnek kell lennie.

A foglalkoztatás mindenkor teljes mértékben összefügg az oktatási rendszerrel. Szoros kapcsolatban állnak ugyanakkor az oktatás-szakképzés színvonala és a foglalkoztatás mutatói is. Nincs ez másként nálunk sem. A kutatások igazolják, hogy a foglalkoztatottság alakulásában a képzettségnek van a legfontosabb szerepe. A mai magyar oktatási rendszer minden előnye dacára sem teszi lehetővé, hogy a tanulók megfelelő képzettséggel jelenjenek meg a munkaerőpiacon. Bár végzettségről – azaz a papirról – beszélhetünk, de az iskolából a használható tudás és különösen a konvertálható szakmai tudás nélkül kikerülő alig képesek a foglalkoztatottak körét bővíteni. Ez a probléma az alacsony képzettségűek és különösen a romák foglalkoztatottsági problémái között felismerhető határozott kapcsolat miatt sem mellőzhető. A hosszas munkanélküliség olyan helyzetet idéz elő, hogy az ebben résztvevők részére szinte lehetetlenné válik a munka világába való ismételt bejutás. Hosszas munkanélküliség esetén eltűnnek-elkopnak azok a készségek, képességek, amelyek lehetővé teszik a foglalkoztatást vállalni akár a munkaerő-piaci viszályterésbe. Sajnálatos tény, hogy míg hazánkban az alacsony végzettségű szülők gyermekei közül alig több mint néhány százalék tud felsőfokú végzettségre szert tenni, addig az Unióban az ilyen szociális és szociokulturális háttérrel rendelkező fiatalok szinte tízszer nagyobb eséllyel jutnak diplomához. Tény, hogy nálunk a deprivációs helyzetet tekintve a cigányság sorsa a leginkább aggasztó. Körökben nem csak az oktatási, a foglalkoztatási körülmények reménytelenek, de az egészségügyi mutatók is elszomorítóak. A helyzet komolyságát jelzi, hogy a marginális helyre szorult, a kitörés legcsekélyebb reménye nélkül élők négyötöde, a csecsemők szinte egynegyede roma származású. Erre fel kell készülni az oktatásban és a képzésben egyaránt.

³⁵ A szerző a szolnoki „Integrált Oktatásért” Alapítvány Dr. Hegedűs T. András Szakiskola, Középiskola, Általános Iskola és Kollégium igazgatója.

³⁶ Az írás a szerző „A Rendőrség és a kisebbségi csoportok kapcsolata” témájú – a Rendőrség Igazgatási Központjában 2012. november 28-án megrendezett – konferencián elhangzott előadásának szerkesztett változata.

Korunk egyik leggyakrabban hangoztatott vélekedése annak elismerése, hogy a hazai cigányság olyan társadalmi csoportot alkot, amelyre a vagyoni, a szociális, a kulturális és a politikai hátrány valamennyi jegye érvényes. A félmilliót jóval meghaladó létszámú cigányság jelentős része teljességgel a társadalom periferiájára került. A munkaképes cigányok nyilvánvaló módon kiszorultak a legális gazdaság munkaerőpiacáról, számukra a szürke-, és a feketegazdaság maradt csupán, mint elérhető cél. Míg korábban a cigány családok több mint felének jövedelme bérből és fizetésből származott, mára a meghatározó bevételi forrás majdhogynem kizárólag a családi pótlék és az egyéb jellegű segélyek. Ha pedig ehhez hozzávesszük azokat az adatokat, melyek a cigányság képzettségi viszonyait, devianciahajlandóságát, egészségi, halálozási és életviteli állapotát jelzik, minden kétséget kizáróan bizonyítható, hogy olyan kisebbségről van szó, amelyik naponta a közvetlen túlélés kényszerével szembesül. És ehhez csatlakozik az egyre nagyobb lélekszámú elszegényedő nem cigány családok köre, akik ugyanazokkal a gazdasági-szociális hátrányokkal és fokozódó előítéllettel néznek szembe, mint az eddig általuk is kirekesztett cigányok. Ennek a helyzetnek a megváltoztatására pedig az oktatás, és legfőképpen az iskolarendszerű oktatás képes csupán. Az egyetlen, szinte kizárólagos út az olyan iskolának a létrehozása, amelyek vallják: „*Ha a gyermek eltávolodott az iskolától, az iskolát kell közelíteni a gyermekhez!*” – ahogy ez a szolnoki Dr. Hegedűs T. András³⁷ Szakiskola, Középiskola, Általános Iskola és Kollégium Pedagógiai programjában szerepel.

A Pedagógiai Programunkban felvállaljuk a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségét biztosító pedagógiai munkát, a beilleszkedési, tanulási és magatartás zavarral küzdő fiatalok iskolai előmenetelének támogatását, az integrációs és képesség-kibontakoztató felkészítést, valamint az etnikai kisebbséghez tartozó tanulók segítségét. A hátrányaik ellensúlyozására szükség van egyéni képességeik kibontakoztatására, fejlesztésére; fejlődésük elősegítésére; a továbbtanulási esélyeik kiegyenlítésére, megteremtésére, a munkaerő-piaci helyállásuk megalapozására.

A huszonkét életév alatti fiatalok számára a szakiskolai 9. és 10. osztály befejezése, a későbbiekben az alapvizsga letétele, illetve a szakképzettség megszerzése módot ad tanulmányaik nappali rendszerű formában történő folytatására. A már nem tankötelesek számára a gimnázium felnőttoktatási programja keretében megszervezett nappali rendszerű képzés is nyújthat megoldást. Az idősebbeknek az esti vagy a levelező képzés marad járható útnak. Számukra a meglévő, kidolgozott pedagógiai program tantervi része és az azt megvalósító, megfelelő tantestület ad lehetőséget. Ez a program egy olyan intézmény működtetését jelenti, amely a kilencedik osztálytól az érettségiig módot ad a fiatalok számára a tanulásra, a továbblépésre, önbecsülésük megszerzésére, megőrzésére. Ez a program egyfajta alternatíva az iskolát, mint intézményt sorozatosan kudarcként megélő, bármilyen oknál fogva hátrányos helyzetű fiataloknak. Ezáltal lehetővé válik számos kallódó fiatal reintegrálása az oktatási rendszerbe, miközben a település érdekei is legmesszebbmenőig érvényesülnek. A program – a megfelelő feltételek megléte esetén –, képes választ adni nemcsak a régió, de akár a hazai, illetve a nemzetközi méretekben is jelentkező problémákra. A fejlődés folyamatában – melynek egyik célja az európai integráció –, az oktatás az utóbbi években fokozatosan felértékelődött s jelentősége változatlanul növekszik. Új minősítés került be a köztudatba: az oktatás nem más, mint rejtett kincs, amelyet felszínre hozni és kamatoztatni kell. Új felfogásban

³⁷ Hegedűs T. András (1943–1999) a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem professzora volt. Tevékenységének központjában a cigány gyermekek szocializációjának kutatása állt (a szerkesztő megjegyzése).

jelenik meg az egész életen át tartó tanulás igénye, amelyet a gyorsan változó gazdasági viszonyok követelnek meg.

Az iskola a Kelet-Magyarországi régióban valósult meg, amely régió jellemzője, hogy mindeddig távol esett az innovációs gócpontoktól. Beiskolázási területe a megyére korlátozódik, elsősorban a megyeszékhelyre, a környező falvakra, különösen a hátrányos helyzetű településekre. Olyan fiatalok számára jött létre, akik halmozottan hátrányos szociális háttérrel rendelkeznek. További hátránként jelentkezik náluk – munkaerő piaci megjelenésük szempontjából –, hogy különböző okok miatt középiskolai tanulmányaikat megszakították, s így reménytelennek ítélték a további tanulást, a magasabb iskolai végzettség megszerzését. Az iskola a fenntartó Országos Roma Önkormányzat segítségével szociális téren is messzemenőig igyekszik megteremteni a feltételeket a tanuláshoz. Az empatikus és személyre szóló oktatás mellett a lehetőségekhez mérten biztosítva van az ingyenes utazás, napi egyszeri étkezés, valamint térítésmentes tanszerellátás és alkalmankénti vagy folyamatos ösztöndíj. Az iskola egyedülálló interkulturális viszonyokat teremtett, amely a fiataloknak segítséget nyújt kölcsönös etnikai előítéleteik leküzdésére.

Az iskola fejlesztése az „*Integrált nevelés-oktatás*” program elveiből adódóan jelenti a szakiskolai forma megerősítését, az érettségit adó intézményi feladatainak megvalósítását, valamint a kisebbségi népismeret programja alapján történő etnikai iskolai feladatok vállalását. Ez a szakiskolát, a felnőttoktatás keretében megszervezett gimnáziumi képzés nappali rendszerű, valamint esti-levelező formájának a működtetését, valamint a tehetséggondozó kollégium fejlesztését tartalmazza. A szakiskola fejlesztése a 9–10. osztály elvégzése utáni szakképzés skálájának bővítését, újabb, piacképes szakmák oktatását jelenti. Ehhez kapcsolódik a szakiskola számára törvényileg biztosított felzárkóztató évfolyamok megszervezése. Ennek során az általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők a felzárkóztató képzés keretében szerezhetik meg az alapfokú iskolai végzettséget.

Az „*integrált nevelés-oktatás*” felfogás lényege az, hogy mindenki számára biztosítani kell az iskolarendszeren belül egy újabb esélyt az érvényesüléshez. Amennyiben tehát a fiatal eltávolodott az iskolától, az iskolának kell közelítenie hozzá. A kialakuló új viszonyokat már kognitív tárgynak tekintik, ahol a szellemi tevékenység felértékelődik, az érvényesül jobban, aki többet tud, és azt tudja, ami az életszakaszban és társadalmi szituációban anyagiakra váltható. Ma már nem önmagában a diploma és a bizonyítvány, hanem a megszerzett tudás értéke minősíti a hallgatót. Ezt tehát a piaci viszonyok is mérik. Ez a szellemiség szakított azzal a felfogással is, hogy az oktatási intézményben mindenkinek ugyanazt kell nyújtania. A korszerűen tervezett oktatás folyamatosan épít az új szükségletekre, és új szükségleteket szolgál. Ezért azt tekintjük modern oktatási-képzési formának, amely vállalja a számítástechnikai ismeretek tanítását, az alapvető közgazdasági, menedzseri ismeretek elsajátítását, bevezeti a tanulókat a természeti-környezeti ismeretek kultúrájába, és megismerteti az érdeklődőket az alapvető technikai ismeretekkel.

Az „*integrált nevelés-oktatás*” iskolájának olyan anyagot kell tanítania – a hagyományos értékek mellett – ami holnap is alkalmazható ismeret. Mindezt úgy kell tennie, hogy messzemenőig figyelembe vegye az iskolába bekerülő fiatalok és felnőtt korúak indulását-indíttatását: az eltérő készség-képességstruktúrákat, családi háttereket, motivációkat, igényeket és lehetőségeket. Az új igényeknek megfelelő oktatás eredményesen szolgálhatja az esélyegyenlőség megvalósulását a felnőtt korban is. Az iskola új szerepe abban is megnyilvánul, hogy az eredményes oktatás érdekében kapcsolatokat épít ki a munkahelyekkel, a foglalkoztatási közeggel, és ennek eredményeképpen ezek egyre inkább kiemelt oktatási helyszínekké válnak. Az új feladatok felvállalásának teljesítését, eredményességét kellően szolgálhatja a motiváció új

értelmezése, a „Te képes vagy rá!” attitűd kialakítása, amelyben a tanuló hatékonyan és eredményesen tanul, ha annak értelmét és hasznát látja.

Az iskolánk pedagógiai programja azoknak a fiataloknak a számára jött létre, akik a tizennegyedik életévüket betöltötték, az általános iskolát befejezett tankötelesek, de továbbtanulni szeretnének. Jönnek a rendkívül nehéz szociális körülmények között élő, hátrányos- és halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok, a roma kisebbségi oktatásban részt venni szándékozók, az „integrált nevelés-oktatás” programban résztvevő, a tanulást újra megkedvelő és érettségit szerezni akaró tovább tanulni kívánók. Az itt dolgozó kollektíva igazi nevelőközösség, amely az emberi, kulturális, nemzeti és szociális értékek hordozója, közvetítője, és amellet messzemenően figyelembe veszi a közösség tagjának az egyéni sajátosságait. Ezért gondoljuk úgy, hogy rendőrnek, katonának, vasutasnak, postásnak, szociális munkásnak, ápolónőnek, védőnőnek, önkormányzati tisztviselőnek kell kiképezni ezeket a fiatalokat, önálló oktatási programokkal. A piacnak nagy szükség van a roma származású és a romákkal is kapcsolatot teremteni képes rendőrökre, ápolónőkre és szociális munkásokra. Ehhez a képzéshez természetesen a gyerekeket kollégiumokba, más életfeltételek közé kell helyezni, amelynek gyakorlati eredményeit iskolánk napi tapasztalatai bizonyítják. És ehhez a közalkalmazottak körében is az együttműködéshez szükséges hangulatot kell megteremteni. Csak a közalkalmazottá váló cigány fiatalok gyerekeiből és unokáiból lehet piacképes, iskolázott, versenybe induló egyén. Csak a közalkalmazotti szférával együttműködő, együtt élő állampolgár értheti meg, hogy a cigányok lustaságáról, piszkosságáról, megbízhatatlanságáról vallott faji előítéletei tarthatatlanok.

Merő illúzió tehát elvárni a pedagógusoktól, hogy sztereotípiáikkal, előítéleteikkel ellentétes módon viselkedjenek úgy, hogy meg sem fogalmazott törvényeknek, illetve kampányok célkitűzéseinek tegyenek eleget. Ennek megfelelően némiképp át kellene alakítani a pedagógusképzést: a külföldön szokásos módon a tanári pályára való felkészítéshez ugyanúgy tartozzon hozzá a toleráns magatartás gyakorlása, mint egy másik kultúra másik életkorú tagjával való kommunikáció képessége. Minden pedagógusnak részt kellene vennie olyan önismereti tréningeken – ahogy azt a mi iskolánk tanárai tették –, amelyek foglalkoznak a félelem, az idegengyűlölet, a fajgyűlölet kérdéseivel az ezredforduló színvonalán. E nélkül a változtatás nélkül elképzelhetetlen a valódi párbeszéd elkezdése. Cél legyen az, hogy a rasszizmus büntetendővé, és kultúremberhez méltatlan, szégyellni való tulajdonsággá váljon. Amennyiben az adott iskolában erre szülői igény mutatkozik, a cigány nyelvet és kultúrát az iskolai oktatásban fel kell használni, ahogy ez nálunk minden tanuló számára elérhető és választható érettségi tárgy is. A pedagógusok számára mind egyetemi, mind főiskolai szinten mielőbb lehetővé kell tenni, hogy ciganológia vagy romológia szakot, illetve szemináriumot végezhesse. Mindez szükséges egy európai műveltséghez, a szakmai intelligenciához is. Alapvető jelentőségű, hogy a családok és az iskola között megfelelő kapcsolatok épüljenek ki. Ehhez meg kell nyerni a szülők együttműködését, támogatni kell őket abban, hogy belássák és elfogadják az iskolában szerzhető tudás fontosságát, társadalmi hasznosíthatóságát. Azokban az iskolákban, ahová sok cigány tanuló jár, legyen a nevelőtestületben roma kultúrájú, etnikumú felnőtt tanár vagy pedagógiai asszisztens is, aki segít közvetíteni az iskola és a családok között.

A különféle pedagógiai kísérletek egyik lehetséges válasza azt bizonyíthatja, hogy ezek a fiatalok megváltoztathatók. A másik, hagyományos út ennek ellenkezőjére adhat feleletet. Mindkét megoldás társadalmi szempontból létező és egyfajta megoldást sugall. Következtetései a továbblépést segíthetik elő. Ha azonban a harmadik eshetőség nyer teret, amely ezeknek a pedagógiai-módszertani kísérleteknek és az

intézményeknek a működése ellehetetlenülésével, felmorzsolódásával bizonyítja, hogy a társadalomnak nincs szüksége arra, hogy ezek a fiatalok felzárkózzanak, annak következményei beláthatatlanok. Amennyiben a hangzatos programokat készítő-készíttető döntéshozó tényezők teljes közönyükről biztosítják az iskolakisérletet, mindent elkövetve annak érdekében, hogy ezek a fiatalok saját szociokulturális környezetük rabjaiként éljék le életüket a változás legcsekélyebb reménye nélkül, akkor valóban baj van.

**In memoriam Hegedűs T. András
(1943–1999)**

Vannak emberek, akik csendben, szinte észrevétlenül dolgozva hoznak létre jelentős életművet, részint alkotuk, részint a körülmények alakulása miatt. *Hegedűs T. András*, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Pedagógiai Tanszékének fiatalon elhunyt professzora ilyen ember volt. Számos jelentős pszichológiai és pedagógiai könyv és tanulmány megírása, az egyetemi professzori cím elnyerése után sem vált a szakma hangos, vitázó, a nyilvánosságban való jelenlétet mindenáron hajszoló emberévé. Számára a művek míves, kimunkált megírása volt a fontos, no meg a tanítás, az állandó tanulás, az újabb és újabb megismerendő témák keresése. Mindezek ellenére nem volt a világtól elforduló, a mindennapi valóságban idegenül mozgó szellemi ember. Az a fajta értelmiségi volt, aki komolyan vette a szellemi ember hivatását, azt, hogy a tudás azért van, hogy általa változtasson a világon.

Klinikai pszichológusként kezdte pályáját, de viszonylag hamar felismerte, hogy a világon, a felnövő nemzedékek arculatán igazán a nevelés, s még inkább a jó pedagógus tud változtatni. Ezért is fordult fiatal sikeres pszichológus kutatóként a pedagógus személyiség kialakulásának problémái felé. Első jelentős könyvében a nevelővé válás folyamatának empirikus vizsgálatára vonatkozó évtizedes tapasztalatait összegezte. Miközben munkájában mindvégig jelen volt az elméleti pszichológiai érdeklődés – a kilencvenes évek közepén megjelent kétkötetes pszichológia tankönyvéből számos tanárképző főiskolán tanítanak –, egyre erőteljesebben kezdett foglalkozni a nevelés, a nevelődés társadalmi, szociológiai problémáival. 1989-ben *Forray R. Katalinnal* együtt írott, *Az újjáépítés gyermekei – A konszolidáció gyermekei* című könyvében a magunk mögött hagyott évtizedek gyermekvilágán keresztül villan fel az, hogy miként hagy nyomot a felnövő emberben mindaz, amit ő és szülei átélnek.

A kilencvenes években *Hegedűs T. András* tevékenységének középpontjába került a cigány etnikum gyermekeinek, a cigány gyermekek szocializációjának kutatása. Pályájának ez a fordulata jelzi a legkézzelfoghatóbban társadalmi érzékenységet, a sokszorosan hátrányban lévők, a leszakadtak, az előítéletekkel sújtottak iránti együttérzést. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján minden bizonnyal ez a szociális igazságosságteremtés iránti elkötelezettség vitte rövid időre a politika, a magyarországi szociáldemokrata mozgalom közelébe. Akkoriban – s bizonyosan haláláig – azt vallotta, hogy esélyegyenlőségteremtés, a leszakadó, nagyon hátrányos rétegek felemelése nélkül nem lehet igazi rendszerváltás, nem valósulhat meg az Európához történő visszatérés.

A sors nem volt kegyes hozzá, mivel kevés időt adott az általa fontosnak érzett munka elvégzésére: ötvenöt évesen elment örökre. Emlékét őrzik könyvei, tanulmányai, diákjai, egy róla elnevezett iskola s tánlán azok a „cigánygyerekek” is, akikkel kísérleti terepül szolgáló táborokban együtt játszott és énekelt.³⁸

³⁸ Forrás: <http://www.ofi.hu/tudastar/hegedus-andras-1943-1999> (Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet honlapja). Szerkesztette: dr. Kovács Gyula.

Hóbor Zsolt³⁹

A büntetőeljárás gyorsításának lehetőségei gyakorlati szemmel

BEVEZETŐ

„Azt, akit bűncselekmény vádjával vettek őrizetbe, vagy tartóztattak le, a legrövidebb időn belül bíró, vagy a törvény értelmében bírói hatáskört gyakorló más hatósági személy elé kell állítani; az ilyen személynek joga van arra, hogy ügyében ésszerű határidőn belül tárgyalást tartsanak, vagy szabadlábra helyezték őt.”⁴⁰

Az idézet a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányából való. Noha kifejezetten a törvényes vád alapján személyes szabadságuktól megfosztottról szól, nyilvánvaló, hogy az ésszerű határidőn belüli eljáráshoz való jog minden embert – a szabadlábon védekezőt is – megilleti. Ezt erősíti meg az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény is: *„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.”⁴¹*

Természetesen ahhoz, hogy a bíróság ésszerű időn belül tárgyalhasson egy büntetőügyet, nélkülözhetetlen az, hogy a bírósági tárgyalást megelőző eljárások is ésszerű időn belül megtörténjenek. Ezeket az eljárásokat a jelenleg hatályos, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) szabályozza.

A tanulmányom témájául a büntetőeljárás gyorsítása lehetőségeinek felvázolását választottam. A téma nem egyszerű, hiszen évtizedek óta próbálkozik azzal a jogalkotó, hogy törvénybe épített garanciákkal biztosítsa a büntetőeljárás gyorsítását. Nem egyszerű, mert jogtudósok, jogvédők vitája övez minden módosítást a jogelmélet és joggyakorlat pro és kontra érveinek szembeállításával. Éppen ezért a téma lehetőséget nyújt mélyenszántó jogelméleti összefüggések kifejtésére, illetve megvitatásukra. Mint gyakorló jogalkalmazó, én inkább a probléma gyakorlati megoldási lehetőségeire mutatnék rá, a (jog)elméleti fejtegetéseket csupán háttérből világítva meg.

A büntetőeljárásunk alapvetően három fő szakaszra oszlik: a nyomozási, az ügyészi és a bírói szakra. Lényegében a három szakasz feladatai három, egymástól felügyeletében, irányításában és alkotmányos helyzetében is jól elkülöníthető szervezet között oszlik meg: a nyomozóhatóságok [Rendőrség, Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV)], az Ügyészség, és a bírói szervezet között. Nyilvánvaló, hogy a három szervezet felépítése, működési mechanizmusa, egyedi sajátossága, erőforrása nagymértékben befolyásolja munkájuk hatékonyságát, és így a büntetőeljárások

³⁹ A szerző a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületének alapító tagja, főtitkára, a Magyar Bűnüldöző tudományos-szakmai folyóirat főszerkesztő helyettese.

⁴⁰ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 9. cikk (3) bekezdése. A magyar jogrendbe az 1976. évi 8. tvr. illesztette.

⁴¹ Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről 6. cikk (1) bekezdése. Kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény.

menetét is. Tovább bonyolítja a képet a büntetőeljárás más szereplőinek hozzáállása is, de erre később utalnék.

A strasbourgi emberi jogi bíróság hangsúlyos álláspontja az, hogy az ésszerű időtartamú eljárásokért az állam felelős. Így a humán és anyagi erőforrások alacsony mértéke, a folyamatban lévő ügyek okozta nagy munkateher önmagában nem szolgáltat elfogadható magyarázatot az eljárások időtartamának elhúzódására. A tárgyi és a személyi feltételek biztosítása kizárólag az állam feladata.

Nyilvánvalóan egy nagyobb államadóssággal, költségvetési deficittel gazdálkodó államnak minden forint (euro, font, stb.) helyét meg kell gondolni, és nem biztos, hogy az állami büntetőpolitika az a terület, amire áldoznia kell, áldozni akar. De ez nem lehet csupán állami fiskális szemlélet, költségvetés-elosztási kérdés, hiszen az állam polgára jogosan várja el az államtól a (büntető) igazságszolgáltatás hatékony, gyors, működését.

Az erőforrások meghatározóak, de talán lehet kisebb-nagyobb gyakorlati módosításokkal, ésszerűsíteni, gyorsítani a büntetőeljárást, és talán valamelyest tehermentesíteni a benne dolgozókat.

Ezekre a lehetőségekre kívánok rámutatni.

TÖRTÉNELMI VISSZATEKINTÉS

A feudális Magyarországon a büntetőeljárásokat egységes rendszerbe foglaló kódex nem létezett. Ezeket az eljárásokat a szokásjogon, és egyes részleteket szabályozó törvények alapján folytatták le, két fő formában: az írásbeli perben, vagy a szóbeli eljárásban. Az írásbeli pert nemesek ügyében volt szokásos lefolytatni, akik szabadlábban védekezhettek, és a kényszervallatás is tiltva volt esetükben. Ha azonban ez az eljárás jobbágyok ellen folyt, ők fogvatartás mellett, sőt, kényszervallatást is elszenvedve voltak kitéve az eljárásnak.

A szóbeli (sommás) per volt az egyszerűbb, gyorsított eljárás, melyben legfeljebb három év börtönt szabhattak ki. Ezt az eljárást jobbágyok ellen folytatták le, akik fogva voltak, és védő sem járhatott el ügyükben. Nem csupán ezért, a sommás eljárás számos visszaélésre adott alkalmat, és ez később heves bírálatokat váltott ki.

Mint az „igazság kiderítése, a beismerés elérése”, megengedett módszerként fő eszköz volt a kínvallatás. Ezt számolta fel egy 1790-es törvény,⁴² de (persze titokban) a jobbágyokkal szemben tovább alkalmazták.

A magyar feudális eljárás vegyes rendszerűnek volt tekinthető, amelyben hangsúlyosabbak voltak az inkvizitórius elemek, viszont a nemesek ellen folyó szabályos perek inkább a vádelvű perekhez álltak közelebb.

Az 1848/49-es szabadságharc leverése után 1851-től Magyarországra az osztrák jogot oktrojálták rá, így az 1853-as ausztriai büntető perrendtartás lépett életbe, amely nyomozóelvű eljárás volt. A vizsgálat tisztán írásbeli és titkos volt, a bíró vád nélkül, hivatalból is köteles volt vizsgálatot indítani.

A felvilágosodás korában ideális modellként a szabad bizonyítás és a vádrendszer összekapcsolásával megteremtett vegyes büntetőeljárási rendszert tartották ideálisnak. Ezt a fejlődést az osztrák udvar sem tudta teljesen megakadályozni, így az alapvetően inkvizitórius rendszer több, a vegyes rendszerre jellemző rendelkezést is tartalmazott.

Az 1860. évi Októberi Diploma visszaállította a magyar jog uralmát. A gyakorlati kérdések tisztázására 1861-ben összehívott Országbírói Értekezlet ismételt al-

⁴² A kínvallatásról 1790/91. évi XLII. tc.

kalmazni kezdte a feudális magyar büntetőjogot és eljárást. A társadalmi fejlődés hatását azonban itt sem lehetett figyelmen kívül hagyni. A polgárosodás alapvető követelményét, a jogegyenlőséget, a nemesi kiváltságok megszüntetését az igazságszolgáltatás területén is alkalmazni kellett. Az akkoriban megalkotott Ideiglenes Eljárási Szabályokban kimondták, hogy „...a fennálló szabályok mindenki által, rendi különbség nélkül igénybe vehetők.”

Az 1872-es esztendő újonnan szervezett bíróságokat, és ügyészséget hozott létre Magyarországon.⁴³ Ez, és a kor előrehaladása komoly szükségét hozta annak, hogy eljárásukat külön törvény szabályozza: Csemegi Károly az igazságügyi miniszter megbízása alapján szerkesztett javaslatot, amelyet az Országgyűlés nem tárgyal. Ezért a miniszter a javaslatot körbeküldte a bíróságoknak, hogy az abban foglaltakat mintegy ideiglenes zsinórmértékül fogadják el.⁴⁴

Az anyagi büntetőjog 1878-as kodifikációja után újra fellángolt a büntetőeljárás egységes szabályozásának igénye. A tervezet elkészítésére ismételten Csemegi Károly kapott megbízást.⁴⁵ A javaslat nagy vitákat váltott ki, legfőbb kritikai pontok az esküdszék mellőzése, a bírói ítélet vádhoz kötése, még a büntetés mértékének kiszabása tekintetében is.

A javaslaton finomított az igazságügyi miniszter 1885-ben összehívott „szaktanácskozányt” véleménye is. Ezeket is felhasználva maga Csemegi 1886-ban átdolgozta tervezetét, amely még további, jelentős módosításokon esett át a kor jelentős szakértői által. Az elkészült javaslatot Erdélyi Sándor igazságügyi miniszter terjesztette az Országgyűlés elé.

A beterjesztett javaslatot a képviselőház Igazságügyi Bizottsága 1895 novemberétől 1896 februárjáig tárgyalta, majd saját módosítását keresztülvezetve 1896 áprilisában került a képviselőház elé, amely szeptemberben némi módosítással fogadta el. A javaslatot a főrendi ház még abban a hónapban vita nélkül elfogadta, és a király 1896. december 4-én szentesítette.

Ezzel megszületett a kor szellemének mindenben megfelelő, első modern és egységes magyar büntetőeljárási törvény: a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc. (Bvp.)⁴⁶

A Bvp. vegyes rendszerű, felhasználja mind az akkuzatórius, mint az inkvizitórius rendszer javát, azonban határozott túlsúlyt engedve a vádrendszernek.

A Bvp. mellett más törvény rendelkezett az esküdszékről,⁴⁷ és egyes hatásköri kérdésekről⁴⁸ is. Már itt is tapasztalható volt az eljárások egyszerűsítésének, gyorsításának a szándéka, persze olyan esetekben, ügyekben, amelyek tárgyi súlya, megítélése ezt megengedte, és a Bvp. alapelvei nem sérülnek.

Ilyen volt a járásbírói eljárás, ami a törvényszéki eljáráshoz viszonyítva az egyszerűsített és gyorsított (sommás) eljárás jegyeit viselte magán. A járásbírói eljárásban nem volt vizsgálat, a nyomozást a bíró végezte, vagy teljesítette a rendőri közeggel. Az alaki kellékekhez kötött vádirat helyett vádindítvány szerepelt, amelyet az ügyészségi megbízott képviselt. A védelem nem volt kötelező, de megengedett volt, amelyet akár a vádlott férfi hozzátartozója, vagy ügyvédjelölt is elláthatott. Az egész eljárás lényegében egy tárgyaláson bonyolódott le, és ítéletet is

⁴³ Az első folyamodású bíróságok rendezéséről szóló 1871. évi XXXI. tc., valamint a királyi ügyészségről szóló 1871. évi XXXIII. tc.

⁴⁴ A borítója alapján Sárka könyvként ismert javaslat meglehetősen hiányos volt, több fontos kérdésre ki sem tért (esküdszék, járásbírói eljárás, perújítás). Hiányosságait a Kúria döntéseivel igyekezett pótolni.

⁴⁵ Csemegi Károly: Magyar bűnvádi eljárás a törvényszék előtt (1882)

⁴⁶ Hatályba lépett: 1900. január 1-jén.

⁴⁷ Az esküdtbíróóságokról szóló 1897. évi XXXIII. tc.

⁴⁸ A bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló 1897. évi XXXIV. tc.

hirdettek, melyet 24 órán belül kellett írásba foglalni. Csupán a perorvoslati lehetőségeket korlátozta a Bvp.

Ugyancsak az ügyek gyorsabb elintézését szorgalmazta a büntetőparancs bevezetése a magyar jogrendbe.⁴⁹ Ez lehetővé tette, hogy kihágást, vagy csak pénzbüntetéssel büntetendő vétséget a járásbíróság tárgyalás mellőzésével rendezze, és maximált mértékű pénzbüntetést szabjon ki. Ha a terhelt ez ellen kifogással élt, a tárgyalás tartása kötelező volt. E jogintézmény kiállta az idő próbáját, és a tárgyalás mellőzése néven – ha nem is megszakítás nélkül – ma is jelen van a hatályos büntetőeljárás törvényben.⁵⁰

A Bvp. a kortárs büntető eljárásjogok közül a legmesszebbre ment a védelem eseténél, vagyis az alapvető emberi jogok védelmében. A vegyes rendszeren belül a Bvp. a lehető legkövetkezetesebben igyekezett biztosítani a vádelvet. A vegyes rendszernek ebben a formájában középpontban a fő tárgyalás áll. A Bvp. eleve nem követelte meg a nyomozástól az igazság teljes feltárását, hanem csupán a vádló tájékoztatásához szükséges, a vádemeléshez elengedhetetlen tények összegyűjtését. Így sokkal közelebb állt a vádelvű eljárásokhoz, mint a későbbi eljárási törvényeink bármelyike.⁵¹

A Bvp. hatályba lépésekor élő kortársak szerint a Bvp. az európai jogfejlődés szerves része, de nem szolgál másolata a mintául szolgáló nyugat-európai kódexeknek, hanem azok alapos átdolgozása, átértékelése mindannak érdekében, hogy a végeredmény megfeleljen a magyar közjogi hagyományoknak, a társadalmi érdeklődésnek és igénynek. Fő érdeme a szóbeliség és közvetlenség elvének érvényesülése a felsőbbbírósi eljárásokban, a vádelv helyes alkalmazása, a fő- és pótmagánvád intézményének keresztülvitele, valamint a szabad bizonyítás elvének érvényesítése, és az esküdszék hatáskörének kiterjesztése. Még a pártállami időkben is a Bvp.-t a dualizmus idejének jelentős és színvonalas jogalkotásának tekintették.

Az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére már korabeli reformtörekvések esetében is lehettünk tanúi. Az 1930-as módosítása⁵² a Bvp.-nek egyszerűsítette a nyomozást, a vád alá helyezést, szűkítette a tanácsban való ítélezést, nagyobb teret adott az egyesbírói eljárásnak.

A II. világháborút követő időszak társadalmi változásai a szocialista jogrendszer kiépítéséhez vezettek. Ennek első formája főképpen a kezdeti időszakban a szovjet előírások egyszerű másolása volt. A büntetőeljárás vonatkozásában a szovjet rendszer alapján inkvizitórius volt, ami a hazai fejlődési vonaltól merőben eltért, de kiálón szolgált az akkori diktatórikus államvezetést.

Ez a folyamat nem csak a jogrendszer átvételét jelentette, hanem az igazságszolgáltatási szervezet szovjet mintára történő átszervezését is. A rendőrség, és más nyomozó hatóságok után a teljes igazságügyi infrastruktúra átalakítása következett. Ennek első eleme egy 1949-es törvény volt,⁵³ amely az eljárás egyszerűsítése címen kiiktatta a büntetőeljárásból a harmadfokú felülvizsgálat lehetőségét. A teljes folyamat eredménye a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. tv (Bp.), amely nem csak szellemiségével jelentős részben, hanem felépítésében is szakított a Bvp.-vel. A több mint két évvel a hatálybalépését követő módosítása⁵⁴ lényeges változásokat hozott: a nyomozás terén, a tárgyalás előkészítése során és a fellebbezé-

⁴⁹ Bvp. 532–535. §.

⁵⁰ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. (Be). 543–550. §.

⁵¹ Az 1973. évi I. tv. (rBe) kifejezetten a nyomozóelví eljárás felé billent el, de a ma hatályos Be. gyakorlatában úgyszintén afelé tendál.

⁵² A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. tc. (a Bvp.-vel a III. fejezet foglalkozik).

⁵³ A népek a büntető igazságszolgáltatásban való részvételéről és a fellebbvitel egyszerűsítéséről szóló 1949. évi XI. törvény.

⁵⁴ Az 1954. évi V. törvény a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról.

si rendszer vonatkozásában. Eltörlésre került a büntetőparancs intézménye, és a terhelt bíróság elé állításának lehetősége, mert ezeket a szocialista jog garanciális elveivel összeegyeztethetetlennek tartotta.

Összességében megállapítható, hogy a Bp. az erősen inkvizitórius jellege miatt nem nyújthatott elegendő garanciát a terhelt jogainak védelmére.

A szocialista jog további szakaszaira az inkvizitórius elemek óvatos háttérbe szorítása mellett a terheltet védő garanciális szabályok megfogalmazása jellemző. A kor ideológiájának megfelelően a szabályozások elve egyre inkább eltolódtak a „jogállami modell”⁵⁵ felé, melyet a szocialista jog továbbfejlődése eredményének tartottak. E fejlődés eredményeként született meg a Bp.-t felváltó, a büntetőeljárásról (eredetileg külön írták) szóló 1962. évi 8. tvr. (Be. tvr.).

Az új kódex nem tekinthető igazán új jogszabálynak, mert nagyobb részt a Bp. szó szerinti átvétele. Az indoklás szerint nem az újra kodifikálás, hanem az új anyagi jogi szabályokhoz, és bizonyos kriminálpolitikai változásokhoz való igazodás volt a cél. Lényeges módosításai voltak a Be. tvr.-nek, hogy enyhítette a terheltté nyilvánítás szabályait, módosította a tárgyalást előkészítő ülések szabályozását, és kibővítette a másodfokú bíróság jogkörét. Ezen túlmenően szűk teret engedett az opportunitás érvényesülésének. Bevezette a máig is élő rendelkezést, hogy a bíróság felmentő ítéletében szabálysértési szankciót is alkalmazhat.⁵⁶ Lényegében visszavezette a büntetőparancs intézményét, a tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetén cím beiktatásával.

A kódex 1966-ban jelentősebb módosításon esett át, amely – egyebek mellett – külön eljárásnév visszaállította a bíróság elé állítás intézményét.⁵⁷

A Be. tvr. összességében szerkezetében és szabályozásában egyenrangú elemként jelenítette meg a nyomozást és a bírói eljárást, mint a büntetőeljárás két fő szakát. A nyomozás kimondatlanul fő szakasszá lépett elő, hiszen minden a nyomozás során dőlt el érdemben, a bíróság „csupán” kimondta a jogerős ítéletet. Így a vegyes rendszeren belüli inkvizitórius túlsúly világosan megállapítható, de a valós jogállami büntetőeljárás felé való eltolódás jelei is érzékelhetőek voltak: a védelem jogának alapelveként való elismerésében, a vádelv megerősítését célzó módosításokban.

Tíz évvel a Be. tvr. megalkotása után a szocialista időszak harmadik büntetőeljárás kódexe lépett életbe a büntetőeljárásról szóló 1971. évi. I. törvénnyel (rBe). Arra, hogy e rövid idő után miért volt szükség egy új eljárási törvényre, a Btk. 1971-es módosítását⁵⁸ említették fő indoknak, mely visszaállította a bűncselekmények súly szerinti osztályozásával a büntett-vétség kategóriákat.

Ennek megfelelően az egyik legfontosabb változás az volt, hogy az eljárásban szétválasztotta az enyhébb megítélésű ügyek egyszerűbb és gyorsabb elintézését lehetővé tevő vétségi eljárást a büntetési eljárás alapmodellje mellett. Így a r. Be. eredeti, 1973-as szövegével ismételten kialakult egy olyan differenciált büntetőeljárás modell, amely a részletszabályok megfelelő módosításával még a rendszerváltás utáni jogállami igényeket is kielégítették.

Alapeljárást tekintve a vegyes rendszer inkvizitórius túlsúlyú módozata, amely csaknem valamennyi garanciális szabályt tartalmaz, külön eljárásnév szabályozza a katonai, a magánvádas és a fiataikorúak elleni eljárást, egyszerűsített eljárásnév

⁵⁵ Ez a kifejezés nem egyezik meg a mai demokráciákban alkotmányos alapelveként ismert jogállamiság fogalmával.

⁵⁶ Be. tvr. 227. § (1) bekezdése.

⁵⁷ Az egyes büntető intézkedések módosításáról és kiegészítéséről szóló 1966. évi 16. tvr.

⁵⁸ A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. tvr.

pedig a vétségi eljárást, a bíróság elé állítást, és a tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetében való eljárásokat.

Tekintettel arra, hogy a büntető igazságszolgáltatásnak az eddiginél is erősebben kell kötődnie azokhoz a nemzetközi normákhoz, amelyek e területen irányadóak, így az 1989-es alkotmánymódosítással a demokratikus jogállamra való áttérés merőben új alapokat teremtett, nem beszélve az Emberi Jogok Európai Egyezményének törvénybe iktatásáról.

A rendszerváltást követő években megnövekedett a bűnözés, és kedvezőtlenül alakult a struktúrája, ezzel szemben pedig a bűnyűdözés kevésbé volt hatékony és lassúnak is bizonyult. Az r. Be. hatályba lépését követően tíz jelentős módosításon esett át, ennek következtében már nehezebben volt kezelhető, és a küszöbön álló változások is nehezebben voltak beleilleszthetők.

Mindez, és még számos más indok vezetett el ahhoz, hogy 2003. július 1-től hatályon kívül helyezzék az r. Be.-t, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénnyel (Be.), mely napjainkban is hatályos.

A Be. erősítette az eljárási garanciákat, és szélesítette az opportunitás alkalmazásainak lehetőségeit. Az előbbi növelte a biztosítékok szerepét a jogállami elvárásoknak megfelelően, az utóbbi az eljárások időtartamának lerövidítését, a bíróságok tehermentesítését szolgálta.

Az új kódex meghatározta az ügyféli pernek megfelelő tárgyalási rendszert, bevezette a nyomozási bíró jogintézményét, a kétfokozatú perorvoslati rendszert, a sérített jogát a pótmagánvád benyújtására, vádelhalasztás intézményét és a konszenzuális eljárást. Megszüntette viszont a bűncselekmények súly szerinti osztályozásához kötött eljárási rendet, és ismét egységes eljárást vezetett be.

A Be. a kihirdetését követő ötödik évben lépett életbe (az eredeti elképzelések szerint a kihirdetését követő második évben lépett volna hatályba), de az addig eltelt idő alatt már számos módosításon esett át.

A BÜNTETŐELJÁRÁS ÁTTEKINTÉSE

Az eljárásjogi törvény alapján a következő dolgokra szeretnék rávilágítani, amelyek a büntetőeljárás gyorsítását, gördülékenyebb lebonyolítását eredményezhetik.

A nyomozási szakasz

A nyomozás megindításának alapja

A nyomozás megindításának törvényes lehetőségeiről és köteleességéről a Be. világosan rendelkezik.⁵⁹ Alapvetően és klasszikus esetben a nyomozás feljelentésre indul el abban az esetben, ha a feljelentés adataiból egyértelműen megállapítható a bűncselekmény gyanúja.⁶⁰

De mi a helyzet abban az esetben, ha már a feljelentés adataiból is megállapítható, hogy az elkövető személyéről semminemű információ nem áll rendelkezésre, vagy ha alappal feltételezhető, hogy a cselekménynek nem lehetett tanúja (hely, időpont ismeretében). A jogszabály alapján ez esetben is elrendelésre kerül a nyomozás, és az ügy előadójának kötelessége megtenni minden olyan intézkedést, amely a bűncselekmény elkövetőjének, és a bűncselekmény körülményeinek felde-

⁵⁹ Be. 6. § (1) bekezdése, 170. § (1) bekezdése, 171. § (2) bekezdés.

⁶⁰ Vesd össze a Be. 6. § (2) bekezdésével!

rítésére irányul. Ezzel időt és energiát von el azoktól az ügyektől, melyekben érdemi eredmény elérése várható. A nyomozás eredménytelensége után el kell végezni azokat az adminisztrációs kötelezettségeket, melyek az eljárás lezárásához (felfüggesztéséhez) elengedhetetlenek.

Több európai országban kialakult már gyakorlat, hogy az olyan bűnügyekben, amelyekben sem tanú, sem egyéb adat nem utal az elkövető kilétére, a feljelentést olyan nyomtatványon rögzítik, amely eleve tájékoztatja a sértettet, hogy:

- az ügyben nyomozást rendelnek-e el, avagy sem,
- amennyiben igen, és az eredménytelenül zárul le, erről külön értesítést nem fog kapni,
- ugyanazzal a nyomtatvány egyben igazolásul szolgál arra, hogy az ügyben bejelentést tett a nyomozóhatóság előtt,
- ugyanaz a nyomtatvány alapján kezdeményezheti okmányai pótlását, biztosítási ügyintézését, konzuli ügyeit, egyéb más, a történt cselekménnyel kapcsolatos ügyintézését,
- milyen jogorvoslati jogosultságai vannak.

Ez a gyakorlat jelenős adminisztrációs és eljárási könnyítéseket jelent a nyomozóhatóság számára. Ha a feljelentés adatai nem támasztják alá a nyomozás elrendelésének alapját, erről rögtön döntés is születik. Nincs szükség külön eljárásra, a feljelentés elutasításával együtt járó adminisztrációs teher nem jelentkezik.

Amennyiben a nyomozás elrendelése szükséges, a feljelentési adatlap már tartalmazza ezt a döntést, külön értesítést nem igényel.

Ha a nyomozás eredménytelenül zárul le (az elkövető kiléte ismeretlen maradt, a bűncselekmény körülményeit nem lehetett felderíteni), a sértett erről külön értesítést nem kap, és ezt a tényt már a feljelentési adatlapon közlik. Ez ugyancsak mentesítést jelent a nyomozás megszüntetésének (felfüggesztésének) adminisztrációs terhe alól.

Ennek a megoldásnak talán ez a fenti két eset a legnagyobb előnye.

Ugyancsak praktikus megoldás a feljelentési nyomtatvány igazolásként való alkalmazása. Nincs szükség egyéb hatósági igazolásokra ahhoz, hogy a sértett eljárjon azokban az ügyekben, amelyek az adott (bűn)cselekmény miatt váltak szükségessé.

Természetesen a jogorvoslat lehetősége ez esetben is meg kell, hogy illesse a sértettet, hiszen nem várható el az, hogy egyetértsen a hatóság azonnali döntésével. Erről tájékoztatja a feljelentőt a nyomtatvány, valamint felsorolja azokat lehetőségeket, melyek a jogorvoslat mellett a sértett rendelkezésére állnak.

A hatáskör és az illetékesség

Számtalan esetben merül fel a nyomozó hatóságok hatásköri és illetékességi kérdései, amelyek közül nem kevés esetben vita alakul ki. Ilyen esetekben jogszabály alapítja meg a szükséges intézkedést, és a vita eldöntésére kijelölt vezetői szintet.⁶¹

Gyakorlat azonban az, hogy a hatásköri vitában részt vevő nyomozó hatóságok a vita eldöntéséig érdemi munkát nem végeznek, mivel a hatásköri – de kiváltképp az illetékességi – kérdésben nem született döntés, így nem érzik magukat illetékesnek az ügyben. A vita eldöntése – kivált magasabb vezetői szinten – több hetet (hónapot) is igénybe vehet.

⁶¹ A Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 3/2008. (I. 16) IRM. rendelet.

Jelentősen növelné az ilyen nyomozások hatékonyságát, ha jogszabály tenné kötelezővé azt, hogy a hatásköri vitát döntésre felterjesztő nyomozószerv a döntés meghozataláig folyamatos, érdemi nyomozati tevékenységet kell, hogy végezzen.

Így érdemi munkával telnének el a hetek a vita eldöntéséig, ami szintén jelentősen gyorsítaná a nyomozás folyamatát.

A nyomozás határideje

A nyomozás határidejét, és a határidő meghosszabbításának módjait a Be. részletesen szabályozza.⁶²

Jogszabály ugyan lehetőséget ad arra, hogy a nyomozó szerv vezetője a törvényben megállapított határidőnél rövidebb határidőt is megállapítson,⁶³ ezt ritkán alkalmazzák.

Az egyszerűbb megítélésű vétségeknél a nyomozó szerv vezetője így törvényesen állapíthat meg például egy hónap nyomozási határidőt. Az már az ügy szignálálásánál látszik, hogy előre láthatóan tartható-e ez a határidő. Amennyiben igen, és a nyomozás során – az ügy előadójának fel nem róható – felmerült egyéb ok miatt az egy hónapos határidő nem tartható, a nyomozásra további egy hónap határidőt biztosíthat a szerv vezetője. A lerövidített nyomozási határidő inspiráló lehet az ügy mielőbbi, de alapos és körültekintő befejezésére.

A nyomozás határidejét annak elrendelésétől számított idő elteltéhez képes az ügyészség különböző szintű szervezetei jogosultak meghosszabbítani. Amennyiben a nyomozás elrendelésétől számított több mint két év eltelt már, a határidő meghosszabbítására a legfőbb ügyész jogosult.⁶⁴

A nyomozás határidejének meghosszabbítása több, határidőhöz is kötött adminisztrációs tevékenységgel jár együtt,⁶⁵ mindezek mellett a bűnügy iratainak eredeti példányát kell hosszabbításra elküldeni. Az ügyész a nyomozó hatóság hozzá érkező előterjesztéséről vagy saját hatáskörében dönt, vagy – saját írásbeli javaslatának csatolása mellett – a felettes ügyészségre terjeszti fel. A felettes ügyész ugyancsak vagy saját hatáskörében dönt a nyomozás határidejének meghosszabbításáról, vagy azt a legfőbb ügyésznek terjeszti fel, az ő saját javaslatával együtt.

Az ügyészség hierarchikus szervezet lévén a szolgálati út betartásával működik. A helyi ügyész a legfőbb ügyésznek csak saját felettes ügyészhöz keresztül terjeszthet fel iratot. A legfőbb ügyész döntése pedig ugyancsak a szolgálati út betartásával jut el visszafelé a szolgálati úton. Ezért nem egyszer előfordul az – még budapesti viszonylatban is –, hogy mire a nyomozó hatósághoz beérkezik a legfőbb ügyész nyomozási határidőt meghosszabbító döntése, szinte csak pár nap van arra, hogy határidőben újabb hosszabbítást kezdeményezzen az eljáró hatóság.

Természetesen, a nyomozás határidejének meghosszabbítása alatt a nyomozásnak érdemben folynia kell, a nyomozási cselekmények „felfüggesztésének” nem lehet indoka az, hogy a nyomozás határideje meghosszabbítás alatt áll. Célszerű azonban egyes esetekben bevárni az ügyész véleményét, hiszen nem egyszer konkrét nyomozási cselekmények elvégzését, vagy elhagyását írja elő. Egyes helyeken kialakult gyakorlat ugyan az, hogy a nyomozást közvetlenül felügyelő ügyész átiratban értesíti a nyomozószerv vezetőjét arról, hogy adott ügyben a nyomozás

⁶² Be. 176. §.

⁶³ A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (Nyer.) 108. §.

⁶⁴ Be. 176. § (2) bekezdése.

⁶⁵ Nyer. 109. § (2)–(3) bekezdése.

határidejének meghosszabbítására javaslatot tett a felettes ügyészségnek, és ezzel egy időben rendelkezik nyomozási cselekményekről is.

Lényegesen gördülékenyebbé tenné a nyomozás lefolytatását, ha az ügyész minden esetben értesítené a nyomozószerv vezetőjét arról, hogy a nyomozás határidejének meghosszabbítása mellett még milyen nyomozási cselekmények elvégzését (vagy elhagyását) tartja szükségesnek. Ennek nem törvényszerűen papíralapon kell történnie, a RZS-NEO⁶⁶ rendszeren keresztül az ügyész közvetlenül tud rendelkezni.

Ugyancsak gyorsítaná a nyomozást, ha a nyomozás határidejének meghosszabbításáról rendelkező ügyészi döntés legalább visszafelé nem járná be a szolgálati utat, hanem a hosszabbító határozatot meghozó ügyész közvetlenül a nyomozószerv vezetőjéhez továbbítaná az ügy irataival együtt.

A nyomozás lefolytatása

A jogszabály a nyomozás folyamatát egységes egésként kezeli.⁶⁷ Szemben ezzel, a már hatályát veszített r. Be. a nyomozás folyamatát egy fejezeten belül három részre bontotta: nyomozás a büntetti eljárásban, nyomozás a vétségi eljárásban és a pótnyomozás.⁶⁸

A hatályos eljárásjogi törvény jelenleg is lehetőséget ad arra, hogy – a kihallgatásokat és a szembesítést kivéve – egyes nyomozási cselekményekről jelentés készüljön.⁶⁹ Ezt azonban az ügyész rendelkezéséhez köti, illetve rendelkezik arról, hogy az ügyész utasítására az eljárási cselekményt meg kell ismételni, és arról jegyzőkönyvet kell készíteni. E rendelkezés már önmagában is óvatosságra inti a nyomozószerv tagját, és a későbbi esetleges ügyészi rendelkezést elkerülendő, nem is szívesen alkalmazzák.

Álláspontom szerint megfontolandó lenne az egyszerűbb és gyorsabb vétségi eljárás visszavezetése a büntetőeljárásba, melyet a Be. Ötödik Részében lenne célszerű szabályozni (pl. XXIV/A. Fejezet – Nyomozás vétségi eljárásban). Nem automatikusan a régi szabályozás visszaállítását tartom célszerűnek, hiszen azokat az okokat, melyek a vétségi eljárás megszüntetéséhez vezettek, nem lehet figyelmen kívül hagyni, mint ahogyan az azóta eltelt időt sem.

Ha a törvény lehetőséget biztosít a bíróság előtti egyszerűsített eljárásra,⁷⁰ akkor a megfelelő törvényi garanciák biztosítása mellett ez a nyomozati szakban is megtehető. A gyanúsított, a tanú kihallgatása és a szembesítés jegyzőkönyvbe foglalásán kívül valamennyi nyomozási cselekmény rögzítése történhet jelentésben (akár összefoglaló jelentésben) is. Az ésszerű könnyítések és egyszerűsítések sem menének a törvényesség és a szabályszerűség rovására, hiszen a nyomozás közben az ügyész bármikor másként rendelkezhet, a nyomozás végén az iratok ismertetése alkalmával pedig az érintettek tehetnek észrevételt, indítványt.

⁶⁶ RobotZsarú-NEO Integrált Ügyviteli és Ügyfeldolgozó Rendszer.

⁶⁷ Be. IX. fejezet.

⁶⁸ Lásd az r. Be. VII. fejezet I–III. címeit (121–166. §)

⁶⁹ Be. 168. §.

⁷⁰ Be. 516–525. § (A bíróság elé állítás), 543–550. § (A tárgyalás mellőzése).

Szakértő kirendelése

Szinte a leggyakoribb oka a büntetőeljárások elhúzódásának a szakértő véleményének bevárása. A szakértő kirendeléséről, a szakértő igénybevételeinek kötelező eseteiről a Be. rendelkezik.⁷¹

A szakértő nagyon sok esetben a sértettnél és a terhelnél is fontosabb szereplője a büntetőeljárásoknak, hiszen az ő megállapításain áll, vagy bukik az ügy. A szakértők munkájukat jogszabályok alapján egyéni szakértőként, vagy szakértői intézet munkatársaként végzik (kivételt képez az úgynevezett eseti szakértő⁷²).

Az elmúlt évek jogszabályi változásai lényegesen átalakították, módosították a szakértők jogállását, és ez megítélésem szerint nincs kedvező hatással a büntetőeljárásokra. Az évek, sőt évtizedek óta hatékonyan és szakszerűen működő szakértői hálózat megbontását összeférhetetlenséggel magyarázták elsősorban, és a szakértőket függetleníteni akarták a rendőrségtől. Pedig egyes szakterületeken éppen hogy a rendőrség keretén belül lehet csak olyan elméleti és gyakorlati tapasztalatra szert tenni, ami nélkülözhetetlen a megalapozott szakvélemény elkészítéséhez.

A szakértői intézetek leterheltsége évek óta ismert. A XX. század végének tudományos sikere a DNS-alapú azonosítás merőben megváltoztatta a bizonyítás prioritásait a büntetőeljárásban. Olyannyira, hogy már háttérbe szorultak a kriminalisztika által régóta megbízhatónak tartott daktiloszkópiái, vagy szagazonosítási eljárások. Saját praxisomra alapozva elmondhatom, hogy ma már nem ritka jelenség, hogy (nem kiemelt) bűncselekmények helyszínéről kódarabot, letört ágat, és a legkülönbébb tárgyakat gyűjtik össze a szemlebizottságok tagjai „DNS minta eredetben” felíratú bűnjelcímkével. Ugyanakkor a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) DNS laboratóriuma olyan leterheltséggel dolgozik, hogy eredmény gyakran csak a kirendelés beküldését követő évben várható. Nem beszélve ugyanakkor arról, hogy a DNS vizsgálat elvégzése a legköltségesebb szakértői vizsgálatok közé tartozik.

Tovább bonyolítja a helyzetet a szakértői díj kérdése. A szakértő díját a kirendelő hatóságnak kell megelőlegeznie, amely bűnügyi költségként jelentkezik, amelyet a terheltre ró ki a bíróság marasztaló ítélete esetén. Ez a gyakorlat lényegesen megterheli a nyomozóhatóságok amúgy is szűkös költségvetését. Ez vezethetett ahhoz kormányrendelethez,⁷³ amely megtiltja például az egyéni írásszakértők kirendelését, és a BSZKI kirendelését írja elő. Ez tovább növelte a nyomozások időtartamát, hiszen amíg egy egyéni írásszakértő a szakvéleményét 2–4 hét alatt becsatolta, a szakértői intézet napjainkban már több mint hat havi csúszással tud csak dolgozni a nagyfokú leterheltségük miatt. Ez a helyzet áll fenn az orvos szakértők esetében is.

A törvény rendelkezik azokról az esetekről is, amikor az ügybe újabb szakértőt lehet bevonni. Garanciális jogként értékelhető az, hogy a terhelt és védője indítványára lehetőség van más szakértő kirendelésére, illetve, saját szakvélemény készíttetésére és benyújtására.⁷⁴ Ez a gyakorlat viszont az „én szakértőm, te szakértőd” elvhez vezetett, hiszen a védő eszköztárába olyan lehetőség került, amellyel az ügy húzható-halasztható, és megkérdőjelezhető a hatóság által kirendelt szakértő véleménye, illetve szakértelme. Sokszor előfordul, hogy az újonnan kirendelt szakértő merőben más eredményre jut, mint az ügy első szakértője.

⁷¹ Be. 99. § (1)–(2) bekezdése.

⁷² Be. 102. § (1) bekezdése.

⁷³ A szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló 282/2007. (X. 26) Korm. sz. rendelet.

⁷⁴ Be. 111. § (2) bekezdése és a 112. § (1) bekezdése.

Ez a kérdéskör jócskán túlmutat a büntetőeljárás törvényen, érinti az egész szakértői társadalmat, az egész rendszert, ugyanakkor nem csak szervezeti, hanem komoly gazdasági összetevői is vannak.

Álláspontom szerint az igazságügyi szakértői hálózat többszintű, hierarchikus szervezése talán megoldást jelentene a mostani kaotikus rendszerre. Ez esetben amennyiben a kirendelt szakértő véleményével kapcsolatban kétségek merülnének fel, az ügy szakértői bizottság elé kerülne (mely bizottságokban a szakterület hazai és nemzetközi területen is ismert, elismert tekintélyei kaphatnának helyet), és a bizottság testületi szervként eljárva mondhatná ki a szakvéleményét. Nyilvánvaló ugyan, hogy ez minden szakterületre nem alkalmazható, de zömében megvalósítható lenne.

Megjelenési kötelezettség

A büntetőeljárások elhúzódásának egyik legfőbb oka a megjelenési kötelezettség elmulasztása. A terhelt, a tanú idézésre köteles megjelenni a hatóság előtt. Az idézéssel szembeni mulasztás következményeiről törvény rendelkezik.⁷⁵

A rendbíróság kiszabása és az elővezetés elrendelése önmagában nem elegendő. Szükséges hozzá egy olyanfajta állampolgári fegyelem, amely sajnos ma Magyarországon a polgárok nagy részére nem jellemző. Ezt azonban jogszabályi rendelkezésekkel nem lehet megváltoztatni. Az mindenki számára világos lehet, hogy a terheltnek nem érdeke az ellene folyó büntetőeljárás mielőbbi lezárása, vagy legalábbis nem ez a jellemző. De az, hogy a sértett sem működik sokszor együtt a hatóságokkal, az már elgondolkodtató, hiszen ha neki nem, akkor kinek az érdeke az ügye mielőbbi eredményes befejezése?

Általános adminisztrációs teher

A büntetőeljárásban a hatályos jogszabályok alapján a nyomozások során jelentős adminisztrációs teher nehezedik az eljáró szervek tagjaira. A törvény tételesen felsorolja azokat az eseteket, amikor a hatóságnak határozatot kell hoznia.⁷⁶

Ezek között számos olyan akad, amely nem érdemi döntést tartalmaz, hanem csupán egy más által szolgáltatott adat egyszerű átmásolása a hatóság alakszerű határozatába. Ilyen pl. a kirendelt védő díjának megállapítása, bűnügyi költség megállapításáról, szakértő, tolmács díjának megállapításáról.⁷⁷

Bár tagadhatatlan, hogy a RZS-NEO rendszer az egységesített iratmintáival nagy segítséget jelent a kérdéses határozatok elkészítésében, de ha nem kellene elkészíteni a nyilvánvalóan érdemi, új rendelkezést nem tartalmazó iratot, hatékonyabban lehetne felhasználni az arra fordítandó időt.

A jelenlegi eljárásjogi szabályok tagadhatatlanul nagy adminisztrációs terhet rónak az eljáróra. Ezek csökkentésével, az ügymenet egyszerűsítésével jelentős idő szabadulhatna fel, melyet az érdemi munkára lehetne fordítani. Ehhez első sorban a Be.-nek a határozatokról, jelentésekről, jegyzőkönyvekről, (esetlegesen a feljegyzésekről) szóló rendelkezéseit lehetne egyszerűsíteni.

⁷⁵ Be. 69. §.

⁷⁶ Be. 169. § (1) bekezdése.

⁷⁷ A kirendelt védő és a tolmács óradíját jogszabály állapítja meg. A szakértő díja (kivéve az egyéni szakértőt) kötött, így ezekben az esetekben annyi a teendő, hogy az általuk becsatolt díjjegyzék tartalma kerül bemásolásra a határozatba. Az általuk becsatolt díjjegyzék tartalmán nincs mód változtatni.

Álláspontom szerint az adminisztrációs egyszerűsítés nem csorbítaná sem a garanciarendszert, sem a szakszerűséget, csupán lehetőséget adna a duplikáció kiküszöbölésére, és az amúgy is szűkös idő optimálisabb kihasználására.

Ügyészi szakasz

A nyomozási szakasz és az ügyészi szak közti választóvonalnak az ügyészség vádhatósági funkcióját tekintve azt tekinthetjük választóvonalnak, amikor a nyomozó hatóság által elkészített nyomozási iratok vádemelési javaslattal az ügyészségre érkeznek.

Az ügyész tevékenységét, lehetőségeit és az erre nyitva álló határidőket a törvény világosan szabályozza.⁷⁸ Az opportunitás elve alapján az ügyésznek széles lehetőségei adódnak, hogy a büntetőeljárás az ügyészi szakban maradjon, lecsökkentendő a bíróságok leterheltségét, természetesen a kívánt cél elérése mellett.

Nyilvánvaló, hogy amennyiben az ügyész a nyomozást megszünteti, az ügyet közvetítői eljárásra utalja, a vádemelést elhalasztja, a büntetőeljárás tovább nem húzódik, hiszen bírósági szakba már nem lép az ügy (természetesen az ügyészi döntés jogerőre emelkedése esetén).

Ha az ügyész a vádemelést részben mellőzi, vagy a bíróság elé állításról dönt, illetve indítványozza a tárgyalás mellőzését, az ügy a bíróságon tovább folytatódik, de mód nyílik annak gyors befejezésre. Az ügyészi döntésnek természetesen törvényi feltételei vannak,⁷⁹ de nyilvánvalóan munkaszervezési, leterheltségi tényezők, vagy vezetői döntések is befolyásolhatják az egy-egy ügyben hozott döntését.

A számok ez esetben is rendkívül beszédesek.

A megvádolt személyek közül a vádirattal megvádoltak száma a 2010-ben befejezett ügyekben 83.814 (93,0%), 2009-ben befejezett ügyekben 85.046 (92,5%) volt.

Ezen belül a tárgyalás mellőzésére tett indítványok száma a 2010-ben befejezett ügyekben 24.137 **(28,6%)**, a 2009-ben befejezett ügyekben 23.850 (31,4%).

Lemondás a tárgyalásról 246 **(0,4%)**, illetve 371 (0,4%) volt.

A távollévő terhelttel szembeni vádemelés a 2010-ben lezárt ügyekben 391 **(0,5%)**, míg a 2009-ben lezárt ügyekben 358 (0,4%) volt.

A tárgydőszakban 7256 vádlottat **(8,0%)**, az előző évben lezárt ügyekben pedig 6336 vádlottat (6,9%) állítottak bíróság elé.⁸⁰

Látható, hogy azok az eljárások, melyek gyorsítanak a büntetőeljárások befejezését, igen csekély számban kerültek alkalmazásra. Ezek okának feltárása nyilván külön tanulmányt igényelne.

A nyomozóhatóságok felderítő-bizonyító tevékenysége korántsem nevezhető hiba nélkülinek, és ez véleményem szerint általánosságként is megállapítható. Az ügyésznek módja van a vádemelési javaslattal megküldött iratok áttanulmányozása után további nyomozási cselekmények elvégzéséről rendelkezni.⁸¹

Sok esetben – kiváltképp a fiatakorúak ellen folytatott büntetőeljárásban – igen jellemző a túlbizonyítottság iránti igény. Ez esetben az ügyész sokszor olyan nyomozási cselekmények végrehajtását írja elő, amelyek sem az ügy megítélését, sem a megalapozott gyanút már érdemben nem befolyásolják.

Eltelktve természetesen a lényeges hiányosságok pótlásától, a túlbizonyítottság igénye jelentősen meghosszabbíthatja az eljárás időtartamát.

⁷⁸ Be. 216. §.

⁷⁹ Be. 220. §, 221/A. §, 222. §, 517. §, 527. §, 534. §, 543. §.

⁸⁰ Tájékoztató a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység 2010-es adatairól (Legfőbb Ügyészség).

⁸¹ Be. 216. § (1) bekezdés a) pontja.

Véleményem szerint, ha az ügyészség nagyobb volumenben használná ki az opportunitás lehetőségeit, ez összességében gyorsítaná a büntetőeljárások lefolytatását, részben, mert ügyészi szakban befejeződne az eljárás, részben a bíróság terhei nem nőnének, vagy gyorsan befejezhető lenne az eljárás.

A bírósági szakasz

A büntetőeljárások végső szakasza a bíróságok előtt zajlik. Általános vélekedés az, hogy ma Magyarországon a büntetőügyek jelentős elhúzódása az igen lassú bírói igazságszolgáltatásra vezethető vissza.

Legelőször is vizsgáljuk meg ezt a számok tükrében, csupán a 2010-es esztendőre kivetítve.

A helyi bíróságokhoz⁸² 2010-ben 80.155 büntető peres ügy érkezett, befejeztek 77.699 ügyet, továbbra is folyamatban maradt 53.488 ügy, melyből 47.721 közzéadás büntetőügy.

A helyi bíróságok 61.839 közzéadás ügyet fejeztek be, ebből három hónapon belül 19.274-et, és három éven túl 2.563-at.

A helyi bíróságokon folyamatban maradt 47.721 közzéadás ügyből az érkeztetés napjától eltelt időt tekintve három hónapon belüli 12.072, egy éven belüli 11.989, három éven túli 1.767 ügy.

A fellebbezett ügyek tekintetében a 2010-ben beérkezett 12.825 ügyből befejeződött 12.021 ügy, míg folyamatban maradt 5.424 ügy, melyből 5.153 közzéadás büntetőügy.

A megyei bíróságok⁸³ másodfokon 11.182 közzéadás ügyet fejeztek be, ebből három hónapon belül 3.764-et, és három éven túl mindössze egyet.

A megyei bíróságokon, másodfokon folyamatban maradt 5.153 közzéadás ügyből az érkeztetés napjától eltelt időt tekintve három hónapon belüli 2.379, egy éven belüli 978, három éven túli csupán egy ügy.⁸⁴

Hogy ezek a csupán 2010. évről kiragadott számok alátámasztják-e azt a szubjektív megállapítást, hogy a bíróságok leterheltsége a fő oka a büntetőügyek jelentős elhúzódásának, mélységében kellene vizsgálni, valamennyi összetevőt figyelembe véve.

Mind a Be, mind egyéb bírósági, például az Országos Igazságszolgáltatási Tanács (OIT)⁸⁵ igazgatási utasítás részletesen foglalkozik a bírák ügyintézési határidejével, kezdve a vádirat beérkezésétől az ítélet írásba foglalásáig, beleértve a fellebbezésre felterjesztendő iratok megküldését is. E határidők betartása bírói igazgatási kérdés. Sokat mondó ugyanakkor az körülmény, hogy a bíróságnak a vádirat beérkezésétől számított 30 napon belül kitűzi a tárgyalást⁸⁶ (amennyiben erre szükség van), de sokszor csak több hónappal későbbi időpontra. Ugyanis a korábbi ügyek nem teszik lehetővé a tárgyalás határnapjának korábbi időpontra való kitűzését, és ez már eleve oka az eljárás elhúzódásának.

⁸² A bíróságok szervezetről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény hatálybalépést követően első fokozat a helyi bíróság és a törvényszék jár el [Be. 13. § (1) bekezdése].

⁸³ A 2011. évi CLXI. törvény hatálybalépést követően másodfokon – a törvényben tett megkülönböztetés szerint – a törvényszék, az ítéltábla és a Kúria jár el [Be. 13. § (2) bekezdése].

⁸⁴ A bírósági ügyforgalom 2010. évi adatai [Legfelsőbb Bíróság (2012. január 1-től Kúria)]. Megjegyzés: a statisztikai táblázat legfelső kategóriája a „három éven túli”, így a négy, öt, vagy ennél régebb óta húzódó ügyek nem kimutathatók.

⁸⁵ Az OIT 2012. január 1-től megszűnt létezni, helyébe az Országos Bírósági Hivatal (OBH) lépett.

⁸⁶ Be. 287. § (1) bekezdése.

A bírósági szakban is jelentős elhúzóóási ok a szakértő igénybevétele, és a bíróság idézésével szembeni nagyfokú érdektelenség. A szakértők kérdéséről a büntetőeljárás nyomozási szakaszában már szóltam, erre ezért már nem térnek ki.

A megjelenési fegyelem hiánya egyfelől érdektelenségre, másfelől az idő múlásához fűzőóó érdekre (vádott, védő), és a nem megfelelő állampolgári fegyelemre vezethető vissza. (Nem lehet ugyanakkor figyelmen kívül hagyni a munkahely által támasztott túlzottan szigorú feltételeket sem: sokan a munkahelyüket veszélyeztetik, ha „holmi rendőrségre, meg bíróságra mászkálnak”, mivel ezt a munkaadójuk nem tolerálja).

A Be. módosításai céljait tekintve mindig az eljárás gyorsításához fűzőóó érdeket jelölték meg prioritásként. Hogy ez mennyire nem érvényesül, azt a gyakorlat igazolja.

Megfontolandó, és a bíróság leterheltségét jelentősen oldaná, ha egyfajta eljárás-jogi „tabula rasa”-t vezetne be a jogalkotó. Ennek lényege az lenne, hogy az első fokú bíróságok a két évnél (három vagy négy: mérlegelés kérdése) régebben folyamatban lévő olyan ügyekben, ahol marasztaló ítélet esetén nem letöltendő szabadságvesztés-büntetést kellene kiszabni, tárgyalás mellőzésével, az addig rendelkezésre álló iratanyag alapján hoznának ítéletet. Álláspontom szerint ez jelentős számú ügy jogerős befejezését eredményezné, de ha egy részük fellebbezés folytán másodfokon folytatódna is, az eseti külön eljárást a másodfokú bíróság is alkalmazhatná.

Ha az évek óta felhalmozódott hátralék ledolgozását egy ilyen eseti külön eljárást lehetővé tevő törvénnyel segítené a jogalkotó, a bíróságok utolérnék magukat, és az ügyviteli határidők betartásával garantálható lenne egy részről az ügyek gyorsabb befejezése.

ÖSSZEGZÉS

Igyekeztem a bevezetőben leírtaknak megfelelően gyakorlati szemmel végigvezetni a büntetőeljárás hazai gyakorlatát és folyamatát, vélhetően a teljesség igénye nélkül.

Olyan javaslatokat igyekeztem összegyűjteni, amelyek nyilván nem nóvum, de talán összességében is, és külön-külön is jelentősen hozzájárulhatnak a büntetőeljárások mielőbbi befejezéséhez.

Nyilvánvaló számomra, hogy ha anyagi javakból többet lehetne áldozni a büntető igazságszolgáltatás minden területére, és lenne elegendő „pénz, paripa, fegyver”, nem kellene költségkímélő, áthidaló megoldásokon töprengeni. Mivel azonban ma hazánkban a költségvetés meglehetősen kiszámított, szükség van e megoldásokra.

Véleményem szerint a büntetőeljárások folyamatát a következők szerint lehetne gyorsítani.

A nyomozási szakban:

- komplex feljelentési űrlap bevezetése a fejezetben taglalt külföldi példának megfelelően, ezzel együtt a nyomozás felfüggesztésének, megszüntetésének egyszerűsítése;
- hatásköri-illetékességi összeütközés esetén az elbírálás ideje alatt kötelező érdemi nyomozati munka külön, jogszabály által történő előírása;
- a nyomozás határidejének meghosszabbítása alatt az ügyészi szolgálati út leegyszerűsítése, az ügyészi rendelkezések elektronikus továbbítása a nyomozó hatóságokhoz;
- egyszerűsített vétségi eljárás bevezetése;

- a szakértői rendszer átalakítása, a párhuzamos kirendelések elkerülése;
- az általános adminisztrációs teher enyhítése a nyomozások során, egyszerűsített iratkészítés.

Az ügyészi szakban:

- az opportunitás lehetőségének szélesebb körű alkalmazása.

A bírósági szakban:

- eseti külön eljárás bevezetése a bíróságokon felgyülemlett régi ügyek tárgyalás mellőzésével való elintézésére.

Nyilvánvaló számomra, hogy a lehetőségeknek csupán egy részét vettem számba, azokat is főként gyakorlati szempontok alapján vizsgáltam és csoportosítottam. Meggyőződésem, hogy a fenti javaslatok előbbre vihetik a büntetőeljárások mielőbbi és zökkenő mentesebb befejezését.

Hazánk új Alaptörvénye lehetőséget ad a sarkalatos törvények meghozatalával az igazságszolgáltatás reformjára is. Hiba lenne ezt a lehetőséget elszalasztani, hogy az új szabályok és szervezeti elképzelések ne csupán az átalakítást, hanem az eredményesebb, szakszerűbb, és gyorsabb munkát szorgalmazzák.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Király Tibor: Büntetőeljárás jog (Osiris Kiadó, Budapest, 2008)
2. Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjog (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009) Kft, 2009)
3. Tóth Mihály: Büntető eljárásjogi olvasókönyv (Osiris Kiadó, 2003)
4. www.1000ev.hu [Ezer év törvényei (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalom-szolgáltató Kft. Budapest, 2002)]
5. <http://allamszocializmus.lapunk.hu/tarhely/allamszocializmus/dokumentumok/tvr.pdf> (A törvényerejű rendeletek teljes listája, 1949–1989)
6. CompLex Jogtár (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalom-szolgáltató Kft. Budapest, 2010)
7. www.complex.hu/jogszabalyok.php [Jogszabályok (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalom-szolgáltató Kft. Budapest, 2010)]
8. www.mklu.hu (Ügyészség)
9. <http://www.birosag.hu/Engine.aspx> (Bíróság)

Dr. Kovács Gyula

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények (Btk. XII. fejezet I. cím)⁸⁷

„Az emberi élet és az emberi méltóság elválaszthatatlan egységet alkot és minden mást megelőző legnagyobb érték. Az emberi élethez és méltósághoz való jog ugyancsak egységet alkotó olyan oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog, amely számos egyéb alapjognak forrása és feltétele. Az emberi élethez és méltósághoz mint abszolút értékhez való jog korlátot jelent az állam büntetőhatalmával szemben.”

[23/1990. (X. 31.) AB határozat]⁸⁸

I. BEVEZETÉS

A történelem folyamán az élet elleni bűncselekmények megítélése koronként változó volt. Másképpen fogalmazva: e bűncselekmények elbírálása a társadalmi fejlődés egyes szakaszaiban jelentős eltéréseket mutatott. (Az emberi élet fontosságának szélsőséges értékelését jól példázza, hogy a történeti fejlődés bizonyos szakaszaiban az ölés körébe tartozott különböző állatok elpusztítása ugyanúgy, mint az ezek által okozott életvesztés, valamint a klasszikus értelemben vett emberölés.)

A fentiekből eredően az emberölést – mint általában a társadalmi jelenségeket – kizárólag történeti szemléletű megközelítésben kell vizsgálni. Történeti megközelítés hiányában ugyanis nem lennének érthetők e deliktum alaktani és oksági összefüggései, amelynek következtében nem adódna elégséges kriminológiai alap a megelőzéshez sem.

Korábbi törvényeink az emberölésnek különböző neveit ismerték. Így gyilkosságnak tekintették az előre megfontolt szándékkal (mai terminológiával: előre kitérvellen⁸⁹) elkövetett ölést, amelynek súlyosabb eseteit kiemelten kezelték, és mint hűtlenséget büntették: rokongyilkosság, valamint egyfajta különös oltalom alatt álló személyek (pl. bírók, főispánok, stb.⁹⁰) megölése, illetve a későbbiekben az ügynevezett rablógyilkosság⁹¹ és a mérgezés. A gyilkosság mellett az idők folyamán kifejlődött az egyszerű szándékos ölés, az indulatból történő ölés⁹² és a vétkes emberölés fogalma is.

Magyarországon az élet elleni bűncselekményeket legelőször Szent István király Dekrétumainak II. könyve⁹³ szankcionálta: a második csoportba foglalt magánosok

⁸⁷ A mű részét képezi, ha úgy tetszik előtanulmánya egy várhatóan 2013 első negyedévében megjelenő terjedelmesebb, az emberölés nyomozásával és a rendkívüli halál vizsgálatával foglalkozó írásnak.

⁸⁸ Forrás: Alkotmányos elvek és esetek, 593–594. oldal [Constitutional & Legislative Policy Institute (COLPI), Budapest, 1996].

⁸⁹ A hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 166. § (2) bekezdés a) pontja.

⁹⁰ Vesd össze a Btk. 137. § 1. és 2. pontja, valamint 166. § (2) bekezdés e) pontja rendelkezéseivel!

⁹¹ A hatályos Btk. szerint, nyereségvágyból elkövetett emberölés [Btk. 166. § (2) bekezdés b) pontja].

⁹² Mai jogunk szerint, erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §).

⁹³ Bővebben: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=2&k=1&f=258> (Ezer év törvényei).

javai ellen elkövetett bűncselekmények sorát az emberölés nyitotta meg, amely számtalan alakzatban nyert szabályozást.⁹⁴

Az emberölést a Btk. 166. §, az erős felindulásban elkövetett emberölést a 167. § rendeli büntetni. E kettő szakasz azok közé a ritka tényállások közé tartozik, amelyek alapesetét a hatálybalépése óta⁹⁵ a jogalkotó nem módosította. *Mindkettő deliktum* – rendszertani elhelyezkedéséből következően (Btk. XII. fejezet I. cím) *a legsúlyosabb bűncselekmények között foglal helyet.* Megjegyzendő, hogy az élethez való jogot, mint úgynevezett elsőgenerációs alapjogot a korábbi *Alkotmány*⁹⁶ az alapvető jogok és kötelezettségek (XII. fejezet) körében preferálta, valamint a 2012. január 1-től hatályos *Alaptörvény*⁹⁷ is kiemelten kezeli. *Az emberölés* azonban nemcsak a társadalomra súlyosan veszélyes: az ilyen bűncselekmények a jogalkotó értékmérőjétől függetlenül a lakosság körében nagyfokú riadalmat és közfelháborodást váltanak ki, *üldözése a nyomozó hatóságok számára ezért (is) eminens feladat.*

E tanulmány elkészítésekor az *a cél vezérelt,* hogy

- bemutassam a személy elleni bűncselekményeket (Btk. XII. fejezet) a hatályos Büntető Törvénykönyvünk rendszerében,
- különböző elméleti és gyakorlati szempontok figyelembevételével csoportosítsam az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeket (Btk. XII. fejezet I. cím), illetve
- a széles értelemben vett emberölés (Btk. 166. és 167. §) tipizálására (vagy felosztására) kínáló számtalan lehetőség közül néhányat megismertesse az érdeklődőt.

Munkámban *kitérek az új Btk. tervezete előterjesztésének*⁹⁸ *a témához kapcsolódó fejezeteire, valamint az emberölés új Btk. (2012. évi C. törvény) szerinti szabályozására is.*

A mű az emberölés (Btk. 166. §) és az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §) tényállási elemeinek vázlatával, illetve forrás- és irodalomjegyzékkel zárul, amely a felhasznált irodalmat, dokumentumokat, szoftvereket és az internetes hivatkozásokat tartalmazza.

Az utóbbi évtizedekben igencsak felgyorsult, mondhatni rohamléptékű jogalkotási tevékenység miatt, fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy *a kéziratot 2012. szeptember 30-án zártam le,* következésképpen a tanulmányban szereplő jogszabályi hivatkozások ezt az állapotot tükrözik. A változások követése a Tisztelt Olvasóra hárul.

II. A SZEMÉLY ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEKRŐL ÁLTALÁBAN

A személy elleni bűncselekményeket a jogalkotó a Btk. Különös Részének XII. fejezetében helyezte el. A Btk. XII. fejezete három címre

- *Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények (I. cím),*

⁹⁴ Forrás: Dr. Kovács Gyula Újszülött sérelmére elkövetett emberölés, 5–9. oldal. Rendvédelmi Füzetek, 4/2001. szám (Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2001).

⁹⁵ A Btk. az 1979. évi 5. törvényerejű rendelet alapján 1979. július 1-jén lépett hatályba.

⁹⁶ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (Alkotmány) 54. § (1) bekezdése. Az Alkotmányt hatályon kívül helyezte: Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései 31. cikk (3) bekezdés a) pontja. Hatálytalan: 2012. január 1-től.

⁹⁷ Magyarország Alaptörvényét az Országgyűlés 2011. április 18-i ülésnapján fogadta el. Az élethez és az emberi méltósághoz való jogot az Alaptörvény II. cikke deklarálja.

⁹⁸ Lásd a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (a továbbiakban: KIM) XX–BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés mellékletét (a továbbiakban: Előterjesztés)! Az Előterjesztés közigazgatási egyeztetése folyamatban van, amelynek során az abban szereplő koncepcionális kérdések jelentősen változnak. Mindezekre tekintettel az Előterjesztés jelen formájában nem tekinthető a KIM álláspontjának.

- Az egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekmények (II. cím), valamint
- A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények (III. cím)

tagolódik.

A XII. fejezetben szereplő deliktumok a személyiségből fakadó, s az Alaptörvényben⁹⁹ biztosított alapvető, úgynevezett elsőgenerációs emberi jogokat sértik, illetve veszélyeztetik. A jogalkotó a szerint sorolja három címbe a bűncselekményeket, hogy azok a személy létét, funkcionális feltételeit (életét, testi épségét, egészségét), az ember szaporodásával, a szerv és szövetátültetéssel, valamint egészségügyi önrendelkezésével összefüggő jogait, illetve személyiségét (szabadságát és emberi méltóságát) támadják.

Az új Btk. a hatályos Btk. XII. fejezete szerinti bűncselekményeket négy csoportba sorolja.

Az Előterjesztés XVI. Fejezete az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeket nevesíti. A XVII. Fejezet az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekményeket rendszerezi. A XIX. Fejezet az emberi szabadság elleni bűncselekményeket tartalmazza. (A köztes XVIII. Fejezetben az egészséget veszélyeztető bűncselekmények szerepelnek.) Végül a XXII. fejezet az emberi méltóság és az egyes alapvető jogok elleni bűncselekményeket taglalja. (A köztes XX–XXI. Fejezetben a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények, illetve a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények foglalnak helyet.)

2.1. A személy elleni bűncselekmények csoportosítása

A Btk. XII. fejezete (A személy elleni bűncselekmények) a Btk. legutóbbi hatályos módosításáig (2012. július 13.)¹⁰⁰ harminchárom (nyolc plusz hét plusz tizenkilenc) tényállást tartalmaz. A tényállások sorrendben a következők.

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények (XII. fejezet I. cím):

- Emberölés (Btk. 166. §),
- Erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §),
- Öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §),
- Magzatelhajtás (Btk. 169. §),
- Testi sértés (Btk. 170. §),
- Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §);
- Segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 172. §),
- Gondozás elmulasztása (Btk. 173. §).

Az egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekmények (XII. fejezet II. cím):

- Beavatkozás az emberi génállományba (Btk. 173/A. §),
- Emberi ivarsejt tiltott felhasználása (Btk. 173/B. §),
- Születendő gyermek nemének megválasztása (Btk. 173/C. §),
- Emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése (Btk. 173/D. §),
- Embrióval vagy ivarsejttel végezhető kutatás szabályainak megszegése (Btk. 173/E. §),
- Egészségügyi önrendelkezési jog megsértése (Btk. 173/H. §),
- Emberi testi tiltott felhasználása (Btk. 173/I. §).

A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények (XII. fejezet III. cím):

⁹⁹ Az élethez és az emberi méltósághoz való jogot az Alaptörvény II. cikke deklarálja.

¹⁰⁰ Módosította: a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló 2012. évi XCV. törvény. Hatályos: 2012. július 13-tól.

- Kényszerítés (Btk. 174. §),
- A lelkiismereti és a vallásszabadság megsértése (Btk. 174/A. §),
- Közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B. §),
- Az egyesülési, a gyülekezési szabadság, valamint a választási gyűlésen való részvétel jogának megsértése (Btk. 174/C. §),
- Személyi szabadság megsértése (Btk. 175. §),
- Emberrablás (Btk. 175/A. §),
- Emberkereskedelem (Btk. 175/B. §),
- Magánlaksértés (Btk. 176. §),
- Zaklatás (Btk. 176/A. §),
- Magántitok megsértése (Btk. 177. §),
- Visszaélés személyes adattal (Btk. 177/A. §),
- Visszaélés közérdekű adattal (Btk. 177/B. §),
- Levéltitok megsértése (Btk. 178. §),
- Magántitok jogosulatlan megismerése (Btk. 178/A. §),
- Rágalmazás (Btk. 179. §),
- Becsületsértés (Btk. 180. §),
- Kiszolgáltatott személy megalázása (Btk. 180/A. §),
- Kegyeletsértés (Btk. 181. §).

2.2. Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények csoportosítása¹⁰¹

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeket (Btk. XII. fejezet I. cím) különböző elméleti és gyakorlati szempontok figyelembevételével a következők szerint csoportosítottam:

- az általános törvényi tényállás elemei alapján,
- üldözhetőség és súly szerint, továbbá
- a tényállások egymáshoz való viszonya, illetve egyéb szempontok alapulvételeivel.

A) Csoportosítás az általános törvényi tényállás elemei alapján

A közvetlen jogi tárgy azonosságára tekintettel az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények négy csoportba sorolhatók.

Az első csoportba tartozik az emberölés (Btk. 166. §), az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §) és az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §). E bűncselekmények jogi tárgya az emberi élet sérthetetlenségéhez fűződő társadalmi érdek.

A második kategóriába a magzatelhajtás (Btk. 169. §) vonható. E bűncselekmény jogi tárgya a magzati élet védelme, valamint a várandós nő élete, testi épsége és egészsége.

A harmadik csoportban a testi sértés (Btk. 170. §) foglal helyet. E deliktum jogi tárgya az ember testi épsége és egészsége.

A negyedik kategóriát azok a tényállások alkotják, amelyek közvetlen jogi tárgya – az első csoportba tartozó deliktumok jogi tárgyához képest – többtelemet tartalmaz. Ilyen tényállások a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §),

¹⁰¹ A fejezet elkészítéséhez felhasználtam egy korábbi munkámat: A személy elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XII. fejezet). ORFK Tájékoztató, 3/2002. szám, 1–74. oldal (Országos Rendőrfőkapitányság, Budapest, 2002).

a segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 172. §), a gondozás elmulasztása és a második kategóriába sorolt magzatelhajtás (Btk. 169. §) is.

Az elkövetési tárgy (dolog és passzív alany) alapján a Btk. XII. fejezet I. címbe tartozó tényállások nem különíthetők el, ugyanis mindegyik bűncselekménynek van passzív alanya. Megjegyezni kívánom, hogy a passzív alany tekintetében további csoportosítások lehetségesek (erről később lesz szó), valamint az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §) esetében a passzív alany mibenléte a jogtudományok művelői körében vita tárgyát képezi.

A tárgyi oldalon az elkövetési magatartások alapján háromféleképpen csoportosíthatunk.

Az emberölés (Btk. 166. §) és a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §) *tevéssel és mulasztással egyaránt* megvalósítható.

Az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §), az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §), a magzatelhajtás (Btk. 169. §) és a testi sértés (Btk. 170. §) *tipikusan tevéssel* valósítható meg, noha az egészségsértés, mint a testi sértés egyik elkövetési magatartása mulasztással is tényállásszerű.

A segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 172. §) és a gondozás elmulasztása (Btk. 173. §) *kizárólag mulasztással* követhető el.

Az eredmény vonatkozásában alapvetően kétfajta bűncselekménytípus különböztethető meg.

A *materiális* (anyagi vagy eredmény) bűncselekmények közé az emberölés (Btk. 166. §), az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §), az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §), a magzatelhajtás (Btk. 169. §), a testi sértés (Btk. 170. §), a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §) és a gondozás elmulasztása (Btk. 173. §) tartozik. (Az öngyilkosság megkísérlése vagy elkövetése, mint az öngyilkosságban közreműködés eredménye a jogtudományok művelőinek körében vitatott.) A segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 172. §) *immateriális* (alaki vagy eredmény nélküli) bűncselekmény.

Az eredménnyel kapcsolatosan *nem hagyhatók figyelmen kívül az emberölés tényállását (is) módosító legújabb rendelkezések.* A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény 4. § – 2012. június 29-i hatállyal – új (3a) bekezdéssel egészítette ki a Btk. 166. §-át. *A módosítás értelmében a Btk. 166. § (1) bekezdése szerint büntetendő, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír, ha az öngyilkosságot elkövetik.*

Az idézett törvényhelyhez fűzött miniszteri indokolás szerint, *a módosító rendelkezések az eddigi következetes jogalkalmazói gyakorlatot emelték törvényi szintre,* ugyanis a bíróság a hivatkozott speciális passzív alanyok esetében a rábírással elkövetett öngyilkosságban közreműködést emberölésnek minősítette. [Itt és most azt nem firtatom, hogy milyen (jogi) alapon.] Az indokolás zavaros, néhol egymásnak ellentmondó fejtegetéseit a továbbiakban nem veszem górcső alá. Egy gyöngyszemet azért hadd idézzek: *a módosító „rendelkezés a törvény belső dogmatikai összhangját is hivatott megteremteni.”* Hát... Ilyen kinyilatkozások ellen amúgy sincsenek észérveim.

Nem melleleg *a jogalkotó az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §) tényállását is új minősített esettel egészítette ki.* Az ugyancsak 2012. június 29-től hatályos (2) bekezdés értelmében súlyosabban büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá öngyilkosságra, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik.

Költői kérdés a törvényhozóhoz: tessék mondani! Nem lett volna következetesebb, ha a Btk. 166. § (3a) bekezdésével a Btk. 168. §-át egészítik ki?

Az *alany szerinti csoportosítás alapján* az emberölés (Btk. 166. §), az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §), az öngyilkosságban közreműködés alapesete [Btk. 168. § (1) bekezdése], a magzatelhajtás büntette [Btk. 169. § (1)–(3) bekezdései], a testi sértés (Btk. 170. §) és a segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 172. §) elkövetője bárki lehet, aki az általános alannyá válás feltételeinek megfelel. Ezzel szemben az öngyilkosságban közreműködés minősített esete [Btk. 168. § (2) bekezdése], a magzatelhajtás vétsége [Btk. 169. § (4) bekezdése], a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §), valamint a gondozás elmulasztása (Btk. 173. §) alanya *speciális*.

A *bűnösséget vizsgálva* (az alanyi oldal szerinti csoportosítás) megállapítható, hogy az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények közül alapesetben az emberölés [Btk. 166. § (1) bekezdése] *szándékosan* (egyes és eshetőleges szándék) és *gondatlanul* (tudatos és hanyag gondatlanság) egyaránt elkövethető. Az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §), az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §), a magzatelhajtás (Btk. 169. §), a (könnyű) testi sértés [Btk. 170. § (1) bekezdése], a segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 172. §) és a gondozás elmulasztása (Btk. 173. §) *csak szándékosan* (egyes és eshetőleges szándékkal), a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §) pedig *kizárólag gondatlanul* (tudatos és hanyag gondatlanság) valósítható meg.

Célzatot egyik bűncselekmény alapesetében sem fogalmaz meg a jogalkotó.

B) Csoportosítás az üldözhetőség szerint

A Btk. XII. fejezet I. címében szereplő bűncselekmények a *könnyű testi sértés vétsége kivételével hivatalból üldözendők* (ügynevezett közvédas deliktumok). A Btk. 170. § (1) bekezdésében meghatározott vétség elkövetője csak magánindítványra büntethető.¹⁰²

C) Csoportosítás súly szerint

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények (Btk. XII. fejezet I. cím) közül alapesetben az emberölés (Btk. 166. §), az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §), az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168.) és a gondozás elmulasztása (Btk. 173. §) *büntett*. A testi sértés (Btk. 170. §), a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §) és a segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 172. §) *vétség*. A *magzatelhajtásnak két alapesete van*: a Btk. 169. § (1) bekezdésében büntettet, a (4) bekezdésben vétséget fogalmaz meg a törvényalkotó (e deliktum ügynevezett találkozó bűncselekmény).

D) Csoportosítás a tényállások egymáshoz való viszonya szerint

Az első csoportba azok a bűncselekmények tartoznak, amelyek – a törvényi tényállások alakzatait figyelembe véve – *csak alapeseti tényállással* rendelkeznek. Ezek az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §), az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §) és a gondozás elmulasztása (Btk. 173. §).

A második kategóriába azok a deliktumok sorolhatók, amelyeknek *minősített* esete is van. Ilyenek az emberölés (Btk. 166. §), a magzatelhajtás (Btk. 169. §), a testi

¹⁰² Btk. 170. § (8) bekezdése.

sértés (Btk. 170. §), a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. §) és a segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 172. §).

A Btk. XII. fejezet I. címében nem szerepel olyan tényállás, amelynek *privilegizált* esete is van.

E) Csoportosítás egyéb szempontok szerint

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények (Btk. XII. fejezet I. cím) közül az *emberölés* [Btk. 166. § (1)–(2) bekezdés] és a *testi sértés* [Btk. 170. § (2)–(4) bekezdés] *előkészületét a törvény büntetni rendeli*,¹⁰³ a többi deliktum előkészülete nem büntetendő.

F) Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények, de lege ferenda

A jegyzet II. részének bevezető fejezetében utaltam arra, hogy az Előterjesztés, illetve az új Btk. XVI. Fejezete tartalmazza az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeket. *A hatályos Btk. XII. fejezet I. címéhez képest itt lényeges változás nem tapasztalható*: az Előterjesztés XVI. Fejezetében ugyanaz a nyolc tényállás szerepel. [A hatályos szabályozáshoz viszonyítva a gondozás elmulasztása (Btk. 173. §), gondozási kötelezettség elmulasztására módosult.] A tényállások szerkezetei felépítése azonban már mutat némi újdonságot, de ezeknek az ismertetése túlterjeszkedne e tanulmány keretein.

2.3. Az emberölés csoportosítása

Az emberölés csoportosítására számtalan lehetőség adódik.

Amennyiben a *tényállások Btk. rendszerében elfoglalt helyét vesszük alapul*, akkor megkülönböztethetünk emberölést (Btk. 166. §) és erős felindulásban elkövetett emberölést (Btk. 167. §).

Feltéve, hogy *magát a tényállást vizsgáljuk*, különbséget tehetünk alapeset [Btk. 166. § (1) bekezdése] és minősített eset [Btk. 166. § (2) bekezdése] között. [Az erős felindulásban elkövetett emberölésnek (Btk. 167. §) nincs minősített esete.]

Ha az *elkövetés tárgyát* (esetünkben a sértettet¹⁰⁴ vagy a passzív alanyt, kriminalisztikai szakkifejezéssel élve az áldozatot) *tekintjük rendező elvnek*, akkor tipizálhatunk az áldozat életkora, neme és állampolgársága alapján. Megjegyzendő, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés minősítő körülmény,¹⁰⁵ illetve az újszülött sérelmére megvalósított ölési cselekmény nyomozásának – a szokvány emberöléshez képest is – speciális szabályai és ajánlásai vannak. Korábban az újszülött sérelmére elkövetett emberölés – újszülött megölése címmel (Btk. 166/A.) – önálló tényállás volt a Btk. rendszerében.¹⁰⁶

Hogya az *elkövetési magatartásra fókuszálunk*, akkor tevéssel és mulasztással megvalósított emberölésről beszélhetünk, de megszerezhetünk a stádiumok alapulvételével is: így megkülönböztethetjük az emberölés előkészületét (az emberölésre

¹⁰³ Btk. 166. § (3) bekezdése és 170. § (5) bekezdése.

¹⁰⁴ Vessd össze a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 51. § (1) bekezdésével!

¹⁰⁵ Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontja.

¹⁰⁶ Hatályon kívüli helyezte a megelőző alcímmel együtt a 2003. évi II. törvény 88. § (1) bekezdés e) pontja. Hatálytalan: 2003. március 1-től.

irányuló előkészületet a törvény büntetni rendeli),¹⁰⁷ az emberölés kísérletét,¹⁰⁸ valamint a befejezett emberölést. Befejezett az emberölés, ha az áldozat az elkövetési magatartás(ok) következményeképpen meghal. A halál bekövetkezése az emberölés eredménye (az emberölés – mint azt említettem volt – materiális, másképpen eredmény bűncselekmény).

Osztályozhatunk az elkövetési magatartással szorosan összefüggő szituációs ismérvek szerint is: az elkövetés helyének, idejének, eszközének és módszerének a büntető anyagi jogi szempontok mellett a nyomozás során a bizonyítás és a tényállás felderítésekor különös jelentősége van. Nem mellesleg az elkövetés eszköze egyfelől már önmagában tárgyi bizonyítási eszköz, másfelől az eszköz a bűncselekmény elkövetésének vagy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető nyomait hordozza.¹⁰⁹ Végül, de nem utolsó sorban az eszközről, használatának módjáról, illetve általában az elkövetés módszeréről egyenes következtetés vonható le – egyebek mellett – az elkövető (tettes)¹¹⁰ személyére.

Az elkövetői oldalra, másképpen *az alanyra figyelemmel* – akárcsak a sértettek esetében – csoportosíthatunk az életkor (büntető anyagi- és büntetőeljárás-jogi szempontból nézve a gyermekkorú, illetve a fiatalkorú elkövetőnek van jelentősége),¹¹¹ a nem és az állampolgárság alapján, továbbá az előző elítélés (büntetett előélet) szerint. Itt különbséget tehetünk egyszeri, úgynevezett első büntényes (másképpen büntetlen) és bűnismétlő elkövető között. A bűnismétlő lehet nem visszaeső vagy visszaeső.¹¹² Ez utóbbi kategórián belül különös visszaesőről, többszörös visszaesőről és erőszakos visszaesőről¹¹³ beszélhetünk.

Ugyancsak az elkövetői oldalon, tipizálhatunk *a beszámítási képesség milyenségére vagy mértékére*, másképpen az általános alannyá válás feltételeinek megléte, illetve hiánya szerint. Az alannyá válást (beszámítást) kizáró (és korlátozó) okok közül a gyermekkor,¹¹⁴ a kóros elmeállapot,¹¹⁵ valamint a kényszer és a fenyegetés¹¹⁶ játszik szerepet.

Ha *az áldozat és az elkövető közötti viszonyt* vizsgáljuk (az emberölés nyomozása során ez különös jelentőséggel bír), akkor a következő kategóriákat állíthatjuk fel: az áldozat az elkövetőnek

- hozzátartozója (a házastárs és az élettárs kivételével),
- nevelője, felügyelője, gondozója vagy gyógykezelője,
- házastársa vagy élettársa,
- volt házastársa vagy élettársa,
- rendszeres vagy alkalmi szexuális partnere,
- ismerőse (barátja, egyéb ismerőse, iskolatársa, lakótársa, szomszédja, stb.),

továbbá:

- az áldozat és az elkövető között korábban semmilyen kapcsolat nem volt (lényegében az áldozat az elkövető számára idegen) és
- egyéb kategória (a kapcsolat milyensége egyéb okból nem állapítható meg, pl. adathiány miatt).

¹⁰⁷ Lásd a Btk. 18. § és a 166. § (3) bekezdésének rendelkezéseit!

¹⁰⁸ Vess össze a Btk. 16–17. § rendelkezéseivel!

¹⁰⁹ Be. 115. § (1) bekezdése.

¹¹⁰ Lásd a Btk. 19–21. § rendelkezéseit!

¹¹¹ Btk. 22. § a) pontja, 23. § és 107–121. §; Be. 447–468. §.

¹¹² Btk. 137. § 14. pontja.

¹¹³ Btk. 137. § 15–17. pontja.

¹¹⁴ Btk. 22. § a) pontja és 23. §.

¹¹⁵ Btk. 22. § b) pontja és 24–25. §.

¹¹⁶ Btk. 22. § c) pontja és 26. §.

(Megjegyezni kívánom, hogy az ENYÜBS¹¹⁷ a bűnelkövetők és a sértettek egymáshoz való viszonyának kimutatása céljából harminchárom kategóriát állított fel. Ezért a közérthetőség kedvéért a harminchárom kategóriából a fenti nyolc, úgynevezett gyűjtőcsoportot teljesen önkényesen hoztam létre. Előrebocsátom továbbá, hogy az emberölések több mint kétharmadát az 1–6. gyűjtőcsoportba tarozó áldozatok sérelmére követték el, e kategóriákon belül pedig a 1. és 3–5. csoportban szereplő áldozatok viszik a prímét. Dr. Domokos Andrea már-már szállóigévé vált mondasával élve: a családi otthon a legveszélyesebb hely a világon.)

Amennyiben az alanyi oldalon a bűnösséget (a bűnösség az elkövető tudata és társadalomra veszélyes cselekménye közötti aktuális pszichikai viszony) *vesszük alapul*, úgy szándékos¹¹⁸ (egyenes vagy eshetőleges szándék¹¹⁹), illetve gondatlan¹²⁰ (tudatos vagy hanyag¹²¹) emberölésről beszélhetünk.

Az alanyi oldal nem szükségképpen ismerve alapján különbséget tehetünk a motívum és a célzat között. A motívum az a belső hajtóerő vagy szükséglet, ami az elkövetőt cselekvésre készteti. A célzat túlmutat a szándékon (több mint a szándék) és egyben összefügg a motívummal, mert a célképzet egyben elhatározást kiváltó (vagyis motiváló) hatású. (Nota bene: az egyenes szándékkal történő elkövetés mindig célzatot feltételez!) *Az emberölés minősített esetei között szerepel néhány célzat.* Ilyen a nyereségvágyból vagy más aljas indokból, illetőleg célból történő elkövetés.¹²²

Végezetül *néhány hagyományos* – ha úgy tetszik klasszikus –, *az emberölés elkövetését kiváltó okot* szeretnék a teljesség igénye nélkül felsorolni:

- indulat vagy agresszív beállítódás,
- bosszú, harag,
- rendezetlen családi élet,
- bűnözői életfelfogás, a társadalmi normák nyílt semmibevétele,
- szesz ital vagy kábítószer (kábitó hatású anyag vagy szer, illetve pszichotróp anyag) hatása,
- szexuális indíttatás,
- szerelemfáltás (féltékenység),
- nyereségvágy,
- az áldozat kihívó (provokáló) magatartása vagy kiszolgáltatott helyzete, stb.

Felhívom a figyelmet arra, hogy *a csoportosítás és a felsorolás korántsem teljes.* Egyben jelzem, hogy az elkövetés helyével és idejével, az elkövetés eszközeivel és módszereivel, az elkövetőkkel és a sértettekkel egy későbbi tanulmányban (Az emberölés néhány kriminalisztikai és kriminológiai sajátossága) behatódobban foglalkozom.

¹¹⁷ Lásd a 11/2011. (III. 30.) BM rendeletet az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztikáról!

¹¹⁸ Btk. 166. § (1) bekezdése és 167. §.

¹¹⁹ Dolus directus et dolus eventualis.

¹²⁰ Btk. 166. § (4) bekezdése.

¹²¹ Luxuria et negligentia.

¹²² Btk. 166. § (2) bekezdés b) és c) pontja.

III. AZ EMBERÖLÉS TÉNYÁLLÁSI ELEMEINEK VÁZLATA

A harmadik részben az emberölés alapesetének [Btk. 167. § (1) bekezdése] és az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §) tényállási elemei táblázatokba rendezve szerepelnek, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatos fontosabb információk (minősített esetek, stádiumok, stb.) ismertetésére kerül sor.

3.1. Az emberölés tényállási elemeinek vázlata [Btk. 166. § (1) bekezdése]

OBJEKTÍV ELEMEK		SZUBJEKTÍV ELEMEK	
Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
Jogi tárgy Az emberi élet sértettségéhez fűződő társadalmi érdekek.	Elkövetési magatartás A passzív alany megölése, amely tevéssel és mulasztással egyaránt megvalósítható.	Általános alany Az emberölés alanya bárki lehet, aki az általános alannyá válás feltételeinek megfelel.	Bűnösség Az emberölés szándékosan (egyenest és eshetőséges szándékkal) és gondatlanul (tudatos vagy hanyag gondatlansággal) is megvalósítható. ¹²³
Elkövetési tárgy <i>Passzív alany:</i> kizárólag más természetes személy (élő ember) lehet.	Eredmény A passzív alany halála.	Speciális alany	Célzat Motívum

Minősített esetek

Ha az emberölést

- a) előre kitervelten,
- b) nyereségvágyból vagy
- c) más aljas indokból, illetőleg célból,
- d) különös kegyetlenséggel,
- e) hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy ellen, hivatalos eljárása alatt, illetőleg emiatt, közfeladatot ellátó személy ellen, e feladatának teljesítése során, továbbá a hivatalos, a külföldi hivatalos vagy a közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személy ellen,
- f) több emberen,
- g) sok ember életét veszélyeztetve,
- h) különös visszaesőként,
- i) tizennegyedik életévét be nem töltött személy ellen,
- j) védekezésre képtelen személy sérelmére követik el.¹²⁴

¹²³ Btk. 166. § (1) és (4) bekezdése.

¹²⁴ Btk. 166. § (2) bekezdése.

3.2. Öngyilkosságra rábírással történő emberölés tényállási elemeinek vázlata [Btk. 166. § (3a) bekezdése]

OBJEKTÍV ELEMÉK		SZUBJEKTÍV ELEMÉK	
Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
Jogi tárgy Az emberi élet sértettségéhez fűződő társadalmi értékek.	Elkövetési magatartás A passzív alany öngyilkosságra rábírása.	Általános alany A bűncselekmény alanya bárki lehet, aki az általános alannya válás feltételeinek megfelel.	Bűnösség A bűncselekmény szándékosan (tipikusan egyenes szándékkal) megvalósítható meg.
Elkövetési tárgy <i>Passzív alany:</i> tizenegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személy.	Eredmény Az öngyilkosság elkövetése.	Speciális alany	Célzat Motívum

Stádiumok

Aki emberölésre irányuló előkészületet követ el, büntett miatt büntetendő.¹²⁵

Egyéb (értelmező) rendelkezések

A különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény

- a) az erős felindulásban elkövetett emberölés (167. §), a népirtás [155. § (1) bekezdés a) pont];
- b) az emberrablás és az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabban minősülő esetei [175/A. § (4) bekezdés, 355. § (5) bekezdés a) pont];
- c) a terrorcselekmény, a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése és a zendülés súlyosabban minősülő esetei, ha a halált szándékosan okozva követik el [261. § (1) bekezdés, 262. § (2) bekezdés, 352. § (3) bekezdés b) pont].¹²⁶

¹²⁵ Btk. 166. § (3) bekezdése.

¹²⁶ Btk. 166. § (5) bekezdése.

3.3. Az erős felindulásban elkövetett emberölés tényállási elemeinek vázlata (Btk. 167. §)

OBJEKTÍV ELEMÉK		SZUBJEKTÍV ELEMÉK	
Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
Jogi tárgy Az emberi élet sértettségéhez fűződő társadalmi érdekek.	Elkövetési magatartás A passzív alany megölése, amely tipikusan tevással valósítható meg. ¹²⁷	Általános alany A bűncselekmény alanya bárki lehet, aki az általános alannya válás feltételeinek megfelel, feltéve, hogy méltányolható okból származó erős felindulásban van.	Bűnösség A bűncselekmény csak szándékosan (egyeses és eshetőlegesen szándékkal) valósítható meg. ¹²⁸
Elkövetési tárgy <i>Passzív alany:</i> kizárólag más természetes személy (élő ember) lehet.	Eredmény A passzív alany halála.	Speciális alany	Motívum A méltányolható ok. ¹²⁹

Stádiumok

A törvény az erős felindulásban elkövetett emberölés előkészületét nem rendeli büntetni.

IV. FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Alkotmányos elvek és esetek [Constitutional & Legislative Policy Institute (COLPI), Budapest, 1996]
2. Az (új) Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez fűzött miniszteri indoklás (CompLex Kiadó Jogtár, Budapest, 2012)
3. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=2&k=1&f=258> (Ezer év törvényei)
4. Kovács Gyula Újszülött sérelmére elkövetett emberölés. Rendvédelmi Füzetek, 4/2001. szám (Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2001).
5. Kovács Gyula: A személy elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XII. fejezet). ORFK Tájékoztató, 3/2002. szám (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002)
6. Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (KIM) XX–BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés melléklete (az új Btk. tervezete)

¹²⁷ A méltányolható okból származó, erős felindulásban magvalósított, úgynevezett rögtönös ölési cselekmény a mulasztással történő elkövetést lényegében kizárja.

¹²⁸ Az eshetőlegesen szándék fogalmilag nem kizárt, azonban a cselekmény jellegére tekintettel nem tipikus.

¹²⁹ A cselekmény kiváltó oka akkor méltányolható, ha 1) az elkövetőn kívül eső körülmény; 2) erkölcsileg bizonyos mértékben igazolható; 3) arányban áll az ölési cselekménnyel.

Sütő Csaba¹³⁰

A betöréses lopás nyomozása napjainkban, avagy a támadóbb jellegű betöréses lopás elleni tematika¹³¹

A betöréses lopás évtizedek óta az egyik olyan kiemelt bűncselekmény, amely az állampolgárok biztonságérzetét nagymértékben befolyásolja, és ebből adódóan az éves bűnügyi statisztikai adatok egyik legjobban figyelt része.

Maga a cselekmény elkövetése – módszertől függően –, azért „kedvelt” a bűnelkövetők, illetve a bűnelkövetői csoportok között, mert viszonylag kis kockázattal, rövid idő alatt juthatnak nagyobb értékekhez. A technika és ezzel együtt a különféle bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök az utóbbi években – hasonlóan az élet minden területéhez – nagymértékben fejlődtek. Csendesebb, gyorsabb, precízebb eszközöket használnak a bűnelkövetők, nemcsak a betöréses lopás, hanem minden olyan bűncselekmény elkövetéséhez, ahol speciális eszközt szükséges igénybe venni, mint például a gépkocsi lopás. Ez persze nem jelenti azt, hogy a régi jól bevált eszközök mellőzve lennének.

A fentiek miatt a bűnöldözők (nyomozók és vizsgálók) is változtatni kényszerültek az eddigi módszereiken és igyekeztek kidolgozni egy olyan – részben a régi, bevált sémákon alapuló –, de az új lehetőségeket és szakértői vizsgálatokat magában foglaló, valamint a technikai vívmányokat segítségül hívó nyomozási tematikát, amely megfelel a XXI. század követelményeinek, és amellyel nem „bottal üthetik a bűnözők nyomát”.

A TEMATIKA:

Maga az ajánlás három fő részre tagolható:

- nyomozás,
- visszaszerzés (értékesítési vonal) és
- bűnügyi megelőzés,

amely részek szervesen kapcsolódnak egymáshoz.

A nyomozási rész lényegében nem változott. Tapasztalatom szerint a helyszínen végzett adatgyűjtés kiemelt fontosságú, akár az egész eljárás kimenetelét is nagymértékben befolyásolhatja, ezért minden esetben szükséges és fontos, hogy már a helyszínre érkező rendőrrjárőr is kezdje meg az elsődleges intézkedéseket (pl. a helyszín biztosítása mellett az adatgyűjtést és tanúkutatást). Ennek eredménye alapján tudjuk eldönteni, hogy érdemes-e forrányomon elindulni, illetve megtudhatjuk a kriminalisztikai alapkérdések jó részére a választ, amely már elég lehet egy eredményes eljárás lefolytatásához, nem beszélve az olyan tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásáról, mely később fontos bizonyíték lehet.

A beszerzett adatok elemzését, értékelését követően célirányosan kell kialakítani a további nyomozási cselekményeket attól függően, hogy milyen jellegű információ-

¹³⁰ Sütő Csaba r. főhadnagy a BRFK Gazdaságvédelmi Főosztály Vagyonvédelmi Osztály Betörési Alosztály vezetője.

¹³¹ A mű a szerző 2012. szeptember 18-án, a Dr. Dobos János-díj átadó ünnepségen elhangzott előadásának szerkesztett változata.

kat sikerült beszerezni a bűncselekmény elkövetésével, az eltulajdonított tárggyal kapcsolatosan, illetve a tettesre vonatkozóan. Mivel minden ügy, minden helyszín más és más, ezért nem lehet sémán alapuló nyomozást elvégezni, bár a minden ügyben elvégzendő nyomozási cselekmények köre (tanúkihallgatás, szakértői vizsgálatok, stb.) nem változott. A nyomozás során törekedni kell a telekommunikáció, az internet adta lehetőségek, valamint a szakértői tevékenység széles körű kihasználására.

Az értékesítési rész egyik fő oszlopát az olyan cégekkel, személyekkel, galériákkal kiépített és egyengetett jó kapcsolat adja, akik értékesítési jellegű tevékenységet végeznek a hétköznapiak során. A lehetséges értékesítéssel foglalkozó személyeknek, helyeknek elviekben nem érdekük a bűncselekmények elkövetéséből származó (úgynevezett „meleg”) vagyontárgyak, értékek bevétele és továbbértékesítése, hiszen egy esetleges lebukás a jó hírük elvesztésével járhat, nem beszélve a büntetőeljárás okozta kellemetlenségektől.

A témához mindenképpen megjegyzendő, hogy amíg a 80'-as években egy-egy eltulajdonított műtárgy, vagy ékszer visszaszerzéséhez sok esetben elég volt bemenni a Bizományi Áruház Vállalat (BÁV) adott egységéhez, vagy az Óra és Ékszer (OREX) valamelyik üzletébe, addig napjainkban a tárgyak felkutatása, és visszaszolgáltatása embert próbáló feladat. Gombamód szaporodnak ugyanis a legális és illegális nemesfém-felvásárló helyek, galériák, bizományik, illetve nem elhanyagolandó probléma a tárgyak külföldre szállítása sem, amelyet nagyban megkönnyített a határok megnyitása.

Fontos megemlíteni az értékesítéssel kapcsolatban azt is, hogy sok esetben sajnálatos módon maguk a károsultak hátráltatják a sikeres büntetőeljárást és a tárgyak visszaszerzését. Nem egyszer tapasztaltuk, hogy a sértettek, bár évtizedekig éltek együtt egy-egy festménnyel, szoborral, műtárggyal, mégsem tudták elmondani, hogy miképpen nézett ki a tárgy, ki alkotta, mit ábrázolt, milyen méretű volt, ami nélkül még az országos körözés kibocsátása sem volt lehetséges. Ezért mindenképpen javallott az otthon lévő értékeinkről digitális fényképeket készíteni, a legfontosabb adatok feljegyzése mellett, mert bár remélhetőleg sosem lesz rá szükség, viszont ha baj van, nagyon sokat segítik ezzel a nyomozó hatóság munkáját.

Az értékesítési vonal másik fontos oszlopa az internet. A XXI. században az internet adta lehetőségek számtalanok. Bárki, bárkivel, bárhol kapcsolatba tud lépni anélkül, hogy akárki is tudjon róla és éppen ezért bármilyen tárgyat el lehet adni, akár percek alatt, gondolok itt az internetes apróhirdetési oldalakra, vagy piacterekre. Napjainkban már az sem szükséges, hogy ezek a személyek ismerjék egymást, vagy találkozzanak a tranzakció során. Ennek monitorozása fontos és időigényes feladat, de nem egy esetben éppen ez segít az eltulajdonított értékek visszaszolgáltatásában. A sértetteknek nem egy esetben tanácsoltuk azt, hogy a nagyobb apróhirdetési, vagy piacteres oldalakat visszatérően ellenőrizzék.

A tematika harmadik fő ága a megfelelő bűnmegelőzés. Sok esetben az állampolgárok nincsenek tisztában ingatlanjaik védtelenségével és ezzel nagyban megkönnyítik a bűnelkövetők dolgát. Minden túlzás nélkül állítható, hogy egy normál panellakás bejárati ajtaját egy közepesen profi betörő 20–40 másodperc alatt nyitja ki, legyen szó akár hengerzár törésről, akár zárfélsüléről, sőt zárfélsű esetén vissza is zárja azt. Tapasztalataink szerint pedig az ingatlanvédelem nem feltétlenül csak pénzkérdés. Több olyan, kifejezetten olcsó megoldás is van, amely nagyban elősegíti az ingatlan megfelelő és hatékony védelmét. Természetesen a megfelelő ingatlanvédelem csak egy szelete a bűnmegelőzésének.

A témában több ismeretanyag, szórólap is készült, de adataink szerint sajnos kevés eredménnyel. Mivel Budapest területén a betöréses lopás elkövetése sok eset-

ben köthető az úgynevezett trükkös lopáshoz is, ezért a BRFK Bünmegelőzési Osztályára nagy teher hárul.

A bűnügyi bünmegelőzési tevékenység alapja, hogy a nyomozók ne az irodából nyomozzanak, hanem ismét menjenek ki a közterületre és beszélgessenek az állampolgárokkal. Ennek módja többféle is lehet, de az egyik leggyakoribb a nyomozó portyák, akciók végrehajtása, illetve együttműködés polgárőr és társadalmi szervezetekkel, illetve állampolgári szerveződésekkel [pl. a Szomszédok Egymásért Mozgalom (SZEM)].

A BRFK Vagyonvédelmi Osztálya kiemelt figyelmet fordít a fővárosi kerületek közti kommunikációra és éppen ezért évente több alkalommal is szakmai értekezletet tart, melynek során az aktuális problémákat meg tudjuk beszélni, meg tudjuk osztani, ezzel segítve egymás munkáját, illetve igyekszünk tanácsot és segítséget nyújtani egy-egy ügyben.

A fentiekén túl nagy hangsúly kerül a rendőri állomány oktatására, ismeretanyagának bővítésére. A rendőri és ezen belül a nyomozói állomány az utóbbi években jelentősen megfiatalodott, és mivel azok a tapasztalt rendőrök, akiktől tanulhattak volna, sajnos már nincsenek a rendőrség kötelekében, ezért a mi nemzedékünknek lett kötelessége a tudás átadása. Hogy ennek eleget tudjunk tenni, felkérésre előadásokat tartunk többek között a Rendőrtiszti Főiskolán, illetve készült egy – kifejezetten a közterületen szolgálatot ellátó állomány részére összeállított – oktatási anyag, mely a napjainkban, betöréses lopások elkövetéséhez használt eszközöket mutatja be, azért, hogy megismerjék azokat egy átlagos közúti igazoltatás, rendőri intézkedés során.

A tematika rövid ismertetését követően szeretnék bemutatni néhány olyan, kifejezetten a betöréses lopások elkövetésénél alkalmazott elkövetési módszert, amely napjainkban jellemző a Budapesten elkövetett cselekményekre.

Az elkövetési módok közül megkülönböztethetünk láthatóan erőszakos, illetve látszólag erőszakmentes módszereket. A láthatóan erőszakos módszerek esetében szemmel látható a behatolás, ezért ez sem jogilag, sem kriminalisztikailag magyarázatra nem szorul.

A látszólag erőszakmentes módszerek esetében azonban a betöréses lopás elkövetésének a megállapítása további, egyrészt jogi, másrészt igazságügyi szakértői vizsgálatokat igényel.

Klasszikus betöréses lopás módszerek:

- ajtó-, illetve ablakbefeszítés,
- hengerzár-törés,
- rácsfeszítés, -lefűrészelés és -levágás,
- fal-, tető- vagy padlóbontás,
- nyílászáró megfúrása,
- nyílászárók égetése,
- zárfésülés.

Ajtó-, illetve ablakbefeszítés mint elkövetési módszer

A betöréses lopások elkövetési módszerei közül leggyakrabban a nyílászárók befejezésével találkozunk. Az elkövetők körében nagy népszerűségnek örvend ez az elkövetési mód, tekintve, hogy kis szakértelmet igényel és nem szükséges hozzá különleges elkövetési eszköz. A módszer a nap bármelyik szakában előfordulhat.

Amellett, hogy ezt a valóban egyszerű elkövetési módszert sok első büntényes elkövető választja, számos alkalommal került felderítésre olyan bűnözői csoport, mely

a betöréses lopásokat üzletszerűen, bűnszövetségben, magas fokú szervezettséggel hajtotta végre a fenti módszer alkalmazásával.

A bűncselekmény elkövetéséhez leggyakrabban hétköznapi szerszámokat használnak a tettesek, alkalmi elkövetők esetén előfordul, hogy az elkövetés eszköze a helyszínről származik. A leggyakoribb elkövetési eszközök a nagyméretű, laposfejű csavarhúzó és a feszítővasak (pajszerek).

Ezek az eszközök kiskereskedelmi forgalomban, engedély nélkül vásárolhatók, gépkocsiban tartásuk megszokott, így beszerzésük és szállításuk nem figyelemfelkeltő. Kialakításuk alkalmassá teszi őket arra, hogy végüket a szűk záródási felületek közé helyezték, és az eszközt erőnként használva nagyobb erő kifejtéssel jussanak be otthonaikba.

Az ajtóbefeszítés a biztonságtechnika fejlődésével várhatóan idővel egyre inkább háttérbe szorul, amely kezdetben a hevederzárak, később a több ponton záródó biztonsági ajtók megjelenésével és elterjedésével magyarázható. Olyan területeken azonban, ahol a lakosság átlagéletkora magas, vagy maga a lakosság szegényebb, ezért nincs pénz az ingatlan védelmére, továbbra is gyakran használt behatolási módszer lesz.

A módszer egyaránt lehetőséget biztosít a kertes családi házakba és az emeletes (panel) házakban lévő lakásokba történő erőszakos bejutáshoz. Gyakorlott elkövető esetében a behatolás kevés zajjal jár és minimális rongálási kárt okoz.

A műanyag nyílászárók megjelenésével együtt megjelent a nyílászárók befedésének egy új, kifinomult módja, melynek során a tettesek a műanyag nyílászárókat két, maximum három helyen, kisméretű csavarhúzóval feszítik meg és hatolnak be otthonaikba. Sok esetben az alig látható rongálódás miatt a károsultak elsősorban nem is veszik észre a behatolást, hanem azt hiszik, hogy nyitva maradt az ablak, vagy teraszajtó.

Hengerzár-törés mint elkövetési módszer

Hazánkban az ajtó- illetve ablakfeszítés mellett szintén vezető elkövetési módszer a hengerzár eltörése. Nem csak a biztonsági szakemberek, hanem a betöréses lopások elkövetői is rájöttek arra, hogy a bejárati ajtók legkönnyebben és legeredményesebben támadható pontja a zárszerkezet. A vagyonvédelem fejlődésével megjelent biztonsági ajtók hatékony védelmet jelentenek ugyan az ajtóbenyomás, ajtóbefeszítés módszerével elkövetett betöréses lopások ellen, de mit sem ér a több tízezer forintba került biztonsági ajtó, ha egyszerű zárral van felszerelve, vagy olyan módon van megoldva a zár behelyezése, hogy védelem nélkül lóg ki az ajtó síkjából.

A társasházi, illetve panellakások bejárati ajtajában lévő zárbetétek többségét a mai napig úgy szerelik fel, hogy annak külső fele túlnyúlik az ajtó külső felületi síkján, így az támadhatóvá válik, vagy pedig a zárat védő takarólemez könnyen lefejezhető, leszerelhető és így a zár törhetővé válik.

Az elkövetési módszer lényege nagyon egyszerű. Kívülről az elkövetéshez választott megfelelő eszközzel megfogják a zárbetétet és csavaró vagy lefelé nyomó mozdulattal eltörik azt. A hagyományos rögzítésű, olcsó betétek rendkívül könnyen törhetők így, mivel a berögzítésük a zárnyitó rotor alatti furaton át történik, és ez a furat teljesen elgyengíti az amúgy is vékony részt. A támadáskor kivétel nélkül ezen a ponton törik a zárbetét. Miután a zárbetét eltört, a betörő kiveszi a külső darabot és egy kampó, csavarhúzó vagy sajátosan erre kialakított eszköz segítségével könnyedén kinyitja a zárat.

Az elkövetési módszer szinte zajtalan. A cylinder eltörésének pillanatában keletkező halk, rövid reccsenés nagyon ritka esetben kelti fel a szomszédok figyelmét.

A bűncselekmény elkövetéséhez használt eszközök között megtalálhatóak a kiskereskedelmi forgalomban egyszerűen beszerezhető fogók, villáskulcsok, csőfogók, franciakulcsok, továbbá az átalakított, vagy külön erre a célra készített sajátos eszközök. Az elkövetők legnagyobb számban az egyszerű, könnyen beszerezhető eszközöket választják. Ennek fő oka lehet az is, hogy egy esetleges rendőri intézkedés során nem keltenek gyanút.

A különlegesen átalakított eszközök olyan tárgyak, amelyek eredeti rendeltetésüktől függetlenül, – az átalakítást követően –, alkalmassá válnak a bűncselekmény elkövetésére (pl. kerékkulcs, krovafej).

Speciális elkövetési eszköz továbbá az úgynevezett zártörő, ami egy erősebb, fém henger, amibe belemarják a hengerzár formáját. Ezáltal az elkövetési eszköz ráhelyezhető az ajtó külső síkján túlnyúló zárbetétre. Ezután a végén lévő lyukba csavarhúzót vagy más, erőkarnak is alkalmas eszközt tesznek, és a zárat eltörik vele. Az eszköz hátránya, hogy rendeltetése egyértelműen felismerhető, viszonylag nagy és nehéz, ezért rendőri intézkedés során könnyebben felkutatható csomagartóból, ülések alól, hátsó ülések közül, stb.

Rácsfeszítés, -lefűrészelés, -levágás mint elkövetési módszer

Az ajtóról-ablakról történő rácsfeszítés, -lefűrészelés, -levágás hosszú ideje ismert és alkalmazott elkövetési módszer. A vagyonvédelemben évszázadok óta alkalmaznak rácsot, mint biztonságtechnikai eszközt. Jelenleg is számos példát találunk az alkalmazására üzlethelyiségekben, pénzüzetekben és magánlakásokban is.

Ez az elkövetési mód önmagában nem jelentős számban fordul elő, mert viszonylag időigényes, és koszos megoldás. Megemlítése azonban fontos, mert leggyakrabban másik módszerrel is párosul, tekintettel arra, hogy a felszerelt biztonsági rácsok mögött általában zárt állapotú ajtók vagy ablakok találhatók. Az elkövetőnek először át kell jutnia a fizikai akadályt jelentő biztonsági rácson, ezt követően az általa választott másik elkövetési módszerrel be kell jutnia a bűncselekmény helyszínéül kiszemelt objektumba.

Az ablakokon, erkélyeken elhelyezett biztonsági rácsok vonatkozásában a leggyakrabban választott mód a rács lefeszítése, vagy lefűrészelése. Ezeknek a rácsoknak túlnyomó többsége utólag kerül felszerelésre, így azok rögzítését pántokkal, vagy dübel (tokrögzítő) csavarokkal oldják meg. Ezek azok a pontok, ahol a biztonsági rácsok a leghatékonyabban támadhatók.

Társasházak folyosóin szintén gyakran találkozhatunk lakásvédelmi céllal, a bejáratú ajtó elé felszerelt biztonsági ráccsal, mely a katasztrófavédelem álláspontja szerint tűz esetén életveszélyes lehet. Ebben az esetben az elkövetők gyakran a rács ajtajának zsanérról történő leemelésével, illetve ennek megghiúsulása esetén, a zárszerkezet melletti feszítéssel próbálkoznak. Meg kell említeni továbbá, hogy az ajtót védő rácsok legtöbb esetben hengerzár betéttel védettek, amelyek a rács vékonysága miatt szinte mindig kilógnak az ajtóból, így az elkövetőnek a sértettek annyi plusz feladatot adnak csupán, hogy egy vagy két zárral többet kell eltörni, ami tapasztaltabb elkövető esetén legfeljebb további egy perc időráfordítást jelent. Megoldás lehet a zárrész megerősítése, a zárszerkezet süllyesztése, vagy a kéttollú zár alkalmazása a rácson.

A témához tartozik a bejáratú ajtókon kialakított kitekintő ablak előtt elhelyezett rácsok lefeszítése is. A tettesek a rács lecsavarozásával, illetve feszítésével hozzájutnak a kisablakhoz, annak befeszítésével be tudnak nyúlni az ajtóban lévő hengerzár betéthez, amit belülről törnek el. Ez az elkövetési mód leginkább a régi, úgynevezett polgári társasházakban volt jellemző. Budapest területén jelenleg is több olyan lakóte-

lep, városrész van (pl. VII. kerület, XI. kerület, XIV. kerület), ahol az építéskor ilyen kialakítású bejáratú ajtókat szereltek fel. Ez esetben kombinált behatolási módról beszélhetünk.

Fal-, tető- vagy padlóbontás mint elkövetési módszer

A bontás manapság ritkán alkalmazott módszer a betöréses lopás elkövetői között. Ennek több oka közül talán a legfontosabb, hogy a módszer alkalmazása jelentős idő és energia ráfordítást igényel, valamint az esetek zömében nagy zajjal jár. Ezek a körülmények együttesen fokozott kockázatot jelentenek az elkövető számára, növelik a lebukás veszélyét. A módszer napjainkban eseti jellegű, korábban azonban számos „falbontó betörő” volt ismert rendőri berkekben. Az elkövetői körök csak akkor alkalmazzák ezt a módot a behatolásra, ha jelentős haszon várható. Jellegéből adódóan, napjainkban főleg üzlethelyiségekbe és pénzváltó helyiségekbe történő behatoláshoz alkalmazzák ezt a módszert.

Az elmúlt években Budapest területén a bontási módszerek közül legfőképpen az olyan tetőbontás volt jellemző, ahol az elkövetők a cselekmény helyszínéül bevásárlóközponton vagy vásárcsarnokon belül található üzlethelyiséget választottak. Figyelembe véve azt, hogy maga a létesítmény és az üzlethelyiség is külön-külön, eltérő biztonságtechnikai megoldásokkal védett, a bejáratokon való bejutás magas kockázattal jár.

Az ilyen létesítményekben (pl. Tesco, Auchan) található külön üzlethelyiségek általában nem rendelkeznek külterületre nyíló ablakokkal vagy kirakatokkal. Az elkövetők a kiszemelt üzletbe történő behatoláshoz ezért választották a tetőbontás módszerét. Magához a bontás végrehajtásához különös szakértelem nem szükséges, nagyobb méretű kalapács, hidegvágó, valamint lángvágó segítségével végrehajtható, nem beszélve arról, hogy könnyen bontható álmennyezet van szinte mindenhol. A szerkezet megbontását követően az elkövető leereszkedik a kérdéses helyiségbe és lehetősége nyílik az inkriminált vagyontárgyak eltulajdonítására.

Nyílászáró megfúrása mint elkövetési módszer

Emlékezetem szerint 2005-ben jelentek meg hazánkban új elkövetési módszerként a nyílászáró megfúrásával elkövetett betöréses lopások.

Ezt az újonnan megjelent elkövetési módot a vagyon elleni bűncselekmények elkövetőinek csak szűk rétege alkalmazza jelenleg is. Az eddig ismerté vált cselekményeket minden esetben kertes családi házakban, az éjszakai órákban hajtották végre. Az elkövetők a „gazdag zsákmány” reményében a vagyonosabb lakóövezeteket, villanegyedek szemelik ki helyszínül.

Az elkövetés során az elkövetők behatolnak a bűncselekmény helyszínéül választott lakóház kertjébe. A kiválasztott ingatlanok általában magas kerítéssel, gazdag növényzettel rendelkeznek, ami az elkövetők számára csökkenti a lebukás veszélyét. A lakóházak kert felőli homlokzatán kiválasztják a támadni kívánt nyílászárót, legtöbb esetben teraszajtót, legyen az fából, vagy műanyagból készült. A nyílászáró kilincse alatt egy elektromos fúró segítségével átmenő furatot hoznak létre. Az elkövetők leggyakrabban 8–10 mm-es fúrószárat használnak, de a helyszíni szemlék során találtak már 14 mm-es furatot is. A furaton keresztül, egy különleges célszerszám segítségével elfordítható a nyílászáró kilincse. Az eddig lefoglalt sajátos célszerszámok, mind azonos elven működtek.

A módszer alkalmazása meglepően kis zajjal jár, ezzel is nehezítve az elkövetők észlelését. Több esetben előfordult, hogy az ilyen módon elkövetett betöréses lopások sértettjei otthonukban aludtak és nem ébredtek fel a cselekmény idején.

Nyílászárók égetése, mint elkövetési módszer

A kizárólag műanyag nyílászárók égetésével elkövetett betöréses lopásoknál az elkövetők a műanyag nyílászáró kilincs körüli részét, illetve a nyitási mechanikai pontokat támadják. A magas hő hatására a műanyag nyílászáró borítása megolvad és hozzáférhetővé válik a zárat működtető mechanikai rendszer. A bűncselekmény elkövetéséhez kisebb méretű gázmelegítőket használnak, amelynek szűrőlángja kis felületre koncentrálni megfelelő hőmérsékletet biztosít.

Az „égetéses” módszert hasonlóan a „fűrészes” módszerhez, szűk elkövetői kör használja. Szintén a hajnali órákban hajtják végre a cselekményt, amely helyszínéül módosabb kertes családi házakat választanak. A módszer minimális zajjal jár, biztosítva ezzel a lakásba történő észrevétlen bejutást.

Az új módszerrel elkövetett betöréses lopásokra viszonylag hamar reagált több nyílászárót gyártó cég. Forgalomba kerültek a fűrés-biztos, kulccsal zárható új nyílászárók, amelyek belsejében egy erős vaskeret biztosítja a módszer elleni védelmet.

A fenti két módszerrel elkövetett betöréses lopásokra különösen érzékenyek a bűnüldöző szervek. A cselekmények során általában milliós nagyságrendű kár keletkezik, ahol az elkövetési tárgyak között gyakran műkincsvédelem alatt álló művészeti alkotások is találhatók.

Zárfésű, a látszólag erőszakmentes betöréses lopás leggyakoribb elkövetési eszköze

A látszólag erőszakmentes elkövetési módok közül napjainkban leggyakrabban az ál-, hamis vagy lopott kulcs használatával találkozhatunk, ebből is a leggyakoribb az álkulcs, illetve a zárfésű alkalmazásával elkövetett behatolás.

Az álkulcs vagy a zárfésű alkalmazását egy szűkebb elkövetői kör választja, tekintettel arra, hogy speciális, erre a célra kialakított eszköz beszerzése, vagy készítése szükséges a bűncselekmény elkövetéséhez, továbbá a gyors és pontos alkalmazása kitartó gyakorlást, különleges szaktudást igényel. Annak ellenére, hogy nem tartozik a leggyakoribb elkövetési módok közé, specifikussága miatt szükséges a módszer ismertetése.

Az elkövetők által a bűncselekmény elkövetéséhez használt eszközök között megtalálhatók az egyszerű házi készítésű zárfésűk, illetve a kereskedelmi forgalomban kapható, kifejezetten erre a célra gyártott, úgynevezett „Lockpick” készletek is. Ezeknek az eszközöknek a segítségével megoldható az egyszerű, egytollú zárszerkezetektől kezdve, a hengerzáraikon át, az úgynevezett „pontfúratos” biztonsági zárszerkezetek sérülésmentes nyitása, zárása.

Maga a „manuális” eszköz egy vagy két részből áll. Az egyik rész egy olyan vékony fémlemez, amelynek az egyik vége 90 fokban hajlított, ezzel akasztják ki a hengerzárát. A másik része pedig maga a fésű, ami szintén vékony, majdhogynem tű vékonyságú, és az eleje sajátosan kialakított, ezzel húzzák a csapokat. A fésűből több fajta is van a különböző zárhoz és szettben kapható.

Az ilyen módon végrehajtható zárnyitási módszer megkönnyítésére fejlesztették ki az úgynevezett elektronikus zárfésűt, másik nevén „rezgőkulcsot”. Az elektronikus zárfésű legkönnyebben külföldről beszerezhető, de több próbálkozás is volt már

háztartási eszközök rezgőkulccsá alakítására (pl. elektromos fogkefe). Ennek az eszköznek az alkalmazása hazánkban eddig nem túl elterjedt, mivel nehéz beszerezni és drága, de elterjedése növekvő tendenciát mutat.

A magyarországi elkövetői körök tekintetében a legnagyobb számban a házi készítésű, saját használatra szánt zárféssű készletek lelhetők fel. Az elkövetési módszert a még mindig nagy számban előforduló, négy-, illetve ötcsapos hengerzárak nyitására használják. A jelenlegi tapasztalatok alapján a zárféssű módszerét alkalmazó elkövetői csoportok a bűncselekményeket szinte csak a nappali órákban, főleg panel, illetve régebbi építésű társasházakban követik el.

A bűncselekmény felismerésében és felderítésében is nehézséget jelent az, hogy a ilyen módszerrel végrehajtott cselekményeknél a zárszerkezeteken nincs szabad szemmel látható sérülés, a zárszerkezetek továbbra is rendeltetésszerűen működnek. Tettenérés esetén érdemes a zárok környékén kenőanyag cseppeket, kenőanyagfolyást keresni (például a WD 40 kontaktspray nyomait). Az álkulcs alkalmazásának kétséget kizáró megállapítása nyomszakértői feladat.

Az elkövetési eszközzel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy kis méretéből adódóan remekül rejtethető, menekülés közben feltűnés nélkül eldobható. Az elkövetők elfogása esetén gyakran kerül elő zárféssű az intézkedés alá vont személy cipőjéből vagy zoknijából, de a leggyakoribb példa, hogy az elkövetők a zárféssűket egy kis tárolóba helyezik, amelyet az alsónadrágjukban rejtene el.

Számos esetben nem is kerül meg az elkövetéshez használt zárféssű. A közterületeken megkezdett rendőri intézkedések során, általában csak részleges ruházátátvizsgálásra van lehetőség, az alsóruházat teljes ellenőrzésére nem. Gyakori tapasztalat, hogy a zárféssűt használó elkövetők az előállítás helyére érkezve, hasmenésre vagy rosszullétre panaszkodva lehetőséget kérnek a WC használatára. Ha ezt megengedjük nekik, akkor a WC-n lehúзва, végleg megsemmisítik az elkövetési eszközt. Nem egy esetben fordult elő, hogy a megbilincselte előállított személyek a zárféssűt a szolgálati gépkocsiban a hátsó ülés támlája és ülőrésze közé rejtették el, vagy bármilyen ülőalkalmatosságba, ahová leültek (pl. akár a kihallgatásukon is).

Remélem, ez a pár soros áttekintés a betöréses lopások nyomozási tematikájáról és a leggyakrabban előforduló elkövetési módszerekről képet ad arról, hogy a Budapesti Rendőr-főkapitányság, illetve a BRFK Vagyonvédelmi Osztálya elkötelezett a betöréses lopás elleni harcban és minden tőle telhetőt megtesz a bűnelkövetők felderítése és elfogása, az eltulajdonított tárgyak visszaszerzése, valamint a bűncselekmények megelőzése érdekében.

Szónyi Gusztáv¹³²

Gyermekpornográfia az interneten

Amikor a felkérést megkaptam e tanulmány elkészítésére, nem tudtam, hogy mekkora fába vágom a fejszémet. Mint volt ifjúságvédelmi nyomozó¹³³ naponta foglalkoztam ezekkel az ügyekkel. Rálátásom volt a témára, de most mégis kihívásnak éreztem, érzem a feladatot. A médiában gyakran olvasunk a gyermekpornográfiáról, de ennek háttéréről, a bűncselekmények okairól, a sértettekről, az elkövetőkről, a módszerekről keveset hallhatunk.

Jelen írás elkészítéséhez felhasználtam egy BRFK főkapitányi beszámolóra készült, általam készített jelentés többszörösen átfogalmazott verzióját, az azóta bekövetkezett változásokkal, statisztikákkal, jogszabályi kiegészítésekkel.

AZ INTERNET TÖRTÉNETE, FELHASZNÁLÁSÁNAK FEJLŐDÉSE

Az internet egy nemzetközileg elterjedt, angol eredetű szó. Annyit jelent: hálózatok hálózata. Az egész világot körbefogó számítógép-hálózat. Az internet egy olyan hatalmas rendszer, amely számítógép-hálózatokat fog össze. Ennek eredménye egyfajta kibertér, amely a valódi világ mellett alternatív teret biztosít. Az internet a számítógépek összekötéséből jött létre, hogy az egymástól teljesen különböző hálózatok egymással átlátszó módon tudjanak elektronikus leveleket cserélni, adatokat továbbítani. Az internet úgynevezett TCP/IP-alapú hálózat. Mivel ez a protokollkészlet több hálózatnak is alapja, ezért a globális hálózatot helyi hálózatok, intranetek, különböző távolsági hálózatok alkotják. Mindeközben az adatok a legkülönbézetesebb fizikai közegekben utazhatnak telefonvonalak, különböző hálózati kábelek vagy kommunikációs műholdak segítségével. Röviden szólva: az internet nem valami fizikai hálózat, hanem annak módja, ahogy az egymástól különböző hálózatokat összekötik avégből, hogy egymással kommunikálni tudjanak.

Az internet olyan gyorsan növekszik, hogy nem lenne értelme számokkal szemléltetni, hiszen azok pár hónap múlva már nem lennének helytállóak. Inkább csak az arányokkal érdemes foglalkozni. Az internethez kapcsolódó számítógépek és egyéb eszközök (tablet, okos telefon) száma havi átlagban 10–15%-kal, vagy még többel is növekszik. Mivel az internet egymástól különböző hálózatokat köt össze, a felhasználó bátran választhat bármilyen eszközt a munkája elvégzéséhez, az adatokat a hálózaton keresztül egységesen tudja kezelni. Ma már elmondható, hogy az internet a világ elektronikus postájává lépett elő. Ez azt jelenti, hogy a felhasználók az üzeneteikre azonnali választ kaphatnak. Az internetet felépítő és szabályozó protokollok mindenki számára hozzáférhetőek, ezeket rengeteg gyártó támogatja: mindez a hatékony szabványosítás eredményének is betudható. Egykor a hálózat kizárólag csak a kutatók, oktatók és katonai intézmények számára volt elérhető. Ma már nagymér-

¹³² A szerző nyugállományú rendőr alezredes, a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületének tagja, a Magyar Bűnüldöző tudományos-szakmai folyóirat olvasószerkesztője.

¹³³ A szerző nyugállományba vonulásakor a BRFK Gyermek-, Család és Ifjúságvédelmi Osztályának helyettes vezetője volt.

tékben tart az internet kommerszé válása, mivel sok cég ismeri fel, hogy e lehetőség nélkül lassan nem lehet megélni az üzleti életben.

Az internet legfontosabb adaléka azonban az, hogy az üzenetszórásos médiumokkal ellentétben itt a felhasználó választhatja meg, hogy milyen információt akar megszerezni. Ugyanígy bárkiből válhat információforrás. Ráakadunk valami hasznos dologra az interneten, legyen az program, információ vagy akár csak egy kis idézet, de mivel ezeknek általában nincs nagy kereskedelmi értékük, ezért üzenetszórásos csatornákon (televízió, rádió) nem valószínű, hogy megtalálhatóak. Senki ne keresse az internet központi épületét! Ilyen nincs – és valószínűleg nem is lesz. Minden hálózat, amely az internethez csatlakozik, önálló életet él. Ezek a hálózatok csatlakoztatásának összehangolását, az ezzel kapcsolatos információk szolgáltatását, illetve a felmerülő mérnöki tevékenységeket az 1992 januárjában létrehozott, profitmentes Internet Society (ISOC) irányítja, amelynek bárki szabadon tagja lehet.

Sokszor elhangzik a kezdő internetes felhasználóktól az a kérdés, hogy ki fizeti az internetet? Mindenki, az összes felhasználó. Az ingyenesség igaz annyiban, hogy az internetre csatlakozott hálózattal rendelkező intézmények (legyen az oktatási, kereskedelmi vagy akár katonai jellegű) alkalmazottai a munkahelyükről ingyenesen férnek hozzá az internethez. Nem igaz annyiban, hogy az egyes csatlakozó hálózatok saját maguk állják a működésükhöz szükséges anyagiakat. Az egyszerű civil felhasználó általában fizet a helyi internetszolgáltató cégnek, aki pedig az adott ország nagysebességű gerinchálózatát üzemeltető intézménynek fizet. A különböző országok a díjakat egymás között pedig nemzetközi szerződésekben rögzítik.

Az internet gyökerei a hatvanas évekig nyúlnak vissza, története katonai fejlesztések civil szférába való átszivárgásával kezdődött. Abban az időben merült föl ugyanis az USA-ban egy kevésbé sebezhető számítógép-hálózat szükségessége, amelynek egy esetleges atomtámadás után megmaradó részei működőképesek maradnak. Dwight Eisenhower elnök, a Szputnyik 1 fellövésének hírére – a szovjetek űrversenybeli sikereit ellensúlyozandó – elrendelte a Defence Advanced Research Project Agency (DARPA) beindítását, amely a kutatásokat azután finanszírozta. Kidolgoztak egy többközpontú, csomagkapcsolt (ahol az adatok továbbítása kisebb csomagokban történik) hálózati kommunikációs rendszert (az NCP protokollt), amely a mai TCP/IP szabvány őseinek tekinthető. Ezen az elven kezdett működni 1969-ben az ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network). A katonai felhasználásokon kívül a csomagkapcsolt adattovábbítás további kutatásra szolgált, de egyes egyetemek, katonai bázisok és kormányzati laboratóriumok kutatói is használták elektronikus levelezésre, fájlok cseréjére és távoli bejelentkezésre egymás számítógépei között.

1972-ben megszületett az első e-mail program. 1974-ben jelent meg először az „Internet” kifejezés, egy a TCP protokollról szóló tanulmányban. 1983-ban, az után, hogy az addig szigorúan ellenőrzött az ARPANET-ből MILNET (Military Network) néven leválasztották a hadászati szegmenset, megszületett a mai fogalmaink szerinti Internet.

A National Science Foundation felismerte, hogy a hálózat döntő fontosságú lehet a tudományos kutatásban, ezért igen nagy szerepet vállalt az internet bővítésében. 1985–86 között építették ki az NSF 6 szuperszámítógép-központját, és az így kialakult hálózatot (mely az NSFNET nevet kapta) összekapcsolták az ARPANET-tel. Az NSFNET (National Science Foundation Network) több bővítés után (optikai kábeleket fektettek le, újabb vonalakat hoztak létre stb., amelynek eredményeként a hálózat sebessége a kezdeti 56 kbps-ról 45 Mbps-ra emelkedett) ma is az USA domináns gerinchálózata. Az ARPANET formálisan 1989-ben szűnt meg, hogy helyét átadja a fejlettebb gerinchálózatoknak. Az azóta eltelt években több száz különálló há-

lőzaton több tízezer számítógépet kapcsoltak a folyamatosan növekvő internethez és ez a növekedés napjainkban is tart. Az internet adatforgalma manapság óriási, és folyamatosan növekszik.

A 80-as évek végén az NSFNET-hez hasonló elvek alapján számos országban szerveződtek gerinchálózatok. Ezek mindenekelőtt a hatalmas információs és számítástechnikai erőforrásokkal rendelkező NSFNET-hez igyekeztek csatlakozni, de gyakran egymással is kiépítették közvetlen kapcsolataikat. Az utóbbi években a távközlési cégek, kommunikációs vállalatok meglátták az üzleti lehetőséget az internet technológiájú számítógép-hálózatokban, illetve a hozzájuk kapcsolódó alkalmazásokban (pl. számítógépek, adatbázisok távoli elérése, elektronikus levelezés, adatállományok átvitele, szöveg-, kép-, hanginformációk integrált továbbítása stb.), így megjelentek az ilyen szolgáltatásokat kínáló üzleti vállalkozások, ill. ezek saját gerinchálózatai.

Az interneten nincsen központ, nincs „egy” központi gép. Minden, a hálózatra kötött gép egyszerre fő- és alállomás. Az internet tehát olyan elméleti szerveződése a számítógépeknek és telefonvonalaknak, amelynek bármely pontja képes kapcsolatot teremteni bármely másik pontjával.

Az eredetileg katonai és szakmai célokra tervezett hálózat gyorsan általános kommunikációs, információtovábbító médiává vált, majd maguktól adódtak az emberi kapcsolatteremtés újabb, sokszor korábban soha nem ismert formái. Az eredetileg elsősorban oktatási intézményekben elérhető hálózatra egyre több intézmény, szervezet, cég kapcsolódott, a szolgáltatást hamarosan a nagyközönségnek is felkínálták. Az elektronikus levelezés (e-mail) forradalmát gyorsan követte a hírcsoportok (newsgroup) forradalma, majd az egyre újabb és sokoldalúbb információkereső- és továbbító eszközök elterjedése, amelyek 1992-ben úgy tűnik, egy természetes végponthoz, a WWW-hez (World Wide Web) vezettek: innentől a számítógépekhez nem értő laikusok is könnyedén, minden tanulás nélkül navigálhatnak az internet hálózaton. A WWW az európai részecskefizikai kutatóintézet, a CERN¹³⁴ alkotása. Kutatók elgondolásai alapján olyan rendszer született, amely forradalmasította a kommunikációt.

A gyors elterjedésből és egyszerű kezelhetőségből eredeztethető a korábban a felhasználó szempontjából ingyenes, nonprofit hálózat kommercializálódása is. Az óriási és egyre növekvő, többé már nem csak profi számítás-technikusokból álló internetközösség hatalmas üzleti lehetőségeket rejt, sőt, az emberek közötti kommunikációs kapcsolatok teljesen új formáit teszi lehetővé.¹³⁵

Egy felmérés alapján a világ népessége 2012. év elején 7.017.846.922 fő volt, ebből internet felhasználónak – akik havonta legalább egy alkalommal használják a hálózatot – 2.405.518.376 fő volt tekinthető, mely a világ népességének 34,3 %-a.¹³⁶ Európa részesedése a világ népességéből 11,7 %, míg az internetet rendszeresen használók között 63,2 % volt. Ez közel kétszerese a világ többi részén élő internet felhasználók arányának.¹³⁷

Az internet felhasználók száma várhatóan továbbra is intenzíven emelkedni fog, így különösképpen a közép-kelet-európai országokban.

¹³⁴ <http://public.web.cern.ch/public/> (CERN – Európai Nukleáris Kutatási Szervezet).

¹³⁵ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Internet> (WIKIPÉDIA – A szabad enciklopédia).

¹³⁶ <http://www.internetworldstats.com/stats9.htm> (Internethasználat az Európai Unióban).

¹³⁷ <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm> (Internethasználat az Európai Unióban).

JOGSÉRTÉSEK AZ INTERNETEN

„Egyetlen kormány sem fogja tudni tökéletesen cenzúrázni az interneten megjelenő tartalmakat. (...) Hiába mondják azt nekünk valahol, hogy »Ezt itt nem szabad!<«, mindig találhatunk olyan helyet, ahol a tilalom nem érvényesül.”¹³⁸

A számítógépen elkövetett bűncselekmények története 1959-ben kezdődött, amikor az amerikai Walston and Co. alelnöke hamis lyukkártyák segítségével 250.000 USD-t sikkasztott. Az 1960-as években a számítógépek (nagy méretű, az adatokat mágnesszalagra és lyukkártyára rögzítő berendezések) tömeges elterjedése a velük kapcsolatos bűncselekmények számának folyamatos emelkedését eredményezte. Az első vírusok megjelenése is az 1960-as évekre datálható, ekkor még katonai célt szolgáltak a „trójai” programok (elsősorban rombolási és információszerezési rendeltetéssel készültek).

Az 1970-es, majd az 1980-as évek már a tranzisztor helyett integrált áramköröket alkalmazó számítógépek kora, az Amerikai Egyesült Államokban pedig megjelenik az internet, s bővül a szoftverkínálat. Ezzel a számítógépes bűncselekményeknek is egy új korszakába lépünk, ugyanis minőségileg és mennyiségileg óriási fejlődésen mennek keresztül a komputerek: megjelennek a számítógépes adatbázisok manipulálásával elkövetett bűncselekmények, a számítógépes hamisítások, a számítógépek biztonsági rendszerének feltörésével és a tárolt adatok jogtalan megszerzésével, illetve a szoftverek illegális másolásával megvalósított deliktumok.¹³⁹ Az 1990-es évektől a számítógépes bűncselekmények közül egyértelműen a hálózaton, azaz az interneten elkövetett bűncselekmények váltak a legjelentősebbekké.

Az internetes bűncselekmények elszaporodása pedig a számítógépes bűnözés nemzetközivé válását jelentette, és egyben nemzetközi fellépést sürgetett. Az interneten zajló hatalmas mennyiségű információáramlás a bűncselekmények formáinak dinamikus bővülését is eredményezte.

Az információk közlésének, közzétételének egyszerű, gyors és viszonylagos anonimitást biztosító eszközeként megszorodtak többek között a személyiségi jogokat, vagyoni jogokat, a köznyugalmat, a házasságot, a családot és az ifjúságot sértő jogsértések.

Továbbá az sem elhanyagolható tény, hogy a különböző bűncselekményeket elkövető személyek, bűnözői csoportok hamar felismerték az internet biztosította rohamléptékű, nagy távolságokat áthidaló kapcsolattartási lehetőséget, valamint a jogsértő magatartás elkövetéséhez szükséges tippek, elkövetési módszerek, magatartások megismerésének gyors módját.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényben (Btk.) a teljesség igénye nélkül az alábbi fejezetekben találhatunk olyan bűncselekményeket, amelyek elkövetésekor felmerülhet a számítógép, illetve az internet-használat lehetősége, egyrészt eszközként, másrészt a bűncselekmény megvalósulási „helyszínéeként”.

- állam elleni bűncselekmények (pl. rombolás),
- személy elleni bűncselekmények (pl. levéltitok megsértése, rágalmazás, becsületsértés, kegyeletsértés),
- a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (pl. tiltott pornográf felvétellel visszaélés, üzletszerű kéjelgés elősegítése),
- az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények (pl. sajtórendészeti vétség),

¹³⁸ Donna Hoffma, a Vanderbilt Egyetem (Nashville, Tennessee, USA, alapítva: 1873-ban) professzora.

¹³⁹ <http://iesz.ajk.elte.hu/szentkuti15.html> [Szentkúti Dániel–Szűts Márton (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar): Az Internet és a büntetőjogi felelősség egyes kérdései].

- közrend elleni bűncselekmények (pl. közérdekű üzem működésének megzavarása, visszaélés robbanóanyaggal vagy robbantószerrel, közösség elleni izgatás, nemzeti jelkép megsértése, önkényuralmi jelképek használata, közokirat-hamisítás, visszaélés kábítószerrel),
- gazdasági bűncselekmények, (pl. számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény, számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása, pénzmosás, pénzhamisítás, készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás),
- vagyron elleni bűncselekmények (pl. csalás, szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése).

GYERMEKPORNOGRÁFIA AZ INTERNETEN

Az interneten megvalósult bűncselekmények közül az egyik leggyakoribb jogsértés a gyermekpornográfiához köthető, mely tény jelentős hatást gyakorol az internet-használat terjedése következtében a gyermek- és fiatalkorúakra.

Az alábbi táblázat az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika¹⁴⁰ (ENYÜBS) felhasználásával készült mutatókat tartalmazza. Ebből is látható, hogy a Btk. XIV. fejezet I. Címében rögzített bűncselekmények közül 83,16 %-ával a tiltott pornográf felvétellel visszaélés a „listavezető”.

Rendőri eljárásokban regisztrált nemi erkölcs elleni bűncselekmények számának alakulása (2005–2009.) ¹⁴¹						
Évszám	2006	2007	2008	2009	2010	Átlag (%)
XIV. fejezet I. cím	16.428	10.822	3.004	1.837	1.687	100,00
Btk. 197. §	206	214	214	226	246	3,27
Btk. 198. §	273	252	2.75	296	338	4,25
Btk. 201–202/A. §	174	174	190	203	178	2,72
Btk. 203. §	15	11	10	6	22	0,19
Btk. 204. §	15.182	9.824	1.845	720	519	83,16
Btk. 205. §	31	34	10	11	11	0,29
Btk. 206. §	37	39	47	66	39	0,67
Btk. 207. §	260	52	124	71	77	1,73
Btk. 208. §	250	222	289	238	257	3,72

A Btk. rendszerébe az 1997. évi LXXIII. törvény iktatta be a tiltott pornográf felvételek készítése elnevezésű bűncselekményt. A jogszabály 1997. szeptember 15-től lépett hatályba.

A tényállás az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a gyermekek jogairól szóló Egyezményrel összhangban önálló bűncselekményként rendelte büntetni a gyermekek kizsákmányolását pornográf jellegű műsorok vagy anyagok céljára.

A szabályozás nem volt teljes körű, az elkövetési magatartások a következők voltak: kiskorú személyről videó-, film-, fénykép- vagy más módon előállított pornográf képfelvételek készítése, ilyen felvételeket forgalomba hozatala, ezzel történő kereskedés, kiskorú személy pornográf jellegű műsorban szerepeltetése, a bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltatása.

Budapesten 2001. november 23-án az Európa Tanács tagállamai és más államok képviselői aláírták a Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményt, melyet a Magyar Köztársaság Országgyűlése a 2004. évi LXXIX. törvényben hirdetett ki.

¹⁴⁰ 12/2011. (III. 30.) BM rendelet az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikáról.

¹⁴¹ Forrás: ORFK BF Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály.

E törvényben került meghatározásra azoknak a bűncselekményeknek a köre, amelyek a számítástechnikai bűnözés tárgykörébe tartoznak, és amelyek ellen történő eredményes fellépés érdekében az Egyezményt aláíró államok részéről, egyetemes büntetőjogi politika kialakítása szükséges.

A Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezmény megkötése előtt, de annak végleges szövegének megállapítását követően, az egyezményben foglalt elvárásoknak megfelelően, 2002. április 1-i hatállyal, a 2001. évi CXXI. törvénnyel a Btk. módosításra került. Az említett törvénymódosítás e tárgykörben is változást eredményezett. Az elkövetői magatartást kibővítve, a kiskorú személyt ábrázoló tiltott pornográf felvétel megszerzését és tartását, a felvételek kínálását, átadását, nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételt is büntetni rendelte a törvény.

További jelentős változás vezetett be a 2007. évi XXVII. törvény 8. §, amely a törvényi tényállást 2007. június 1-től módosította. A módosítás értelmében egy rendbelinek minősül a cselekmény akkor is, ha az elkövető több kiskorút érintően él vissza a tiltott pornográf felvétellel, azaz a módosítást követően a cselekmény rendbeliségét nem a pornográf felvételen szereplő kiskorúak száma határozza meg. Személyes megjegyzésem szerint a módosítás egyik oka az lehetett, hogy a bűnügyi statisztikákból, az ismertté vált ilyen jellegű bűncselekmények számából egyes országgyűlési képviselők kvázi azt a következtetést vonták le, hogy Magyarország a gyermekpornográfia területén egy „pedofil Kánaánna” vált.

A módosítás következtében az elkövetési magatartások köre is kibővült, mely szerint bűncselekményt követ el, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, vagy személyeket pornográf felvételen, avagy pornográf jellegű műsorban való szereplésre felhív. A jelenlegi szabályozás a következő:

Tiltott pornográf felvétellel visszaélés

204. § (1) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvételt megszerez, tart, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvételt kínál, átad vagy hozzáférhetővé tesz, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvételt készít, forgalomba hoz, azzal kereskedik, illetőleg ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A (3) bekezdés szerint büntetendő, aki pornográf jellegű műsorban tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt vagy személyeket szerepeltet.

(5) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a (3)–(4) bekezdésben írt bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(6) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt, vagy személyeket pornográf felvételen, avagy pornográf jellegű műsorban való szereplésre felhív, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénz-büntetéssel büntetendő.

(7) E § alkalmazásában

a) felvétel: a videó-, film-, vagy fényképfelvétel, illetőleg más módon előállított képfelvétel,

b) pornográf felvétel: az olyan felvétel, amely a nemiséget súlyosan szemérem-sértő nyíltsággal, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló módon ábrázolja,

c) pornográf jellegű műsor: a nemiség súlyosan szeméremsértő nyíltsággal, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvéssel való megjelenítése.

A Büntető Törvénykönyvről szóló, 2013. július 1-től hatályos, 2012. évi C. (új) törvény 204. § a tiltott pornográf felvétellel visszaélést gyermekpornográfia címszó alatt, a következők szerint rendeli büntetni.

Gyermekpornográfia

204. § (1) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvételt

- a) megszerez vagy tart, büntett miatt három évig,
- b) készít, kínál, átad vagy hozzáférhetővé tesz, egy évtől öt évig,
- c) forgalomba hoz, azzal kereskedik, illetve ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz, vagy ezekhez anyagi eszközöket szolgáltat, két évtől nyolc évig

terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az (1) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekményt az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyal visszaélve követi el.

(3) Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az (1) bekezdés c) pontjában meghatározott bűncselekményhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt vagy személyeket pornográf műsorban

- a) szereplésre felhív, három évig,
- b) szerepeltet, egy évtől öt évig

terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

- a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt vagy személyeket pornográf felvételen való szereplésre felhív,
- b) olyan pornográf műsoron vesz részt, amelyben tizennyolcadik életévét be nem töltött személy szerepel,
- c) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy vagy személyek pornográf műsorban való szerepeltetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(6) Aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvétel készítéséhez, forgalomba hozatalához vagy az azzal való kereskedelemhez szükséges vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(7) E § alkalmazásában

- a) pornográf felvétel: az olyan videó-, film- vagy fényképfelvétel, illetve más módon előállított képfelvétel, amely a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló módon ábrázolja,
- b) pornográf műsor: a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal megjelenítő, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvés vagy előadás.

A GYERMEKPORNOGRÁFIA NYOMOZÁSA

A fenti tényállásokat lefedő bűncselekmények miatt folytatott nyomozások során az alábbiak következtetések vonhatók le.

Az internet gyermekpornográfia területén való térnyerésére utal, hogy az ügyek jelentős mértékben álltak kapcsolatban az internetes elkövetéssel, további ügyekben számítástechnikával mutattak kapcsolatot (amikor a számítógép csak adathordozóként volt jelen az ügyben, de internetes vonzat nem volt kimutatható), és csak az ügyek csekély száma volt az internettől és a számítógéptől teljes mértékben független, „hagyományos” elkövetés.

A tiltott pornográf felvétellel visszaélés leggyakoribb elkövetési magatartása a megszerzés és a birtokban tartás. Emellett tekintélyes számban szerepel az ügyekben az internetes hozzáférhetővé tétel is a bűncselekmény internetes elterjedtségével összefüggésben.

A gyermekpornográfia „kísérő bűncselekményei” tipikusan olyan, a fiatakorúak egészséges testi és erkölcsi fejlődését veszélyeztető és sértő magatartások, amelyek interperszonális kapcsolatot feltételeznek a kiskorú sértett és a felnőtt elkövető között.

Az elkövetők életkora 14 évtől a nyugdíjas korig változatos skálát mutat. A legnagyobb számban az összбүнözésben is legaktívabb korosztály, a 25–40 évesek képviselteti magát. A fiatakorú elkövetők csoportja (14–18 évesek) is jelentős hányaddal szerepelnek az elkövetők között.

A legtöbb elkövető motivációja a szórakozás, az időtöltés, emellett az anyagi haszonszerzés is megjelenik. A 14–18 éves elkövetők általában szórakozási vagy polgárpukkasztási céllal töltögettek anyagokat az internetről vagy onnan le.

A tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntettének általában férfi az elkövetője. A tiltott pornográfia elkövetői oldalán a férfiak még az összбүнözésben betöltött szerepükhöz képest is felülreprezentáltak.

Míg az összes бүнelkövetők között inkább az alsó szintű iskolai végzettségűek dominálnak, addig a tiltott pornográfia elkövetői között a felsőfokú végzettségűek vannak túlsúlyban. Az értelmiségi foglalkozásúak mellett a tanulók is nagy szerepet vállalnak az elkövetésben.

Az elkövetők többnyire büntetlen előéletűek. A tiltott pornográf felvétellel visszaélés tipikus elkövetője nem karrierszerűen űzi „mesterségét”, inkább csak felhasználja a technika adta lehetőségeket, de mindennapjait normakövetőként éli.

A sértettel személyes kapcsolatban álló elkövetők csoportja (távoli ismerős; iskolatárs, barát, egyéb bizalmi viszony; szülő, nevelő, gondviselő; élettárs, házastárs; tanár) jóval kiterjedtebb az idegen elkövetők csoportjánál. A legnépesebb mégis a sértett nélküli ügyek csoportja, ahol a sértett és az elkövető között nem volt semmiféle kapcsolat. Ebbe a kategóriába azok az ügyek tartoznak, amelyeknél nem lehetett azonosítani a felvételeken szereplő kiskorúakat. Ezek az ügyek mind az internetes elkövetéssel álltak kapcsolatban.

A pornográf felvételeken szereplő kiskorúak életkora az öt éven aluliaktól a 18 évesekig széles skálán mozgott. A legnagyobb csoportot a 11–14 évesek képezték, őket követte nagyságrendben a 15–18 évesek csoportja.

A 15–18 éveseket általában az orvos szakértő kizárta a vizsgálati csoportból, mondván, nemi éréjük annyira előrehaladott, hogy az életkorukat laikus szemlélő sem állapíthatja meg teljes bizonyossággal. Az orvos szakértőnek leggyakrabban feltett kérdések az ábrázolt személy életkorával, a felvételek pornográf minősítésével voltak kapcsolatosak. A felvételek elsődleges leválogatását is túlnyomó részben az (orvos-, illetve az informatikai) szakértő végezte.¹⁴²

¹⁴² http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv/Parti_Ph.d.pdf [Parti Katalin (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola Infokommunikációs és Jogi Doktori Program): Az eladók már rég hazamentek. A büntetőjog mint az online pornográfia szabályozásának eszköze (Pécs, 2008)].

Itt megjegyezni kívánom, hogy a tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűncselekménye miatt indított nyomozásokban a Fővárosi Főügyészség álláspontja szerint nincs szükség orvos szakértő kirendelésére annak megállapítására, hogy a felvételeken szereplő kiskorú-e. Az elkövető szándékára, tudatállapotára vonatkozó megállapítás ugyanis nem a tény-, hanem a jogkérdések körébe tartozik, az erre vonatkozó következtetéseket a jogalkalmazónak kell levonnia. Annak megállapítása, hogy a felvételeken nyilvánvalóan laikus számára is felismerhetően kiskorú szerepel, nem a szakértő, hanem a jogalkalmazó feladata. Ha ugyanis a hatóság a felvételen szereplő személy korát – különleges szakértelem hiányában – maga sem tudja megítélni, akkor az ilyen bizonytalan korú személyt ábrázoló felvétellel visszaélésért a laikus elkövető sem vonható felelősségre, mert joggal hivatkozhat ténybeli tévedésre.

A legtöbb nyomozást nehezítő, akadályozó tényező a gyanúsított részéről merült fel (a gyanúsított vallomása félrevezető volt). A gyanúsított védekezése az internetes vonatkozású ügyekben gyakran megtévesztő és sokkalta jobban akadályozza a nyomozást, mint azokban az ügyekben, amelyekben nem rendelkeztek internetes vonzattal. A vizsgált ügyekben a nem releváns védekezés mellett – amely a büntetőeljárásban figyelembe nem vehető – a félrevezető jellegű vallomások voltak túlsúlyban. A védekezési taktikából eredő nyomozási, illetőleg bizonyítási nehézségek mind az internetes elkövetéssel voltak kapcsolatosak. A tiltott pornográfia interneten való megjelenésével, annak kibertérben való elterjedésével nemcsak a felderítés, de maga a bizonyítékszerzés, a bizonyítás is nehezebb lett, mint korábban.

A 11–18 éves sértettek nemcsak a sértettek között általában, de ügynkénti megoszlásban is felül-reprezentációt mutattak. Mindazonáltal, a 11–18 évesek általános felülreprezentáltságán túl, az ábrázolt személyek életkorára vonatkozóan ügynkénti rendszert nem sikerült megállapítani.

A sértettek személyazonosságát a legtöbb esetben nem sikerült feltárni. Ez szintén az ügyek internetes megjelenésével kapcsolatos. A web nagyszámú képállományt tartalmaz, egyetlen weboldal több tízezer felvételt prezentálhat.

A sértettek túlnyomó részben lányok voltak, de szép számmal akadt a nemeket vegyesen prezentáló ügy is. A sértettek nemek szerinti megoszlása és a sértetti korcsoportok között nem lehetett szignifikáns kapcsolatot találni: a lányok minden korcsoportban túlsúlyban voltak.

Valószínűnek látszik, hogy az elkövetők neme befolyásolta a sértettek nemi megoszlását: a túlnyomó részben férfi elkövetők a legtöbbször gyermeklányokat választottak bűncselekményük alanyául. A kevés női elkövető „semlegesebb” szerepet játszott: a szexuális aktusra, avagy a pornográf felvételek készítésére irányuló, megszerzés-jellegű magatartások kapcsolódnak hozzájuk.

A sértetti közrehatás az aktív közreműködéstől a védekező, elutasító magatartásig terjedhet. A sértettek szerepe túlnyomórészt „semleges”, amely csak internetes elkövetés esetén fordulhat elő. A sértett szerepe akkor lehet semleges, hogyha ismeretlenek által elkészített képek megszerzéséről (internetes letöltéséről) vagy ilyen képek weblapra feltöltéséről van szó. A webes képgyűjtésekkel kapcsolatos semleges sértetti magatartáson túl a leggyakoribb éppen ennek ellenkezője, az aktív közreható magatartás.

A tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűncselekménye miatt tett bejelentések, feljelentések, információk legnagyobb részt az Interpoltól, Europoltól, valamint a Nemzeti Nyomozó Irodától érkeztek. Jelentős számban érkeztek önmagukat megnevezni nem kívánó magánszemélyektől is bejelentések, melyek nagy része külföldi szerveren elhelyezett gyermekpornográfiára vonatkoztak.

Az ügyek felderítésnek lényeges feltételei között szerepel az internetszolgáltatókkal kialakított korrekt kapcsolat.

Az inkriminált bűncselekmények kapcsán várható, hogy az ügyek száma továbbra is emelkedni fog, azonban a tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűncselekmény 2007. június 1-től hatályos módosítása alapján látható, hogy az ismertté vált ilyen deliktumok száma jelentősen csökkent. A korábban citált módosítás értelmében egy rendbelinek minősül a cselekmény akkor is, ha az elkövető több kiskorút érintően él vissza a tiltott pornográf felvétellel, azaz a rendbeliséget nem a felvételeken szereplő kiskorúak száma határozza meg. Ez előnyösen befolyásolhatja a nyomozások időszerűségét, azok költségkihatásait.

Az ügyek számának emelkedését az alábbiak befolyásolhatják: az internet felhasználás további magyarországi terjedése, a szélessávú – azaz nagyobb adatátvitelt biztosító, ezáltal gyorsabb – internetvonalak számának növekedése, az egyre nagyobb felbontást biztosító kamerás mobiltelefonok, digitális fényképezőgépek, tabletek, „okos telefonok” számának emelkedése, a chat-vonalak használatának erőteljes terjedése.

A felderítést hátrányosan befolyásoló tényezők között meg kell említeni a jogsértő tartalmak külföldi szerveren történő elhelyezésének terjedését, a fájl- és videó megosztók, fájlcsereélők használatának emelkedését.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. <http://public.web.cern.ch/public/> (CERN – Európai Nukleáris Kutatási Szervezet).
2. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Internet> (WIKIPÉDIA – A szabad enciklopédia).
3. <http://www.internetworldstats.com/stats9.htm> (Internethasználat az Európai Unióban).
4. <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm> (Internethasználat az Európai Unióban).
5. <http://jesz.ajk.elte.hu/szentkuti15.html> [Szentkuti Dániel–Szűts Márton (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar): Az Internet és a büntetőjogi felelősség egyes kérdései].
6. ORFK BF Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály statisztikai adatai.
7. http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv/Parti_PhD.pdf [Parti Katalin (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola Infokommunikációs és Jogi Doktori Program): Az eladók már rég hazamentek. A büntetőjog mint az online pornográfia szabályozásának eszköze (Pécs, 2008)].

KELLEMES KARÁCSONYI
ÜNNEPEKET KÍVÁNUNK!

*Kellemes Karácsonyi Ünnepeket, és eredményekben
gazdag, békés boldog Új Esztendőt kíván
a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete nevében:*

Jakab György
elnök

Hóbor Zsolt
főtitkár

